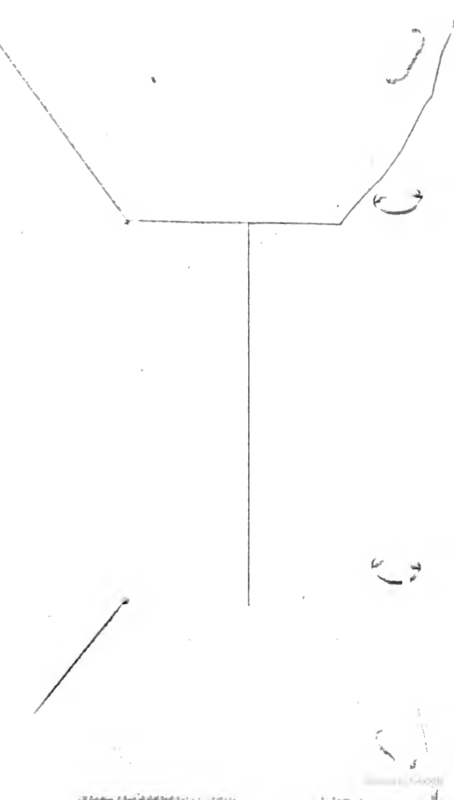

SUMMA DOCTRINÆ ET INSTITUTIONIS CHRISTIANÆ, SIVE CATECHISMUS MAJOR.

EX

POSTREMA RECOGNITIONE AUTHORIS D. PETRI CANISII SOCIETATIS JESU THEOLOGI.

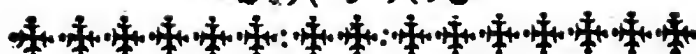

Cum permiſſu Superiorum.

LUCERNÆ,

Apud EMANUELEM THURNEYSEN,

1757.

CAPUT PRIMUM.

DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus est a *Christianus?*

QUi baptismatis Sacramento initiatus, JESU CHRISTI veri Dei & hominis salutarem doctrinam in ejus *b* Ecclesia profitetur.

Omnes proinde cultus & sectas, quae extra Christi doctrinam & Ecclesiam ubivis gentium reperiuntur, ut est Judaica, Ethnica, Mahometica, Hæretica, damnat & detestatur penitus, qui verè Christianus est, & in ipsa Christi doctrina firmiter acquiescit.

a *Act.* 11. *d.* 1. *Pet.* 4. *d.* b *Athan. contra Arrian. orat.* 2. *Cypr.* 52. *ep. li.* 4. *& de simplicit. prælat. Ignatius ep. ad Magnesian. August. tract.* 113. *in Joan. & serm.* 181. *de temp. c.* 12. *Item in Enchir. cap.* 5. *Tertull. lib. de pudicitia cap.* 7. *& de præsc. hæretic. c.* 37.

II.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

UT nimirum Christanus ea norit & observet, quæ tum ad Sapientiam, *a* tum

ad Juſtitiam ſpectant. Sapientia, ut Auguſtinus *b* oſtendit, circa virtutes verſatur Theologicas *c* Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & divinitus infunduntur, & cùm in hac vita purè maximeque excoluntur, beatos homines divinosque reddunt. Juſtitia verò *d* duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, abſolvitur. Huc enim ſpectat quod Propheta inquit Regius: *e Diverte à malo, & fac bonum.* Jam ex hiſce fontibus, Sapientiæ ſcilicet, & Juſtitiæ, non difficulter hauriuntur cetera, quæcunque Chriſtianæ quidem inſtitutioni atque diſciplinæ congruunt.

a *Eccli.* 1. *d.* b *Lib.* 2. *Retracta. c.* 63. *& Euch. c.* 2. *&* 3. *c.* 1. *Cor.* 13. *d.* d *Proſper ſent.* 98. *ex Aug.* e *Pſal.* 33. *c. &* 36. *c.* 1. *Pet.* 3. *b.*

III.

Quid primum traditur in doctrina Chriſtiana?

Fides, janua illa noſtræ ſalutis, ſine qua Deum invenire, & invocare, Deo ſervire & placere nullus in hac vita poteſt. *a Credere* enim *oportet accedentem ad Deum,* inquit Apoſtolus: *qui* b *verò non crediderit, condemnabitur, &* c *jam judicatus eſt,* ex Chriſti ſententia.

Ro. 10.

Ro. 10. *c.Heb.* 11. *a. Aug. ser.* 38. *de temp.* & *serm.* 1. *de verb. Apost. c.* 4. *Leo ser.* 4. *de Nat. Dom.* a. *Heb.* 11. *b.* b *Mar.* 16. *c.* c *Joan.* 3. *b.*

IV.

Quid fidei nomine intelligitur?

DEI *a* donum & lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur atque adhæret iis, quæ ut credantur, sunt divinitùs revelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

Cujusmodi sunt, Deum esse trinum & *b* unum, è nihilo *c* creatum mundum, Deum factum esse hominem, & pro nobis mortem sustinuisse. Mariam *d* & Virginem, & Dei matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totum Christum *e* in Eucharistia contineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ divinitùs revelata, non humani *f* sensus captu comprehendi, sed fide dumtaxat percipi possunt.

Unde Propheta: *g Nisi credideritis,* inquit, *non intelligatis.* Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientiæ, non potentia aut ratione humana sed virtute & auctoritate Divina nititur, illud planè certum habens, summam æter-

namque veritatem quæ Deus est, nec falli posse unquam, nec fallere.

Quamobrem id fidei vel maximè proprium est, ut in *h* captivitatem redigat omnem intellectum in obsequium Christi, *apud quem non est difficile*, nedum impossibile *i* *omne verbum*. Hæc *k* fides lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

a *Ephes.* 2. *b. Heb.* 11. *a. Basil. in serm. de fidei confess. Bern. epist.* 190. *August. contra epist. Fundamenti, cap.* 5. b 1. *Joan.* 5. *b.* c *Gen.* 1. *a. Joan.* 1. *b. Lucæ* 2. *a. Rom.* 5. *b.* d *Conc. Ephes. can.* 13. *Luc.* 1. *e.* 1. *Cor.* 15. *g. Joan.* 3. *b.* e *Conc. Constantiensi, Florent. Trident.* f *Eccli.* 3. *c.* 2. *Cor.* 10. *b.* g *Esaiæ* 7. *b. secundum* 70. *Basil. in Psalm.* 115. *& in Moral. lib. Reg.* 80. *c.* 21. *Greg. hom.* 26. *in Evang. Chrys. in* 1. *Cor. hom.* 4. h 2. *Cor.* 10. *b.* i *Lucæ* 1. *c. Hier.* 32. *d.* k *Euseb. Emiss. homil.* 2. *de symb. Cyril. Catechess.* 5. *Illum. Chrysost. serm. de fide spe & char. Cyril lib.* 4. *in Joan. cap.* 9.

V.

Estne brevis aliqua fidei complexio, ac summa omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apostoli suo symbolo tradiderunt, quamq; in sectiones,

nes, ſeu articulos duodecim aptè diſtinxerunt. Dignum ſanè opus his *a* auctoribus, qui poſt Chriſtum Dominum Chriſtianæ fidei præcipui & ſanctiſſimi fundatores extitere.

Quod quidem ſymbolum velut illuſtris nota eſt, qua Chriſtiani ab impiis, qui vel nullam, vel non rectam Chriſti fidem profitentur, diſcernendi ac internoſcendi ſunt.

a *Clemens epiſtola* 1. *ad frat. Do. Ambr. epiſt.* 81. *&* *ſerm.* 38. *Auguſt. ſerm. de Tempore* 181. *Ruffin. in ſymb. Irenæus lib.* 2. *cap.* 2. *& lib.* 3. *cap.* 4. *Hieron. epiſt.* 61. *ad Pammachium, adverſus errores Joan. Hieroſ. c.* 9. *Leo ſerm.* 11. *de paſſ. & epiſt.* 13. *ad Pulcheriam, & ſerm. contra Eutychetem. Maximus ſerm. de tradition. ſymb.*

VI.

Qui ſunt ſymboli hujus articuli?

CRedo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.

II. Et in JEſum Chriſtum filium ejus unicum, Dominum noſtrum.

III. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine.

IV. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus.

V. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
VI. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
VII. Inde venturus est judicare vivos & mortuos.
VIII. Credo in Spiritum sanctum.
IX. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.
X. Remissionem peccatorum.
XI. Carnis resurrectionem.
XII. Vitam æternam, Amen.

Symbolum explicarunt. Cyril. in Catechesibus Illuminatorum. Chrysost. tomo 5. hom. 1. & 2. in symbolum. Ruffin. in symb. Aug. in Enchiridio ad Laurent. item in libris 4. de symb. ad Catech. maximè 1. & 2. In lib. de fide & symb. ser. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 194. de tempore Euseb. Emis. hom. 1. & 2. in symb. Chrysolog. serm. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus hom. 1. de diversis.

VII.

Quò maximè spectant hæc symboli verba?

EO certè, ut veram Dei divinarumque rerum cognitionem, quæ ad benè beateque vivendum est cuique necessaria, succinctè comprehensam habeamus.

Ubi

Ubi primum & præcipuum habet locum agnitio & confessio sanctissimæ Trinitatis, ne ullo modo dubitetur, Deum, quo nihil aut *a* majus, aut melius aut sapientius potest excogitari, in essentia quidem seu natura divina unum & simplicem, in *b* personis verò tribus esse distinctum, ut alius *c* Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus esse, ante omnia certò credatur. Pater est qui suum ab *d* æterno filium generat fons & opifex rerum: Filius ex Patris genitus substantia, mundi Redemptur est ac Salvator: Spiritus sanctus, qui & *e* Paracletus dicitur, Ecclesiæ seu Christi fidelium est administrator. Jam *f* hi tres unum sunt; hoc est, unus, verus, æternus immensus & incomprehensibilis Deus.

Pulchrè igitur huic sanctissimæ simul & individuæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ respondent: Prima nimirum de creatione, secunda de redemptione, tertia de sanctificatione.

Hier. 9. *f. Joan.* 17. *a.* 1. *Cor.* 2. *a.* 1. *Pet.* 1.*b. Sapien.* 13. *a.* a *Aug. confess. lib. c.* 4. b *Aug. lib. de fide & symb. c.* 9. c. *Matth.* 28. *d. Athan. in symb.* d *Psalm.* 109. *a. Heb. a.* 1. *Joan.* 4. *cap.* e *Joan.* 15. *d.* & 16.*b.* 14.*b. d.* f 1. *Joan.* 5. *b.* 1. *Tim.* 1. *d.* & 6. *d. Hier.* 32. *e. d.*

VIII.

Quid sibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

OStendit nobis primum, Deum, unum, & in Deitate primam personam esse Patrem cælestem, æternum, potentia, majestateque summum, cui nihil factu impossibile sit vel difficile; qui vitæ ac mortis *a* potestatem omnem obtinet.

Is ipse Pater Filium *b* ex omni æternitate genuit, & nos hoc tempore gratiæ in filios sibi adoptavit. Ejus tanta vis est, ut verbo *c* solo tam visibilia quàm invisibilia produxerit ex nihilo; producta verò usque conservet, atque gubernet summa cum bonitate ac sapientia, à quo & ad quem omnia. Ipse *d* Pater luminum, apud quem non est transmutatio; Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis: talis demum ac tantus, ut ad *e* nutum illius supera, terrestria, infera subitò pareant: quo duce ac protectore, nos in summis etiam malis atque periculis illæsi ac tuti conservamur.

Deut. 6. a. Matth. 6. b. 1. Tim. 1. d. Genes. 1. a. Esa. 53. a. Job. 37. a. & d. Eccle. 3. b. Luc. 1. c. Hier. 32. c. a *Sap. 16. b. 1. Reg. 2. a.* b *Psalm. 2. b. Heb. 1. b. Rom. 8. c. d.* c *Psalm. 32. b.*

32. *b. Coloss.* 1. *b. Matth.* 6. *d. Heb.* 13. *b.* 1. *Tim.* 4. *c.* & 6. *d. Rom.* 1. *d.* d *Jac.* 1. *ep.* 2. *Cor.* 1. *a. Act.* 14. *c.* e *Luc.* 12. 2. *Genes.* 7. *a. b. Psalm.* 26. *a.* 90. *a.* 124. *a. Job.* 41. *a.* 1. *Cor.* 10. *c. Eccli.* 33. *a.*

IX.

Quid habet secundus articulus, Credo in Jesum Christum?

COmmonstrat secundam in Deitate personam JEsum Christum verum Deum, & verum hominem: dictum quidem Jesum, hoc est, salvatorem populi sui, & Christum, id est, unctum Spiritu sancto, ac *a* plenum omni gratia & veritate, Messiam, Regem & Pontificem nostrum, qui primatum tenet in omnibus, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo divinitatis.

Ostendit eundem *b* esse filium Dei unicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, consubstantialem, & ei prorsus æqualem secundùm divinitatem: Dominum verò nostrum, & omnium in ipsum credentium, ut quos ipse *c* perditos ex servitute Satanæ ultrò liberavit, quosque jugo peccati & damnationis obnoxios liberalissimè redemit.

Is impiis quoque dominatur: omnia

enim *d* pedibus ejus subjecta sunt. Tum verò maximè Dominum *e* dominantium, & Regum regem se improbis ac *f* universo mundo palam declarabit, cùm hostes ad unum omnes, quamvis invitos, suæ subjiciet potestati, ac veluti *g* paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noster Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomen est sub cælo *h* datum hominibus, in quo nos salvos fieri oporteat.

1. *Joan.* 5. *d.* *Luc.* 1. *c.* & 2. *c.* *Matth.* 1. *d.* *Esai.* 9. *a.* & 61. *a.* *Lucæ* 4. *c.* *Psalm.* 44. *b.* & 88. *c.* *ep.* *Act.* 4. *c.* & 10. *f.* 1. *Reg.* 10. 16. *a.* *c.* a *Joan.* 1. *b.* *f.* *Apoc.* 17. *d.* & 1. *c.* *Heb.* 3. *a.* & 5. *b.* 1. *Pet.* 2. *d.* *Coloss.* 1. *c.* & 2. *b.* b *Ep.* 1. *a.* & *d.* *Joan.* 10. *c.* *Heb.* 1. *a.* *Apoc.* 1. *d.* *Matth.* 28. *d.* *Dan.* 7. *d.* *Philip.* 2. *a.* *b.* c *Luc.* 15. *b.* *f.* & 11. *c.* *Rom.* 8. *a.* 1. *Cor.* 6. *d.* 1. *Pet.* 16. d *Psalm.* 8. *b.* *Rom.* 14. *b.* *c.* *Apoc.* 19. *c.* 17. *d.* f *Matth.* 25 *c.* 1. *Cor.* 15. *d.* *Psalm.* 106. *a.* g *Lucæ* 3. *c.* *de ep.* *Matth.* 3. *c.* *d.* 17. *a.* [illegible] 20. *b.* *Esaiæ* 7. *c.* h *Act.* 4. *b.*

X.

Qui credendum proponit tertius articulus, Conceptus est de Spiritu sancto?

EUndem testaturDominum, qui jam inde ab æterno genitus, à Deo Patre sine matre

tre fuit, propter nos de cælis descendisse, & humanam assumpsisse *a* naturam, qua temporaliter & conceptus sit in Nazareth, & sub Cæsare Augusto in Bethlehem natus sine patre ex illibata Virgine, operante scilicet in illa sic Spiritus sancti virtute, ut (quod admirationem omnem excedit) Verbum *b* caro, &Deus homo fieret, atque Maria simul Dei Mater & *c* Virgo esset.

Hæc filii Dei temporalis conceptio & generatio, humanæ salutis ac redemptionis *d* primordia continet, nostræque est forma regenerationis. Qua fit, ut maledicti Adæ filii de immundo semine concepti, & iræ filii nati, purificemur: tum ut è carnalibus spirituales ac planè filii Dei efficiamur in Christo, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, *ut sit ipse*, quemadmodum *f* Paulus ait, *in multis fratribus primogenitus.*

Mich. 5. *a. Joan.* 1. *a.* & 16. *f. Esaiæ* 53. *c. Jo.* 6. *f.* a *Galat.* 4. *a. Rom.* 1. *a. Matth. c. d. Lucæ* 1. *c. d.* & 2. *a. Esaiæ* 7. *ep. Hier.* 31. *d.* b *Concil. Eph. can.* 3. c *Hieron. in Helvidium. Amb. in epist.* 81. *Ezech.* 44. *a.* d *Joan.* 3. *a.* 1. *Pet.* 2. *a.* & 3. *d. Heb.* 2. *a.* & 7. *d. Tit.* 3. *b.* e *Job.* 14. *a. Ephes.* 2. *a. Rom.* 6. *a.* 8. *a.* f *Rom.* 8. *f.*

XI.

XI.

Quid continet articulus quartus, Passus sub Pontiò Pilato?

OStendit Christum, cùm præclarè docendi & miracula patrandi finem fecisset, suum pro nobis, qui perieramus, redimendis agonem tandem absolvisse. Itaque licet Agnus esset absque macula innocentissimus, imo & Deus simul immortalis, tamen ut charitatem erga nos suam maximam declararet, passus est ille *a* volens à scelestissimis extrema & acerbissima quæque: unde nec judicium impii judicis Pilati, quamvis iniquissimum, neque crucem *b* probrosissimum supplicii genus defugit, mortem pro nobis crudelissimam adiens, & sepulturam in alieno etiam monumento delatam non recusans: totum ut se vivens moriens donaret atque impenderet mortalibus.

Quæ Christi passio, *c* sanguis, crux, vulnera, & mors, peccatoribus consolationem, sanitatem, virtutem & vitam continuè exhibent; si tamen paremus & *d* compatimur capiti, ut ita simul & conglorificemur.
e *Consummatus enim factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.*

Act. 10. *f. Matth.* 17. *f. Mar.* 15. *ep. Esa.* 50. *c.* 53. *a, b.*

53. *a. b. c. Joan.* 1. *d. Heb.* 7. *d.* 1. *Pet.* 1. *c.* & 2. *d. Apoc.* 1. *d.* 1. *Tim.* 6. *c. d. Rom.* 5. *b. Joan.* 15. *b.* a *Jo.* 18. *a.* & 19. *b. Matth.* 27. *Marc.* 15. *Lucæ* 23. *Joan.* 19. *Act.* 13. *d.* b *Sap.* 2. *d. Heb.* 12. *a. Phil.* 2. *b. Rom.* 5. *b. Matth.* 27. *g. Tit.* 2. *d. Galat.* 1. *a. Esa.* 53. *d.* c 1. *Pet.* 1. *c.* 1. *Joan.* 1. *c. Apoc.* 1. *b* *Eph.* 1. *b.* d *Rom.* 8. *c.* 2. *Cor.* 1. *b.* 2. *Tim.* 2. *b.* e *Heb.* 5. *c.*

XII.

Quis usus & fructus in eo est, quòd crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

HUnc sanè ritum & *a* veterum pietas, & constans Ecclesiæ consuetudo nobis commendat. Ac primum hinc excitamur ad gratam memoriam summi mysterii atque beneficii, quod nobis in cruce peractum, ac amplissimè donatum fuit.

Deinde provocamur ad veram sanctamque gloriam, & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

Est hoc præterea testimonium, nos cum inimicis crucis Christi Judæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum JEsum, & hunc crucifixum.

Hoc etiam signaculo ad patientiæ studium

dium incitamur, ut si æternæ gloriæ cupidi sumus (esse verò debemus omnes) crucem quam colimus & viam crucis, *b* duce Christo non gravatim amplectamur.

Neque minus arma hinc victricia petimus *c* adversus Satanam olim crucis virtute prostratum, imò & contra omnes nostræ salutis adversarios ita communimur.

Demum, ut auspicatiùs *d* ordiamur, & majorem in rebus gerendis successum experiamur, hoc crucis illustre trophæum arripimus, & in hoc signo *e* victuri, sæpe dicere non dubitamus: *In nomine* ✠ *Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

a *Tertull. de coron. militis cap.* 3. *Basil. de Spiritu sancto cap.* 27. *Aug. de catechizand. rud. cap.* 20. *& tract. in Joan.* 118. *Nazian. orat.* 3. *in Julian.* 1. *Hieron. ad Eusto. de custod. virg. epist.* 22. *cap.* 16. *& ad Fabiol. de vest. sacer. & in cap.* 9. *Ezech. Chrysostom. hom.* 55. *in Matth. Trip. hist. lib.* 6. *c.* 1. *Effram. lib. de vera pœnit. c.* 3. *Orig. hom.* 8. *in diverſ. Evang. Ruff. lib.* 2. *Eccleſ. hist. c.* 29. *Niceph. lib.* 18. *c.* 20. *Cyrill. Catech.* 4. *&* 13. *Illum. Chryſ. in demonst. adversus Gentiles, quod Christus sit Deus.* b *Matth.* 6. *d. Luca* 9. *cap.* 1. *Pet.* 3. *c.* 2. *&* 2. *d.* c *Athan. in vita B. Antonii. Hier.* *in*

in vita B. Hilarionis. Ignatius ad Philipp. d *Ambr. serm.* 43. e *Euseb. lib.* 1. *&* 2. *de vita Constantini. Niceph. lib.* 8. *cap.* 3. *& lib.* 7. *cap.* 47. *&* 48.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

CHristum docet, postquam mortuus esset in cruce, secundùm animam quidem ad inferos usque penetrasse, tum ut mortis ac Satanæ devictorem, tum ut Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundùm corpus autem, quo jacuerat in sepulchro, tertio post die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac gloriosum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos, de potestate Satanæ, mortis & inferni liberari, eamque resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, ut verè credentes in Christum, de vitiis *a* ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine *b* porrò seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. *Nam qui* c *suscitavit JEsum; & nos cum JEsu suscitabit.*

Psal.

Psal. 15. *b. Zach.* 9. *cap.* 1. *Pet.* 3. *d. Coloss.* 2. *c. Eccl.* 24. *d. Actor.* 2. *d. Oseæ* 13. *d. Iren. lib.* 5. *cap.* 31. *August. epist.* 99. & 57. *q.* 1. & *lib.* 20. *de civit. Dei, cap.* 15. *Item serm.* 137. *de tempore: Hier. in cap.* 4. *ad Ephesios & in Oseæ* 13. *de Tertul. lib.* 2. *contra Marcion. c.* 4. *Matth.* 12. *Hebr.* 2. *d. Marc.* 16. *b. c. Apoc.* 1. *b. d. Joan.* 2. *d. Coloss.* 1. *c.* 1. *Cor.* 15. *a. c.* a *Rom.* 6. *a. Coloss.* 3. *a. b. Philip.* 3. *d. Ephes.* 4. *c.* 1. *Pet.* 1. *a. b.* 1. *Corinth.* 15. *c.* c 2. *Corinth.* 4. *d.* 1. *Thess.* 4. *c. d.*

XIV.

Quid adfert sextus articulus, Ascendit ad cælos?

ABsoluto humanæ redemptionis opere, Dominum JEsum ostendit, postquam redivivus ille suis apparuisset, multisque argumentis resurrectionis suæ veritatem confirmasset, demum quadragesimo die in cælum ascendisse, ut secundùm naturam humanam super omnia exaltaretur, & unus omnium maximè ab omnibus celebraretur. *a* Sedet igitur Dominus JEsus in cælis, ad dexteram virtutis Dei, parem cum Patre potestatem exercens, gubernans omnia divinaque majestate resplendens penitus: quod *b* est nimirum ad Patris sedere dexteram.

Hæc

Hæc læta Christi ascensio, nostræ Fidei ac Spei certitudo est, ut quò caput præcessit, prostratis semel hostibus, eodem membra etiam, si capiti *c* modò pareant & inhæreant suo, perventura esse maximè confidamus. *d Vado*, inquit, *parare vobis locum*.

Psal. 67. *c. d.* 46. *a.* & 8. *a. Marc.* 16. *d. Jo.* 3. *b. Act.* 1. *b. Ephes.* 4. *b.* 2. *b.* 1. *c. Coloss.* 3. *a. Heb.* 1. *b.* 1. *Pet.* 2. *a.* 1. *Jo.* 2. *a. Joan.* 20. *d.* a *Psalm.* 109. *a. Act.* 7. *g. Luc.* 22. *g.* 1. *Cor.* 15. *d. Ephes.* 1. *d. Matth.* 28. *d.* b *Aug. lib. de fidei & symb. cap.* 7. c *Rom.* 8. *c. Heb.* 5. *c.* 2. *Tim.* 2. *b. Joan.* 15. *a.* d *Joan.* 14. *a.*

XV.

Quid credendum exhibet septimus articulus, Inde venturus est judicare?

PRoponit, extremum judicii diem, quando Christus in humana carne rursus à summo cælo descendit, ac tremendum aget judicem totius orbis, & palam unicuique reddet secundùm opera sua. Judicabit *a* igitur in sede majestatis suæ ad unum omnes probos, sive quos judicii dies illa vivos adhuc in carne, vel antea mortuos offendet.

Unde admonemur ea cautiùs rectiusque nobis vivendum esse, quò certiùs persuasum habemus, nostras actiones *b* cogitationes,

tiones, & vitæ rationes omnes ob oculos cuncta cernentis, & æquissimè judicantis, Dei usque versari. Etenim æquus & justus est scrutator *c* ille cordium, & vindex iniquitatum, ante cujus tribunal manifestari nos omnes oportet, ut unusquisque prout gessit suo in corpore, sive bonum, sive malum, ab illo recipiat. Qui nec boni *d* quicquam in hac vita gestum suo præmio defraudabit, nec perperam facta ulla impunè sinet abire.

Psal. 96. *a. Esa.* 3. *c.* & 66. *d. Joan.* 5. *d. ep. Soph.* 1. *c. Malac.* 4. *a. b. c. Joël.* 3. *a. ep.* a *Matth.* 25. *c.* 24. *b. c. d. Luc.* 21. *ep. Act.* 10. *f.* 1. *Thess.* 4. *d.* 5. *a.* 1. *Cor.* 15. *g.* 2. *Thess.* 2. *a. b.* 2. *Pet.* 3. *c.* b *Matth.* 12. *c. Sap.* 1. *c. Esa.* 66. *f. Ecclæ.* 12. *d. Rom.* 2. *c. Apoc.* 20. *d. Basil. epist. ad virginem lapsam.* c *Jerem.* 17. *b. Heb.* 4. *d. Galat.* 6. *b.* 1. *Thess.* 4. *b. Eccles.* 12. *d.* 2. *Cor.* 5. *b. Rom.* 14. *b.* d *Matth.* 10. *d. Job.* 24. *b.*

XVI.

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

HÆc summa est Christum verum Deum & hominem esse, qui mirificum redemptionis humanæ opus sit aggressus atq; perfecerit,

fecerit, ut idèm sit ipse nobis *a* Via, Veritas & Vita, per quem unum, cùm periissemus omnes, salvati & liberati, Deoque Patri reconciliati sumus.

De cujus quidem redemptionis beneficio ac vero usu ita scriptum est: *b Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & justè & piè vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri* JEsu Christi: *qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum.* Sic Apostolus Paulus. Et *c* alibi: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in* Christo JEsu *in operibus bonis, quæ præparavit* Deus, *ut in illis ambulemus.* Atque iterum, *d pro omnibus mortuus est* Christus, *inquit, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.*

Quare cavendus illorum est error maximè, qui Chtistum non integrè, sed veluti mutilatum confitentur, dum solum *e* Mediatorem illum & Redemptorem cui fidamus, agnoscunt: nec simul recipiunt eum

&

& *f* Legislatorem, cujus juſſis obtemperemus & virtutum exemplar omnium, quod imitemur, & juſtum judicem, qui debitum cujuſque *g* operi præmium aut ſupplicium certò rependat.

Joan. 1. *a. b.* 1. *Joan.* 5. *d. Epheſ.* 1. *b.* a *Joan.* 14. *a. Rom.* 5. *b. Apoc.* 1. *b.* 1. *Tim.* 2. *b. Rom.* 3. *d.* b *Tit.* 2. *d.* c *Epheſ.* 2. *b.* d 1. *Cor.* 5. *c.* e 1. *Tim.* 2. *b. Rom.* 3. *d.* f *Eſa.* 33. *d. Jacob.* 4. *c. Joan.* 13. *b. d.* 1. *Joan.* 2. *b.* 1. *Pet.* 2. *d.* g 2. *Tim.* 4. *b. Rom.* 2. *b.*

XVII.

Quid docet octavus articulus, Credo in Spiritum ſanctum?

SUbjungit tertiam in Deitate perſonam, Spiritum ſanctum: qui ex PatreFilioque procedens, verus utrique coæternus, coæqualis, conſubſtantialis Deus exiſtit, & eadem fide parique cultu & honore colendus eſt.

Hic ille paracletus & Doctor veritatis, qui corda credentium gratia ſua ſuiſque donis illuſtrat, purificat, ſanctificat, & in omni ſanctitate confirmat. Hic eſt *à* pignus hæreditatis noſtræ, qui adjuvat infirmitatem noſtram, & ſingulis prout vult, varias donationes ſuas diſtribuit impertitq;.

Symb.

Symb. Constantinop. & Florentin. Genes. 1. *a. Psalm.* 103. *Job.* 24. *b. Matth.* 28. *d. Joan.* 1. *cap.* 14. *b. d.* 16. *cap.* 1. *Joan.* 5. *b. Rom.* 8. *b. cap.* 1. *Corint.* 6. *d.* & 3. *cap.* 2. *Corint.* 3. *d. Psalm.* 50. *cap. Esaiæ* 1. *a. Galat.* 5. *a. d. Rom.* 5. *a.* a *Ephes.* 1. *cap. Rom.* 8. *cap.* 1. *Corint.* 12. *b.*

XVIII.

Quid addit articulus nonus, Credo Ecclesiam sanctam, Catholicam?

OStendit Ecclesiam, id est cunctorum Christi fidelium *a* visibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura suscepta, cuncta & fecit & pertulit.

a *Matth.* 5. *b. Esa.* 2. *a.* & 60. *a. c. Psalm.* 18. *a. August. tract.* 1. *in epist.* 10. 1. & *de unitat Eccl. c.* 16. & *in Psalm.* 30. *conc.* 2. *Chrysost. hom.* 4. *de verbis Esaiæ.*

Eamque docet primum *b* unam esse & consentientem in fide fideique doctrina, & administratione Sacramentorum, quæque sub uno capite suo Christo, unoque vices ejus in terris gerente *c* Pontifice maximo regitur, ac in unitate conservatur.

b *Joan.* 11. *g.* 10. *c.* 17. *b. Cont.* 6. *c.* 1. *Cor.* 1. *b.* 12. *b. de Ephes.* 4. *a. Cypr. de simp. prael. Iren. lib.* 1. *cap.* 3. *Hier. ad Ageruch. epist.* 11.

cap. 4. *Chryſoſt. hom.* 1. *in* 1. *Cor.* c *Cypr. de ſimp.* & *lib.* 1. *epiſt.* 3. & *lib.* 4. *ep.* 9. *alias ep.* 55. & 69. *Iren. lib.* 3. *c.* 3. *Hier. ad Damaſum ep.* 57. & 58. *Leo epiſt.* 89. *ad Vien.*

Deinde hanc ſanctam *d* eſſe prædicat, quia per Spiritum ſanctum à Chriſto uſque ſanctificatur, ut ſancti homines & ſanctæ leges nunquam in illa deſint. Nec ullus extra hujus conſortium, ſanctitatis particeps eſſe poteſt.

d *Eph.* 5. *ep. Cantic.* 4. *b.* 1. *Pet.* 2. *b. Aug. in ench. c.* 56. & *in Pſalm.* 85. *Bern. ſerm.* 3. *in vigilia nat. Greg. l.* 35. *mor. c.* 6. *Iren. lib.* 3. *c.* 40.

Tertiò eſſe *e* Catholicam id eſt, univerſalem, adeò, ut per orbem longè latéque diffuſa, omnes omnium temporum, locorum, ac nationum homines, qui modò in Chriſti fide ac doctrina conveniunt, uno quaſi materno ſinu excipiat, concludat ac ſalvet.

e *Gen.* 22. *d. Act.* 1. *b. Marc.* 16. *d. Lucæ* 24. *g. Matth.* 28. *d.* 16. *c. Aug. ep.* 166. & 170. & *Cont. ep. fund. cap.* 4. *lib. de vera relig. cap.* 7. *Vincentius Lirin. Hier. cont. Lucif. c.* 9. *Beda in* 6. *c. Cant.*

Quartò eſſe in eadem Eccleſia Sanctorum communionem, ut qui *f* in Eccleſia velu-

veluti domo Dei familiaque versantur, societatem quandam inter se *f* & unionem servent individuam; & sicuti unius corporis membra, mutuis officiis, meritis & orationibus se invicem juvent. Apud hos est unitas fidei doctrina consentiens, conformis usus Sacramentorum, qui etiam *g* qualescunque demum quorumdam errores aut dissensiones incidant, *soliciti* * *sunt servare unitatem Spiritus in vinculo pacis.* In qua quidem communione non modo sancti Ecclesiæ militantis in terra peregrinantes, verum etiam beati omnes Ecclesiæ cum Christo in *h* cælis felicissimè triumphantis, ac insuper piorum animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondum *i* tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul comprehenduntur.

f *Ephes.* 4. *c.d. Psalm.* 118. *b. Col.* 1. *b. Philip.* 5. *a.* 2. *Corinth.* 8. *c.* 1. *Joan.* 1. *b. Rom.* 12. *b.* 2. *Corint.* 12. *b. August. tract.* 32. *in Joan.* * *Eph.* 4. *a.* g. *Euseb. Eccl. hist. lib* 7. *cap.* 19. *August.* 2. *Contra Donat. cap.* 6. *& epist.* 19. *Item de vera relig. cap.* 6. h *August. de tempore serm.* 181. *cap.* 13. *in Enchir. cap.* 56. i *Aug. lib.* 20. *de civi. Dei c.* 9. *Greg. lib.* 4. *Dialog. c.* 39.

Extra hanc sanctorum communionem

(ſicut extra *k* Noë arcam) certum quidem exitium, nulla verò ſalus mortalibus : non Judæis aut Ethnicis, qui fidem Eccleſiæ nunquam receperunt : non Hæreticis, qui receptam deſeruerunt vel corruperunt : non Schiſmaticis, qui pacem & unitatem Eccleſiæ reliquerunt : poſtremò neque *l* Excommunicatis, qui qualibet alia gravi de cauſa id meruerunt, ut ab Eccleſiæ corpore, ceu perniciosa quædam membra, præſcinderentur ac ſepararentur. Atque iſtiuſmodi omnes, quoniam ad Eccleſiam, ejuſque ſanctam communionem non pertinent, *m* divinæ gratiæ & ſalutis æternæ non poſſunt eſſe participes, niſi Eccleſiæ, à qua ſuo illi vitio ſunt ſemel avulſi, primum reconcilientur atque reſtituantur. Certa eſt enim *n* Cypriani & *o* Auguſtini regula : Non habebit Deum patrem, qui Eccleſiam noluerit habere Matrem.

k *Geneſ.* 7. *d.* 1. *Pet.* 3. *d.* *Iſaiæ* 60. *b.* *Auguſt. epiſt.* 50. & 152. *Item de unit. Eccl. cap.* 4. & 19. *Fulgent. de fide ad Petrum cap.* 37. 78. & 39. *Pacian. ep* 2. *ad Symp. Iren. lib.* 4. *cap.* 43. *Greg.* 14. *moral. cap.* 2. *Chryſ. hom.* 11. *in Epiſt. ad Eph. Conc. Lateran.* 1. *an.* 1. *Alcimus Avitus l.* 4. *cap.* 9. 1. *Joan.* 2. *c.* *Joan.* 6. *g.* & 13. *c.* *Jud.*

c. Jud. c. l 1. *Corinth.* 5. *a.* 1. *Tim.* 1. *d. Num.* 12. *d. Matth.* 18. *b.* 2. *Joan. c. d.* 2. *Theſſ.* 3. *b. d. Cypr. lib. epiſt.* 11. *vel epiſt.* 62. *Auguſt. lib.* 1. *con. adverſ. leg. & proph. cap.* 17. *Euſeb. apud Damaſ. paral. lib.* 3. *cap.* 4. m *Aug. ſerm* 181. *de temp. cap.* 12. *& in Pſalm.* 88. *Corinth.* 2. *Item epiſt.* 204. *Cypr. lib.* 1. *epiſt.* 1. *& lib.* 4. *epiſt.* 2. *vel ep.* 57. *&* 52. n *Cypr. de ſimpl. prælatorum.* o *Auguſt. lib.* 4. *de Symb. ad Catech. cap.* 13.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

REmiſſionem peccatorum qua ſine juſtus & ſalvus eſſe nullus poteſt. Hunc autem verè divitem theſaurum Chriſtus *a* nobis acerba morte, ſuoque pretioſo ſanguine comparavit, totus ut mundus peccatis eorumque pœnis perpetuis liberaretur.

Cujus quidem theſauri per Chriſti gratiam participes dumtaxat fiunt ij, *b* qui ſe Fide & Baptiſmo ad Chriſti adjungunt Eccleſiam, & in ejus unitate obedientiaque perſiſtunt. Deinde qui de commiſſis poſt Baptiſmum peccatis *c* pœnitentiam ſeriò agunt, & ijs adverſus peccata pharmacis, quæ Chriſtus inſtituit, hoc eſt, Sacramentis, convenienter utuntur.

Atque huc ſpectat poteſtas, ut vocant, *d* Clavium, quam Chriſtus ad remittenda peccata miniſtris Eccleſiæ, & in primis Apoſtolo *e* Petro ejuſque ſucceſſoribus legitimis, utpote ſummis Eccleſiæ rectoribus, commendavit.

a *Eſa.* 33. *d. Matth.* 1. *d.* & 9. *a. Apoc.* 1. *b. Luc.* 24. *g. Act.* 10. *g. Heb.* 9. *d.* 1. *Joan.* 1. *c. Eph.* 1. *b. Coloſſ.* 1. *b. Heb.* 1. *a.* b *Act.* 2. *f.* & 8. *b. g. Matth.* 16. *d. Joan.* 3. *a. Aug. in Enchir. cap.* 65. & *de verbis Dom. ſerm.* 11. *cap.* 20. & 22. c 2. *Corint.* 12. *f. Act.* 8. *d. Joan.* 20. *c. Apoc.* 2. *b.* d *Hier. ep.* 1. *ad Heliod. cap.* 7. *Aug. hom.* 49. *cap.* 3. & 50. *cap.* 4. & 5. *Chryſoſt. lib.* 3. *de ſacerd. Cypr. lib.* 1. *epiſt.* 2. *vel epiſt.* 54. *Lucæ* 10. *f. Matth.* 18. *b. Joan.* 20. *c.* e *Matth.* 16. *cap. Joan.* 21. *ep. Hilarius can.* 16. *in Matth. Bern. lib. de conſid. cap.* 8. *Conc. Florent. in literis unionis.*

XX.

Quid habet undecimus articulus?

CArnis Reſurrectionem, quæ in noviſſimo die bonis malisque continget. Nam corpus hoc, quod fragile, caducum, multisque morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & poſt mortem quoque vermibus exedendum circumferimus, tum revi-

revivifcet cum in extremo illo die mortui omnes, Chrifto vocante judice, fimul ad vitam & judicium excitabuntur. Igitur ante Chrifti *a* tribunal in carne cuncti apparebunt, ut citra exceptionem unusquisque, prout geffit in corpore fuo, quod illi reddetur integrum, five bonum, five malum, recipiat.

b *Procedent autem qui bona fecerunt, in refurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in refurrectionem judicii, &* c *in fupplicium æternum.*

Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis fe vel maximis confolatur, ut in fupremo etiam vitæ agone dicat, d *Scio quod Redemptor meus vivit, & in noviffimo die de terra furrecturus fum, & rurfum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Prudentes illi fanè, qui terrena hæc & moribunda membra, in juftitiæ *e* ac virtutis fervitutem redigunt; quique corpus hoc veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

Efai. 26. *d. Job.* 19. *d. Ezech.* 37. *a.* 1. *Cor.* 15. *g.* 1. *Theff.* 4. *d. Joan.* 11. *c.* & 5. *ep. Matt.* 22. *c. Dan.* 12. *a. Phil.* 3. *d. Hieron. ad Minerium & Alexan. ep.* 152. *Item ad Pamma. ep.* 61. *adver.*

61. adver. Err. Joan. Hieron. c. 9. & Greg. lib. 14. moral. c. 30. & seqq. Aug. in Enchir. c. 84. & seq. Item de civit. Dei lib. 22. cap. 12. & seqq. a *2. Cor. 5. b. Rom. 14. b.* b *Joan. 5. c. Matt. 13. d. f.* c *Matt. 25. d. & 13. g. Athan. in Symb.* d *Job. 19. d. Col. 3. a. 1. Pet. 3. c.* e *1. Cor. 9. d. Rom. 6. b. c. d. 1. Cor. 15. f.*

XXI.

Quis est postremus articulus?

De vita æterna, quam electis post mortem superesse minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis est fidei, spei, patientiæ & exercitationis Christianæ. Cujus vitæ consequendæ causa nullum pietatis opus arduum, nullus labor gravis, nullus dolor acerbus, nullum in agendo patiendoque tempus diuturnum ac molestum verè credenti debet existimari. Quod si vita hac, quæ calamitatis alioquin plena est, nihil dulcius ac optabilius ducitur; quanto illa demum potior habenda est *a* quæ ab omni malorum sensu & metu procul abest, quæ cælestibus & ineffabilibus sine fine gaudiis, deliciis ac voluptatibus omni ex parte semper abundat.

De qua vita Christus, *b Nolite timere Pusillus grex*, inquit, *quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Qui & in extremo judi-

judicii die dicet electis: *c Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Impijs verò in hunc modum loquetur: *d Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus.* Id quod *e* non solum ad Ethnicos, Hæreticos, Schismaticos & palam flagitiosos pertinet: verum etiam ad Christianos, quos in mortali peccato *f* mors opprimit, est referendum.

Adjicitur demum clausula hæc *g Amen*, ut fidei & confessionis hujus Christianæ testimonium apud nos indubitatum esse ac solidum demonstretur.

1. *Cor.* 2. *cap. Joan.* 17. *a. Matth.* 19. *b. d.* & 25. *d. Apoc.* 2. *b. cap. g.* & 3. *cap. de Rom.* 7. *d.* & 21. *b.* 22. *a. cap. Rom.* 2. *b. Tit.* 1. *a.* & 2. *d.* 3. *b.* 2. *Tim.* 4. *b.* 1. *Joan.* 2. 3. *a.* 1. *Petr.* 1. *a. Rom.* 6. *d.* a *Aug. de civit. Dei lib.* 22. *cap.* 29. & 30. & *lib.* 3. *de lib. arb. cap. ult. Item serm.* 64. *de verbis Dom. cap.* 4. & *seq.* & *lib.* 3. *d. Symb. ad Catech. cap.* 12. b *Luc.* 12. *d. cap.* c *Matth.* 25. *c.* d *ibidem. d.* e *Aug. vel Fulgentius in lib. de fide ad Petrum diacon. cap.* 38. & 40. f *Ezech.* 18. *a* 33. *b. Rom.* 6. *de Sap.* 1. *d.* 1. *Cor.* 6. *b.* g *Hier. ad Marcellam epist.* 137.

XXII.

Esne satis Christiano ea sola credere quæ complectitur Symbolum?

PRimum & maximè quidem ea, quæ Symbolo traduntur Apostolico, cuivis credenda, & apertè *a* profitenda sunt. Ea verò explicatiora fiunt ex collatione tum Symboli patrum, tum ejus quod hoc Athanasio inscribitur.

Secundò Christianus, quæcunque Scriptura *b* divina seu Canonica complectitur, credat necesse est. Certos verò & *c* legitimos scripturæ libros non aliunde, quam ex Ecclesiæ judicio & auctoritate petere fas est.

Tertiò huc illa pertinent, quæ partim ex Symboli articulis, partim ex Scripturis, velut divinis fontibus, necessariò *d* deducuntur.

Quartò demùm pro sacrosanctis habenda firmissimaque fide complectenda sunt, quæ Spiritus sanctus credenda nobis revelat, pronunciatque per *e* Ecclesiam, sive scripto illa, sive vivæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re postea commodiùs differetur.

Circa hæc igitur omnia fides orthodo-

xa

xa versatur, qua *f* sine Sectarij omnes frustra sibi ac aliis gratiam ac salutem in Christo pollicentur.

1. *Pet.* 3. *c. Heb.* 5. *d.* 6. *a.* a *Ambr. lib.* 3. *de Virg. Aug. lib.* 1. *de Symb. ad Catec. cap.* 1. *&* *lib.* 2. *cap.* 1. b 2. *Pet.* 1. *d. Rom.* 15. *a.* 2. *Tim.* 3. *d.* c *Toletan.* 1. *c.* 21. *Aug. serm.* 129. *&* 191. *de temp. Hieron. in Symb. ad Damascum. Aug. contra epist. fundamenti, cap.* 5. *Trident. Sess.* 4. d *Matth.* 32. *c.* e *Cyril. ep.* 10. *ad Nestor. in Conc. Nicen. & Const. Iren. lib.* 3. *c.* 4. *& lib.* 4. *cap.* 45. *&* 63. *Hier. con. Lucif. cap.* 4. *Vincent. Lirinen. con. novatores.* f *Leo serm.* 4. *de Nativit. Dom.*

CAPUT II.
DE SPE, ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid est Spes?

VIrtus est divinitus infusa, per quam certa cum fiducia, nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo exspectantur. Parum est alioquin Deo Deique verbo fidem habere, ac divina, quæ in Ecclesiâ prædicantur, dogmata profiteri, nisi Christianus Dei bonitate percepta, spem inde concipiat ac

fiduciam consequendæ gratiæ & salutis æternæ. Quæ spes tantopere justum fulcit in summis *a* ærumnis, ut etiam si mundi præsidiis omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat *b Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Et*, c *in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi caro*, d *Deus meus in te confido, non erubescam.*

Aug. in Ench. c. 8. 1. *Cor.* 1. *d. Rom.* 5. *a.* & 8. *d. Tit.* 1. *d.* & 3. *b.* 1. *Petr.* 1. *a.* 1. *Joan.* 5. *c. Jac.* 1. *a. Joan.* 14. *b.* 15. *a. c.* 16. *d. Marc.* 11. *c. Psalm.* 26. *d.* 129. *b.* 72. *d.* 6. 1. *b.* 1. *Tim.* 4. *c.* 1. *Thess.* 5. *b. Eph.* 6. *c. Heb.* 6. *d.* 10. *g.* a *Eccli.* 4. *Rom.* 8. *g. Psal.* 30. *d. Proverb.* 28. *a.* b *Job.* 13. *b.* c *Psal.* 55. *a.* d *Psalm.* 24. *a.*

II.

Qua ratione hanc spem licet consequi?

PRimum huc pertinet ardens & frequens ad *a* Deum precatio, deinde nutrienda Spes est excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum *b* Dei illorum præsertim, quæ Christus Dominus pro immensa in nos charitate sua præstitit ac promisit vel immerentibus. Demum conscientiæ *c* puritas conjungenda venit, eaque piis operibus & invicta in adversis patientia semper est comprobanda. *d* Nam quibus

bonæ conſcientiæ teſtimonium, aut melioris vitæ propoſitum deeſt, hi ſpem quam oportet, non adferunt, ſed *e* præſumptionem potius, & vanam omninò fiduciam temerè jactant, quantumvis de Chriſti meritis Deique gratia glorientur.

Spera, inquit *f* Propheta, *in Domino, & fac bonitatem.* Idemque rurſus: *Subditus eſto Domino, & ora eum.* Et alius *g* *Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum.* Quam ſpem ab omni timore *h* disjungendam non eſſe, ſatis illud oſtendit: i *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum: & in eis qui ſperant ſuper miſericordia ejus.*

a 1. *Theſſ.* 5. *epiſt. Luc.* 11. *b.* & 18. *a. Matth.* 7. *b. Eccli.* 18. *c.* b *Eph.* 2. *a. Tit.* 3. *a. Rom.* 8. *f. Joan.* 5. *epiſt.* 1. *Joan.* 4. *b. Heb.* 10. *d. Tit.* 1. *a Rom.* 5. *b. d.* 8. *d.* c *Prov* 15. *b.* 1. *Joan.* 3. *d. Auguſt. lib.* 1. *de doct. Chriſt. cap.* 37. & 40. & *lib.* 3. *cap.* 10. & *in praef. Pſalm.* 31. d 2. *Cor.* 1. *b. Heb.* 3. *b.* 10. *g. Joan.* 3. *a. Coloſſ.* 1. *cap.* 2. *Pet.* 1. *b.* e 2. *Pet.* 2. *d. Eccl.* 5. *a. b. Greg.* 33. *moral. cap.* 15. f *Pſalm.* 36. *a.* g *Thren.* 3. *epiſt.* h *Greg. lib.* 6. *epiſt.* 22. *ad Gregoriam Bern. de feſto Magdalenæ.* i *Pſal.* 146. *b.*

III.

Quæ bona sub Spem cadunt, & Christiano speranda sunt?

PRæcipue quidem *a* bona illa regni cælestis, quæ homines beant, nec sinunt ulla ex parte miseros esse. Tum illa, quæcunque mortalibus in hac vita *b* conducibilia rectè à Deo desiderantur atque petuntur, in bonis sperandis & expectandis debent haberi. Ea verò præcipue relucent in Dominica oratione, ut pote quam Christus Dominus *c* ore sacro prodidit, & admirabili sapientia præscripsit omnibus qui spem suam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

IV.

Quæ forma est Dominicæ Orationis?

HÆc *est*, Pater noster qui es in cælis,
1. Sanctificetur nomen tuum,
2. Adveniat regnum tuum,
3. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra,
4. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,
5. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,
6. Et ne nos inducas in tentationem,
7. Sed libera nos à malo, Amen.

Oratio-

Orationem Dominicam explicant Tertull. & Nyssenus l. de orat. Cyp. serm. 6. de orat. Dom. Cyril. Catech. 5. mystago Chrys. hom. de orat. Dom. & in cap. 6. Matth. Hieron. Theoph. Enthym. in Matth. Ambr. lib. 5. de Sacramentis. c. 4. Aug. ep. 121. ad Probam c. 11. Idem l. 2. de serm. Dom. in monte c. 4. & hom. 42. ex 50. & serm. de temp. 126. 135. & 182. & serm. 9. ex diu. Chrysolog. serm. 67. & seq. Innoc. 3. lib. 5. de myster Missæ c. 17. seqq. Petrus Laodic. & Germ. Patriarcha Constantinop. in Expos. orat. Dominicæ Cassian. Collat. 9. c. 18. & seq.

V.

Quæ summatim in Dominica oratione tractantur?

SEptem in *a* ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes omnium *b* orationum species & formæ possunt ac debent, sive pro expedendis bonis, sive pro delendis peccatis, sive pro evertendis malis quibuslibet divinam opem imploremus. In prioribus autem tribus petitionibus, ea quæ proprie ad æterna pertinent, ordine poscuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quæ & ipsa propter æterna consequenda sunt nobis necessaria.

a *Aug. in Ench. cap.* 115. & *lib.* 2. *de serm.* *Dom.*

Dom. in monte, cap. 10. b *Aug. epist.* 121. *ad Probam. cap.* 12.

VI.

Quid sibi vult initium orationis, Pater noster qui es in cælis?

PRæfatiuncula est, & nos memores reddit summi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa majestas in cælis per beatè regnans, nos recepit in gratiam, & propter Christum filium in suos quoque filios & regni cælestis hæredes, per Spiritum sanctum, adoptavit.

Quæ tantorum beneficiorum memoria non solum *a* attentionem excitat, sed etiam ad redamandum Patrem, illique obtemperandum provocat filios, neque minus orandi impetrandique illis *b* auget fiduciam.

Exod. 15. *a. c. Esaiæ* 42. *b.* & 63. *d. Malach.* 1. *b.* 2. *Cor.* 1. *a. Philip.* 4. *d. Gal.* 4. *d. Rom.* 8. *c. Gal.* 4. *a.* 1. *Pet.* 3. *d. Leo serm.* 6. *de Nativ. Dom.* a *Cypr. in serm. de orat. Dom.* b *Luc.* 11. *b. Jac.* 1. *a.*

VII.

Quis est sensus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

IN nobis, quemadmodum in omnibus aliis, promoveri semper & augeri petimus, quidquid ad gloriam summi optimique Patris nostri spectat. Id

Id verò fit maximè, cum veræ fidei confeſſio, Spes etiam & Charitas, ac ſimul Chriſtianæ vitæ ſancta *a* converſatio ſuam in nobis lucem ac vim exerit, ut ſpectantes *b* alii quoque glorificent Patrem.

Matth. 5. *c.* 1. *Pet.* 2. *c.* & 4. *c.* 1. *Corinth.* 10. *g. Col.* 3. *c. Rom.* 15. *b. Eccli.* 36. *a.* a *Luc.* 1. *g.* 1. *Pet.* 1. *c.* 3. *c. Philip.* 2. *b.* b *Matth.* 5. *b.*

VIII.

Quid continet ſecunda petitio, Adveniat regnum tuum?

PEtimus, ut per gratiam & juſtitiam ſuam regnet in Eccleſia Deus, imò & in mundo univerſo, ejectis hinc adverſariis poteſtatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis.

Tum optamus & precamur, ut ex hoc mundo, veluti è gravi *a* peregrinatione militiaque vocati, quàm primum transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis æternæ, ut cum Chriſto & Sanctis ejus in ſempiternum regnemus.

Matth. 6. *d. Rom.* 14. *c. Pſal.* 22. *a* 79. *a. Luc.* 1. *c.* 17. *c.* 1. *Cor.* 3. *c.* 4. *d. Epheſ.* 1. *d. Matth.* 13. *f.* 1. *Cor.* 15. *c. d. Col.* 1. *b. Pſal.* 67. *a.* a *Phil.* 1. *d. Heb.* 11. *c.* 1. *Pet.* 2. *b. Job* 7. *a.* 2. *Cor.* 5. *a. b. Sap.* 5. *c. Apoc.* 22. *a. Matth.* 8. *b.*

IX. *Quid*

IX.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

ROgamus, ut ſicut in cælo Angeli & Beati omnes, nos quoque in terris, quamvis imbecilles, & exigui, exactam Deo præſtemus obedientiam, nihil habentes prius, quàm ut divinæ voluntati tum in proſperis, tum in adverſis libenter nos ſubjiciamus, & noſtra, *a* quæ ad malum prona eſt, voluntate rejecta, in *b* divinâ ſemper acquieſcamus.

Pſalm. 102. *d. Rom.* 1. *b. Act.* 9. *a.* 21. *ep. Deut.* 12. *Heb.* 13. *d Jac.* 4. *d. Luc.* 22. *c.* 1. *Pet.* 4. *a. Act.* 5. *ep. Job.* 1. *d.* 1. *Pet.* 5. *c.* a *Gen.* 8. *d. Matt.* 22. *de Bern. Serm.* 3. *de reſurrect.* b *Joan.* 4. *c.* 5. *ep.* 6. *d.* 1. *Reg.* 3. *d.*

X.

Quid habet quarta petitio, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie?

AB omnis boni auctore ac fonte nos, veluti pauperes & mendici, ea deſideramus, quæ ad hanc vitam corporis quotidie ſuſtentandam ſunt ſatis, victum ſcilicet & veſtitum: præterea quæ ad vitam animæ promovendam faciunt, nimirum *a* verbum Dei, animæ ſpirituale pabulum, ſacro-

crosanctam *b* Euchariſtiam, panem illum cæleſtem ceteraque ſalutifera Eccleſiæ Sacramenta, ac Dei Dona, quæ ad bene beateque vivendum paſcunt, curant, confirmant hominem interiorem.

Jac. 1. *a. c. Pſalm.* 39. *d. Deut.* 10. *d. Gen.* 28. *d.* 1. *Tim.* 6. *b. Prov.* 30. *a. Pſal.* 144. *c.* a *Matt.* 4. *a. Amos.* 8. *c. Eccli.* 15. *a. Prov.* 9. *b.* b *Matt.* 26. *c.* 6. *b. Joan.* 6. 5. *Hier. in* 6. *cap. Matt. Cypr. in ſerm. de orat. Dom. Ambr. lib.* 5. *de Sacram. cap.* 4. *Aug. lib.* 2. *de ſerm. in monte. c.* 7.

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita noſtra?

HIc petimus à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animæ peſtilentius eſſe poteſt, clementer expurgari, & ea ipſa quæ peccando contraximus, debita relaxari. Ne verò fruſtranea ſit precatio, animo in proximum perperam affecto, illud addimus, nos vindictæ *a* cupiditate ac ſimultate poſita, cum proximis in gratiam rediiſſe, & cuivis ex animo noxam condonaſſe. Hoc eſt enim quod Chriſtus alibi voluit, cùm diceret: *b Dimittite, & dimittemini.* Et iterum, *c Si non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.*

Thren.

Thren. 4. *b.* 1. *Cor.* 10. *b. Lev.* 26. *c. Nu.* 5. *a. e. Ex.* 32. *f. g. Luc.* 7. *g. Tob.* 12. *c. Sap.* 16. *b. Psal.* 50. *a.* a *Rom.* 12. *d. Col.* 3. *b. Luc.* 23. *ep. Act.* 7. *g. Marc.* 11. *c. Eph.* 4. *g.* b *Luc.* 6. *f.* c *Matth.* 6. *b.* 18. *d. ep. Eccl.* 22. *a. Aug. in Ench. cap.* 74.

XII.

Quid continet ſexta petitio, Et ne nos inducas in tentationem?

QUoniam præſens hæc vita perinde ac militia eſt ſuper terram, dum variis tentationibus ſemper impugnamur, graviterque cum mundo, carne & Satana conflictamur; idcirco piè ſoliciti divinam opem imploramus, ne hujusmodi adverſariorum impugnationibus ſuccumbamus, atque ſuccumbendo damnemur; ſed ut in hac perpetua pugna durantes, Deique dextra nitentes, poteſtati Satanæ reſiſtamus fortiter, contemnamus mundum, caſtigemus carnem, atque ita demum veluti invicti milites Chriſti, poſt victoriam coronemur. a *Neque enim coronabitur*, Apoſtolo teſte; *niſi qui legitimè certaverit.*

Job. 7. *a. Judit.* 8. *c. Tob.* 3. *d.* 12. *c. Matth.* 4. *a. b.* 26. *d. Heb.* 2. *d.* 2. *Theſſ.* 3. *a. Joan.* 2. *c.* & 5. *a. Matth.* 16. *d.* 1. *Cor.* 9. *d.* 10. *c. Jac.* 4. *b.* & 1. *b.* 1. *Pet.* 5. *c.* 2. *Pet.* 2. *b. Eph.* 6. *b. c. Col.* 3. *a. Apoc.* 2. *b. c. g.* 2. *Tim.* 4. *b.* a 2. *Tim.* 2. *a.*

XIII.

XIII.

Quid est in septima & postrema petitione, Libera nos à malo?

PRecamur ad extremum, ut hujus seculi calamitatibus, quibus exercentur etiam pii, non sinat nos Deus perdi & everti cum impiis, sed ut benignitate sua nos liberet, quatenus saluti nostræ convenit, atque ab omni malo cum corporis, tum animæ, sive in hac vita, sive in futura propitius tueatur. Nam & ipse ita promisit, *a Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.*

Demum totam precationem hac una voce *b Amen*, claudimus, ut nostram in orando simul & impetrando fiduciam comprobemus, tum propter Christi, qui non fallit, promissionem, *c Petite*, inquit, *& dabitur vobis:* tum propter Patris erga nos immensam clementiam & propensam in omnes misericordia, ut hinc Joannes dixerit, d *Quodcunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.*

3. *Reg.* 8. *d. Prov.* 10. *d. Eccli.* 23. *a. Hier.* 2. *c. Tol.* 1. *d.* & 2. *c. Eccli.* 27. *a. Apoc.* 3. *b. Psalm.* 24. *cap. d. Psalm.* 30. *a. b. cap.* & 33. *a. b. d. a. Psalm.* 49. *cap.* b 2. *Corint.* 1. *d. Ambr.*

Ambr. in Psal. 40. *Hieron. in cap.* 6. *Matth.* c *Matth.* 7. *b. Luc.* 11. *b. Joan.* 16. d 1. *Joan.* 5. *c.*

XIV.

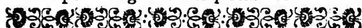
Quæ est summa orationis Dominicæ?

FOrmulam absolutam continet non solum orandi ac postulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

Inter bona verò primum est illud expetendum, ut Pater cælestis ab omnibus semper & ubique glorificetur, deinde verò ut illius regni participes efficiamur: tum ut ea nobis adminicula suppetant, quibus ad regnum Dei commodè pervenitur. Quale est ex parte quidem animæ nostræ, voluntati divinæ conformari; ex parte verò corporis victum habere necessarium.

Quæ autem secundo loco ad finem usque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecantis, ut Dei gratia virtute aut penitus illa removeantur, peccata nimirum bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernæ malorum; aut eadem sic temperentur; ne sua vi saluti consequendæ officere possint. Ejusmodi sunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præsentis, tum futuræ vitæ calamita-

mitates. Reliqua de Oratione tractanda, in eum reſervabuntur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

DE SALUTATIONE ANGELICA.

XV.

Quæ ſalutatio dici Angelica ſolet?

EA, quæ ſanctiſſimæ Virgini Deique matri his verbis defertur: *Ave Maria gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui JESUS. Sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc, & in hora mortis noſtræ, Amen. Lucæ* 1. *c. ep. Chryſ. & Jacob. in Liturgiis. Auguſt ſerm.* 2. *de Annunc. Ambr. in c.* 1. *Luc. Chryſolog. ſer.* 140. *& ſeq. Bern. hom.* 3. *ſuper Miſſus eſt. Fulgent. in ſerm. de laud. B. V.*

XVI.

Unde hic modus Deiparam Virginem ſalutandi profluxit?

PRimum ex Evangelicis verbis & exemplis nata eſt hæc ſalutatio, quando, nos ita docent afflati divino Spiritu, magnus Gabriel Archangelus, a & præcurſoris Domini mater ſancta Eliſabetha.

Dein-

Deinde confirmat nobis hanc ſalutandi formulam uſus, & conſenſus Eccleſiæ perpetuus, quem ſancti Patres *b* & majores in hunc uſque diem religioſiſſimè obſervarunt, ac obſervari à nobis voluerunt.

a *Lucæ* 1. *c. ep.* b *Athan. in Evang. de ſanctiſſ. Deipara & plures alij.*

XVII.

Quid prodeſt hujuſmodi Salutatione uti?

HIs præclaris verbis admonemur primùm ſummi beneficij, quod per Mariam Deiparam æternus Pater inchoare voluit in Chriſto, & humano generi redimendo clementer exhibere. *Galat.* 4. *a.*

Tum inſignis hæc eſt commendatio ſacroſanctæ & admirandæ Virginis, quam nobis Deus inventricem gratiæ ac vitæ genitricem eſſe decrevit. *Luc.* 11. *d.* 1. *cap.*

Quare nihil mirum, ſi poſt pia vota, quæ in precatione Dominica Deo commendavimus, hic acceptæ per Chriſtum gratiæ memores, non modo Chriſti matrem, ſed etiam Deum patrem in eadem Virgine Deipara laudemus, & collætantes Angelis, eandem reverenter, & ſæpe quidem ſalutemus.

XVIII.

XVIII.

Quis est hujus salutationis sensus?

PRimis quidem verbis jure gratulamur, & gratulando prædicamus eam, quæ nobis Evam secundam, eamque felicem præstitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc suo salutifero partu sustulit, ipsamque maledictionem filiorum Adæ, benedictione perpetua commutavit. †

Digna quidem illa, quæ *Gratia plena* prædicetur, ut quæ plena Deo, plena virtutibus, sola (nam Ambrosii verbis utemur) gratiam, quam nulla alia meruerat. Consecuta est, ut gratiæ repleretur auctore. Et quis potuit in ejus anima vel corpore locus esse vitiorum, quando sancti sanctorum est templum effecta? *

Additur porrò, *Dominus tecum*; quia & virtus Patris illi singulaliter (*a*) obumbravit, & Spiritus sanctus cumulatissimè supervenit, & (*b*) verbum caro factum ex illa tanquam sponsus de thalamo suo, admirabiliter processit. Ad hæc, *Benedicta in mulieribus*, quia (*c*) virginitate sponsæ simul & fœcunditate mater existit, quam proinde summo jure (*d*) beatam dicunt, semperque

& Deus, ea propter & Mater quæ eum genuit, Regina, & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista nova Eva Mater vitæ appellatur, variegataque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viventium. Dicimus eam igitur iterum atque iterum & semper & undequaque beatissimam. Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo, quæ etiam à partu Virgo, permansisti: *Ave gratia plena, Dominus tecum:* beatam te prædicant omnium Angelorum & terrestrium hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Intercede Hera, & Domina, & Regina, & Mater Dei pro nobis. *In Evangel. de S. Deipara.*

GREGORIUS NAZIANZEN.

In trag. Christus.

O ter beata Mater, ô lux Virginum,
Quæ templa cæli lucidissima incolis,
Mortalitatis liberata sordibus,
Ornata jam immortalitatis es stola:
Verbis benignā ab alto aurem exhibe meis,
Measque Virgo, suscipe, obsecro, preces,
Nam solus est honor hic tibi à mortalibus,
Quæ facta verbi Mater es divinitus,
Confisus unde verba persolvo tibi,

Plexamque de prato coronam florido
Tibi offero regina, quod me plurimis
Dignata quondam gratiis, variis adhæc
Me liberas ſemper calamitatibus.
Multisque defenſas ab adverſariis,
Tam qui videntur, quam videri qui haud
queunt.

Me flecte tandem, quomodo in vita auctior
Virtute fiam teque ſemper præſidem
Vitæ meæ, ac demum benignam ac ſedulam
Habeam advocatam filio coram tuo,
Cum cæteris charis Deo virgunculis.
Ne me ergo tradier ſinas tortoribus,
Aut perditori hominum fieri ludibrio:
Adſiſte & à tenebris & igne libera:
Fac ut fide tuaque ſalver gratia
Per te ex De nobis profecta eſt gratia.
Quare hunc tibi hymnũ pangoChariſteriõ:
Salve puella gratioſa, mater &
Virgo omnium caſtiſſima ac pulcherrima,
Exercitibus præſtantior cæleſtibus,
Regina mundi gaudium mortalium,
Semper benignam te exhibe mortalibus,
Mihique ſis ſalus ubique maxima.

In quo ſane carmine magnus ille Theologus B. Mariam V. invocat cum Aug. ſerm. 18. *de ſanct. & titulis inſignibus ornat.*

Augu-

Augustinus (*a*) Sancta Maria ſuccurre miſeris, juva puſillanimes, refove flebiles, ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto fœmineo ſexu: ſentiant omnes tuum juvamen, quicunque celebrant tuam commemorationem: *Fulgentius* (*b*) facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam Deus deſcendit ad terras, ut per ipſam homines aſcendere mereantur ad cælos. Facta eſt Maria reſtauratio fœminarum, quæ per ipſam à ruina primæ maledictionis probantur eſſe ſubtractæ.

(*a*) *Serm. 2. de Annunt. Domini.* (*b*) *Serm. 2. de laudibus Mariæ.*

Bernardus: Virgo regia ipſa eſt via, per quam Salvator advenit, procedens de ipſius utero, tanquam ſponſus de thalamo ſuo. Per te acceſſum habeamus ad filium, ô benedicta inventrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis; ut per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis.

Serm. 2. de Advent. Lege eundem hom. 2. ſuper Miſſus eſt & in illud Apocal. Signum magnum apparuit. Item ſerm. de Nativitate Virginis.

][✠][

CAPUT III.

DE CHARITATE ET DECALOGO.

I.

Eſtne ſatis Chriſtiano, in fidei ac ſpei doctrina inſtitui?

REfert ſummoperè, illum qui Fidem ac Spem eſt conſecutus, Charitate quoque præditum eſſe. Nam de his tribus conjunctim docet Paulus, (*a*) *Nunc manent*, inquit, *Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum eſt Charitas.*

Magna certè Fides, quæ ſatis eſſe (*b*) queat ad montes transferendos, & patranda miracula. Magna etiam Spes, ſalutis quædam (*c*) galea & ancora, quæ propoſita Dei bonitate & præmii magnitudine, tùm efficacem conſolationem laborantibus, tum fiduciam ſingularem precantibus ſuggerit. Maxima verò Charitas (*d*) virtutum omnium princeps, quæ modum finemque neſcit, nec morientes deſerit, morte ipſa fortior, quâ ſine fides & ſpes Chriſtiano quidem ineſſe, ſed ad benè beateque vivendum (*e*) ſufficere minimè poſſunt. Unde à Joanne dictum eſt: (*f*) *Qui non diligit, manet*

in

in morte. quamvis interim credat ac speret ille, ut fatuæ virgines in (*g*) Evangelio nobis exemplo esse possunt.

(a) 1. *Cor.* 13. *d.* (b) 1. *Cor.* 13. *a. Marc.* 11. *c. Matth.* 7. *c.* (c) 1. *Theß.* 5. *Eph.* 6. *c. Hebr.* 6. *d.* (d) *Prospe. l.* 3. *de vita contempl. c.* 13. & 15. *Aug. in Psal.* 47. *Idem tract.* 5. *in epist. Joan. Item in enchir. c.* 117. & *ser.* 53. *de temp.* (e) *Aug.* 15. *de Trin. c.* 18. (f) 1. *Joan.* 3. *c.* (g) *Matth.* 25. *a. Aug. ser.* 23. *de verb. Dom. cap.* 4. & 8.

II.

Quid verò est Charitas?

VIrtus infusa divinitus, qua sincerè diligitur propter se Deus, & propter Deum proximus.

Diligendus enim præcipuè est Deus in omnibus, (*a*) & super omnia, & propter se solum, ut qui unus summum, æternumque bonum existit, quod solum nostros explet animos: cujus amor & (*b*) honor nostræ tum voluntatis, tum actionis omnis initium & scopus esse debet.

Deinde propter (*c*) Deum amandus proximus: hoc est; citra discrimen (*d*) homo quilibet, quando inter nos omnes proximi maximaque propinquitate conjuncti sumus secundum eandem scilicet naturam huma-

humanam filiis Adæ communem, & ob divinam gratiam æternamque gloriam cunctis, qui velint, communicabilem.

Matth. 22. *d. Luc.* 10. *c. Marc.* 12. *c. Aug. l.* 3. *de Doctr. Christ. c.* 10. (a) *Bern. in tract. de diligendo Deo.* (b) 1. *Cor.* 10. *g. Col.* 3. *c.* (c) *Aug. hom.* 38. & 50. (d) *Aug. in Psal.* 118. *concione* 8. *item serm.* 53. & 59. *de temp.*

III.

Quot sunt charitatis præcepta?

DUo quidem summaria: quorum primum de diligendo Deo, sic (*a*) in veteri novaque lege proponitur, *Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum: Secundum autem simile est huic; Diliges proximum tuum sicut teipsum: In his duobus mandatis universa Lex pendet & Prophetæ.*

Hæc charitas est (*b*) plenitudo legis & summa justitiæ, hoc est, (*c*) vinculum perfectionis: Charitas in quam (*d*) de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

(a) *Deut.* 6. *a. Matth.* 22. *d. Mar.* 12. 6. *Luc.* 10. *c. Greg. l.* 10. *Mor. cap.* 6. & 7. (b) *Ro.* 13. (c) *Col.* 3. *c.* (d) 1. *Tim.* 1. 4.

IV.

IV.

Quo indicio se prodit sincera charitas?

PRobatio (*a*) dilectionis seu charitatis, exhibitio est operis, & divinorum observatio mandatorum. Unde & Joannes Christo dilectus inquit: (*b*) *Hæc est vera charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt:* Et rursum: (c) *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus, quoniam in ipso sumus.*

Quin etiam Christus ipse docet, (*d*) *Si diligitis me, mandata mea servate. Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui non diligit me, sermones meos non servat.*

(a) *Greg. hom.* 30. *in Evang.* (b) 1. *Joan.* 5. *a.* (c) *Joan.* 2. *a.* (d) *Joan.* 14. *b. c.*

V.

Quæ sunt mandata Dei, ad Charitatem præcipuè spectantia?

DEcem Dei verba primum per Moysen Judæis tradita, & deinde per Christum & Apostolos (*a*) Christianis omnibus commen-

mendata, quæ & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ita recenſentur.

Exod. 20. *a. b.* 34. *d. Levit.* 19. *a. b. Deut.* 4. *a. b.* 5. *a. b.* 10. (a) *Matth.* 19. *c.* 5. *c.* 22. *b. Marc.* 10. & 12. *c. Luc.* 18. *d.* & 10. *e. Rom.* 2. *b.* 7. *b.* 13. *c. Galat.* 5. *c. Jacob.* 2. *b.* 1. *d.* 4. *c.* 1. *Tim.* 1. *b. Concil. Trident. ſeſſ.* 6. *can.* 19. 20. & 21. (b) *Levit.* 26. *a.*

I. Ego ſum Dominus Deus tuus. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, (*b*) ut adores illud.

II. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

III. Memento ut diem ſabbati ſanctifices.

IV. Honora patrem tuum & matrem tuam ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

V. Non occides.

VI. Non mæchaberis.

VII. Non furtum facies.

VIII. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

IX. (*c*) Non concupiſces uxorem proximi tui.

X. Non domum, non agrum, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, & univerſa quæ illius ſunt.

Ex-

Exponunt Decalogum. Orig. in Exo. homilia 8. *August. quæst.* 71. *in Exo. & Tract. de decem plagis & lib. de decem chordis.* (c) *Deut.* 5. *c.*

VI.

Quid sibi vult hoc exordium: Ego sum Dominus Deus tuus?

DEcalogum exorditur Deus à notitia sui, & ab insinuatione majestatis suæ, ut cognitum Legislatorem magis revereamur, ejusque propositis mandatis major apud omnes auctoritas constet. Nempe tam seriò nobiscum agitur, ut si unquam (*a*) salvi esse velimus, hic velut in clarissimo speculo, divinæ majestatis voluntatem, omnemque rectè vivendi rationem certò contemplemur, agnitamque legem illam sanctissimam (*b*) adjuvante Christi Spiritu, accuratè servemus.

Nec enim præcipit solùm, sed (*c*) benedictionem quoque promittit, & operam tribuit noster Legislator: (*d*) *Spiritum meum*, inquit, *ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis & operemini.*

Quare cùm Christus (*e*) etiam præcepisset, *Tollite jugum meum super vos*, ne quis causaretur difficultatem, adjecit, *Jugum enim*

meum suave est, & onus meum leve, ijs, videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

Deut. 6. *a, d.* 4. 10. *d. Malach.* 1. *b. d. Hier.* 32. *c. Psal.* 46. *a.* (a) *Matth.* 5. *c.* 19. *c.* 28. *d. Heb.* 5. *c. Psal.* 118. *a. c.* 1. *Joan.* 3. *d. Aug. qu.* 140. *super Exodum.* (b) *Rom.* 8. *c. Joan.* 1. *c. Phil.* 4. *c.* (c) *Ps.* 83. *b. Deut.* 28. *a. b. Lev.* 26. *a. b.* (d) *Ezech.* 36. *f.* & 11. *d.* (e) *Matth.* 11. *d.* 1. *Joan.* 5. *a. Concil. Trid. sess.* 6. *cap.* 11. & *can.* 18. *Chrys. l.* 1. *de compunct. cordis. Basil. quæst.* 176. *in regulis brevioribus. Aug. de nat. & grat. c.* 43. & 69. *Item ser.* 61. & 191. *de temp. Hieron. in Symbol. ad Damasum.*

VII.

Quid complectitur in primum præceptum?

PRohibet ac damnat idololatriam, observationes superstitiosas, usum etiam artis magicæ vel divinatoriæ.

Docet etiam atque exigit ut nullam prorsus (*a*) creaturam, quantumvis excellentem, pro Deo habeamus, sed solùm unum verum, æternum, immensumque Deum credamus & confiteamur, eique uni sacrificium & singularem summumque (*b*) cultum quem Græci *latreian* appellant, exhibeamus.

Hoc fit, ut super (*c*) omnia colamus, invoce-

vocemus, adoremus summum illud æternumque bonum, optimum maximum Creatorem, Redemptorem, Salvatorem, unum & immortalem Deum, (*d*) qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem.

Deut. 12. *a.* 4. *b.* 1. *Reg.* 28. *a. Ps.* 113. *b. c. Levit.* 19. *f.* 20. *a. e. Eccli.* 34. *a.* (a) *Aug. lib.* 10. *de civ. Dei*, *ca.* 1. & *epist.* 49. *ad Deo gratias. q.* 3. (b) *Aug.* 10. *de civit. Dei. c.* 1. & 4. *Contra Faust. lib.* 15. *ca.* 9. & *l.* 20. *c.* 21. (c) *Joan.* 4. *c. Rom.* 10. 1. *Joan.* 4. *b. c. Matt.* 4. *b. Luc.* 4. *b. Esa.* 43. *a. b.* 1. *Tim.* 6. *c.* (d) *Rom.* 9. *b. Psalm.* 83. *d.*

VIII.

Quomodo præter Deum Sanctos colimus & invocamus?

DE sanctis, hoc est, sanctificatis & in Christo renatis omnibus hoc loco non agimus, sicut (*a*) Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebrò refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis (*b*) in cælo præmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quod (*c*) *per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam & adepti sunt repromissiones.*

(a) *Rom.* 1. *a.* 2. *Corinth.* 1. *a. Philip.* 4. *d. Col.* 1. *a. Phila. b.* (b) *Apoc.* 7. *cap. d.* (c) *Heb.* 1. *f.*

Ac hi verè quidem ſancti & inmaculati, ſine macula & ruga, (*d*) hæc præſtantiora Eccleſiæ membra, & electa prorſus organa divini Spiritus, in quæ peccatum ac malum jam nullum cadere poteſt. Qui ſancti partim ex Angelica, partim ex humana natura conſtant, creaturæ quidem illæ omnium nobiliſſimæ ac beatiſſimæ, quibus datum eſt, ut ſummis & æternis in cælo bonis affluant, & (*e*) cum Chriſto Domino ſemper conjunctiſſimè vivant.

(e) *Phil.* 1. *e.* 2. *Cor.* 5. *a. b. Greg.* 4. *mota cap.* 32. *Nyſſen. de S. Ephræm. Ephrem. lib.* 1. *de compun. cordis. c. ult.*

Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris geruntur, poſſunt (*f*) intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam abſentes charitate flagrant, ſalutis noſtræ cura (*g*) tanguntur, nobis perpetuò favent, & optant quæque ſalutaria; tantoque ſtudioſius cauſam noſtram agunt, quo ſunt minus de ſeipſis ſolliciti, quoque majorem ſinceræ (*h*) charitatis ac virtutis omnis, quæ beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

(f) *Greg. li.* 12. *mor. c.* 13. & *lib.* 4. *dial. ca.* 33. *Aug. de cura pro mortuis, cap.* 15. & 16. *Orig. cont. Celſum lib.* 8. 4. *Reg.* 5. *g.* 6. *b.* 1.

Co-

Corint. 14. *ep.* (g) *Dan.* 10. *c. d. Matth.* 18. *b. Heb.* 1. *d. Tob.* 12. *c. Luc.* 15. *b. Nazian. or.* 19. *Act.* 5. *d.* 12. *a. Apoc.* 5. *b.* 8. *a. Cyprian. de mortalitate. Naz. or.* 19. (h) *Hier. in Vigil. cap.* 2. *&* 3. *Bern. in Vig. Pet. & Pauli. & ser. in fest. cor. Item ser.* 2. *de S. Victore.*

Est igitur cur hæc cæli lumina, & Ecclesiæ firmamentum, simul & ornamenta post Deum maxima (*i*) veneremur: est cur sanctos hos præ cæteris mortalibus, quantumlibet excellentibus, magni faciamus, prædicemus, imitemur, & amemus plurimum: est cur eosdem tanta talique dignitate jam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidem exiguitate: est denique cur eos ipsos pro Christiana pietate compellemus sive (*k*) invocemus, non sanè ut per se largiantur, sed ut apud Deum omnis boni largitorem nobiscum precentur, sintque vel immerentibus faventes & efficaces intercessores.

(i) *Damasc. lib.* 4. *orth. fid. c.* 16. (k) *Basil. in* 40. *Mart. & in Mamantem. Nazian. or.* 18. *in Cypr.* 21. *in Athanas. &* 20. *in Basilium. Nyssen. de S. Ephræm. Chrys. in ser. de catenis & gladio S. Petri. Amb. de viduis & de fide resur. & in ca.* 22. *Luc. Chrysost. hom.* 66. *ad populum Effræm. de laudibus Mart. Hieron. in Epitaph.*

Paula

Paulæ ep. 27. *c.* 1. 7. 14. *Aug. de cura pro mort. c.* 4. & *lib.* 7. *cont. Don. c.* 1. *Ber. ser.* 66. *in Cantic. Theod. l.* 8. *Græc. aff.* & *in Philoth. Prudentius in l. peri ſeránon*, 7. *Syn. actio* 6. *Vide etiam ſupra in Salut. Angel. Gen.* 48. *c. Job.* 5. *a. G.* 32. *f. Oſeæ* 12. *a. Zach.* 1. *c. Hieron.* 15. *a.*

Cujusmodi cultus & invocatio ſi recte fiat, nimirum ut ſummus ille (*l*) cultus & honor ſummo Deo debitus, quem *latreian*, diximus, integrè conſtet, nihil ſanè habet incommodi, neque cum ſcriptura (*m*) pugnat, ſed firmis Eccleſiæ teſtimoniis comprobatur, multumque affert utilitatis.

(l) *Aug. lib.* 10. *de civit. Dei. c.* 1. & *lib.* 20. *cont. Fauſt. c.* 21. *Item lib.* 8. *de civit. Dei. c.* 27.
(m) *Rom.* 15. *g. Heb.* 13. *c. Eph.* 6. *c. Col.* 4. *a.* 1. *Th.* 5. *d.* 2. *Theſſ.* 3. *a. Luc.* 7. *a. Job.* 42. *b. c.*

Quod autem hunc in modum ſanctos colimus, & cum Eccleſia invocamus, adeò Chriſti Salvatoris & Domini noſtri gloriam (*n*) non obſcurat, ut etiam magis illuſtret, amplificet, augeatque. Hic enim Chriſti Redemptoris virtus eximia ſplendeſcit ac gloria, quod is non quidem in ſe tantùm ſed in (*o*) ſanctis etiam ſuis eſt, apparetque potens, glorioſus, mirabilis: quòd eoſdem (*p*) honorat ipſe, nimiſque (*q*) honorari vult

vult in cælo & in terra: quòd per eos itidem, & propter (*r*) eos multa largitur, & parcit sæpè immerentibus. Nec enim obscurum est, quòd (*s*) Abraham, Isaac, Jacob, David, Hieremias, quanquam defuncti, vivis tamen profuisse legantur.

(n) *Trid. sess.* 25. (o) *Psal.* 67. *g. Jo.* 14. *b.* (p) *Jo.* 12. *d. Matt.* 19. *d. Luc.* 19. *cap. Apoc.* 2. *g.* 3. *d.* (q) *Ps.* 138. *d.* (r) *Chrys. hom.* 2. *in Ps.* 50. *& hom.* 27. *in Matt. &* 22. *in Gen. Item ser. de virtutib. & vitiis.* (s) *Gen.* 26. *a. ep. Ex.* 32. *c.* 3. *Reg.* 11. *b. f.* 15. *a. Esai.* 37. *g.* 4. *Reg.* 8. *ep. &* 19. *g.* 20. *a.* 2. *Mach.* 15. *b. c.*

Unde Patres cùm de Sanctis loquuntur, (*t*) suffragatores eos & intercessores patronosque nostros frequenter appellant. Nec immeritò sanè, quòd Sanctorum fida suffragia, cùm humiliter & piè in Christi nomine implorantur, experientia teste multis opitulentur.

(t) *Ambr. de viduis. & in c.* 21. *Luc. Leo serm.* 1. *&* 2. *de Petro & Paulo & in sermonib. de anniversar. Pontif. Paulin. ad Cytherum & de B. Felice Maximus de Taurinen. Martyribus. Basil. in* 40. *Mart. August. quæst.* 180. *in Exod. Euseb. de præpar. Evang. lib.* 13. *cap.* 7.

Quam jam pridem damnati sunt: (*u*) Vigilan-

gilantiani, qui Sanctos & horum (x) Reliquias sacras suis fraudant honoribus, quos illis Ecclesia tribuit orthodoxa.

(u) *Hieron. contra Vigilant. cap.* 2. *& seq. & in epist.* 53. *ad Riparium & in cap.* 6. 5. *Esai.* 2. *Synod. Nicæn. & Gangrens.* (x) 4. *Reg.* 13. *ad d. Aug.* 22. *de civ. Dei cap.* 8. *Dam. lib.* 4. *c.* 16. *Bas. in Psal.* 115. *Chrys. in Juv. & Max. Item in Babylam & in serm. de catenis & gl. S. Pet. Naz. Amb.* 18. *Amb. ep.* 85. *& serm.* 91. *&* 93. *Trid. Sess.* 25. *Act.* 19. *b.* 5. *c. Luc.* 8. *f. Matt.* 14. *d.*

Nec audiendi etiam calumnitatores, qui fiagunt (*) divinum honorem in homines hac ratione transferri, Sanctos pro diis adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè secùs rem habere, cùm alia multa convincunt, tum vetus & solemnis illa testatur supplicatio, quam Litaniam vocant, ubi Deus divinæque personæ primùm, ac multò quidem sublimius quam (y) Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur & invocantur. Hinc & illæ de Sanctis institutæ feriæ quas Augustinus, adversus Faustum Manichæum scribens, (z) ità defendit: Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem,

tationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur.

* *Gen.* 19. *a.* 23. *a.* 33. *a. b.* 42. *b. Josue* 5. *d.* 1. *Reg.* 20. *g.* 25. *d.* 4. *Reg.* 2. *c.* 1. *Paral.* 29. *ep.* (y) *Bern. ser. de* 4. *modis orandi. Victor. lib.* 3. *de persecut. Vuandal.* (z) *lib.* 20. *cont. Faust. cap.* 21. *in Psal.* 88. *Con.* 3. & *serm.* 47. *de sanctis. Bernardus in vigil. Petri & Pauli. Isid. lib.* 1. *de offic. Eccl. cap.* 34. 35.

IX.

Pugnatne cum hoc primo præcepto usus receptus imaginum Christi atque Sanctorum?

HAudquaquam: quia non, sicut (*a*) Ethnici solent, adoramus sculptilia, ligna, lapides, perinde àc (*b*) Deos quosdam (id enim hoc præcepto cavetur maximè) sed more Christiano ac mente pia Christum ipsum & sanctos illic veneramur, ubi per imagines propositas nobis (*c*) repræsentantur.

Ita tum præsens, tum vetus (*d*) Ecclesia summo consensu docet, commendans nobis pias & venerandas Imagines, ut quarum usum Apostolica etiam traditione commendatum acceperimus, sacrosancta Patrum Synodo approbatum retineamus. Imò & veteri (*e*) Synagogæ suas Deus imagines dedit. Qua-

Quapropter damnatus eſt (*f*) error Iconoclaſtarum, ut qui inter ſimulachra Deorum & imagines Chriſti atque Sanctorum diſcrimen nullum conſtituerent; neque rationem temporis gratiæ ſeu novæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginem ſimilitudinemque (*g*) ſuam initio à ſe creatam ipſe induit, atque in ea ſe nobis repræſentavit. Neque ſolùm imperitus error, ſed etiam nefandus iſtorum (*h*) furor eſt, qui ſacris à locis imagines ipſas, & in his Dominicam quoque crucem ejiciunt, ac ſacrilegis manibus ſacra ferè omnia, ubi poſſunt, demoliuntur.

(a) *Baruch.* 6. *d. Deut.* 4. *c.* 5. *a. Pſal.* 113. *b.* & 134. *c. Sap.* 14. *b. c. d.* 1. *Cor.* 1. 0. *b.* 8. *b.* (b) *Lev.* 26. *a. Tert. lib.* 2. *adverſus Marcionem c.* 22. (c) *Baſil. de Spir. ſanct. c.* 18. *Damaſc. lib.* 4. *c.* 17. *orth. fid. Athanaſ. ſer.* 4. *cont. Arian.* (d) 7. *Syn. Item* 8. *Syn. Can.* 3. *Aug. l.* 1. *de conſ. Evang. c.* 10. *Damaſus in vita Silveſtri. Athanaſ. de paſſ. imagin. c.* 4. *Greg. lib.* 9. *ep.* 9. & *l.* 7. *ind.* 2. *ep.* 53. & 109. *Dam. l.* 4. *c.* 7. *orth. Euſeb. lib.* 7. *Eccl. Hiſt. c.* 14. *Sozo. l.* 5. *c.* 20. *Nicephor. l.* 2. *c.* 7. & 43. & *lib.* 6. *c.* 16. *Nicetas de imp. Manuelis Comn. lib.* 5. & *Jo. Conn. Jonas Aurel. de imag. cultu* & *Damaſc. in tribus orat. de imaginibus.* (e) *Exod.* 25. *b.* 37. *a. Num.*

7. *g.*

7. g. & 21. b. 3. Reg. 6. c. d. (f) *2. Syn. Nic. Act. 7. & Syn. 8. can. 7. Niceph. l. 16. c. 27. Greg. lib. 9. epist. 9. ad Serenum Massiliensem. Trid. sess. 25.* (g) *Gen. 1. d. Phil. 2. a.* (h) *Paulus Diaconus lib. 6. de gestis Longobard. c. 14. & lib. ult. de gestis Rom. in fin. Joan. Patriar. Hierosol. in vita Damasceni.*

X.

Quid nobis præscribit secundum præceptum?

PRohibet abusum divini nominis, & irreverentiam, quæ committitur à per juris, blasphemis, & per Deum, sanctos vel sacra (*a*) temerè jurantibus, contra illud, (*b*) *Nolite jurare: sit sermo vester, est est, non non.*

Deinde requirit, ut juxta rectum linguæ usum ingentem reverentiam divino nomini exhibeamus, juramenta servemus, vota Deo & Ecclesiæ facta non violemus; denique ut verbum (*c*) Dei tractemus reverenter.

Exod. 20. b. Deut. 19. c. 5. a. b. Eccli. 23. b. 27. b. Zach. 5. a. b. & 8. c. Lev. 24. c. c. Matth. 5. f. (a) *Conc. Tolet. 8. Can. 2.* (b) *Matt. 5. f. Jac. 5. c. Psal. 33. a. Hierem. 4. a. Psal. 14. b. & 75. b. Eccle. 5. a. 1. Tim. 5. b. Deut. 23. d.* (c) *Psal. 49. c. 2. Cor. 2. d. 4. a. Trid. Synod. sess. 4.*

XI.

XI.

Quid imperat tertium Præceptum?

POſtulat Sabbatum ſeu diem feſtum in Eccleſia, pijs operibus tranſigi. Vult igitur, ut animus tunc adſit curis vacuus, qui ſe liberè transferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, ſqe, & charitate præſtandum. Vult, ut expediti, divina meditemur beneficia, tractemus ſacra, oremus & adoremus Deum cum privatim, tum publicè, cum aliis in (a) Spiritu & veritate.

Prohibet autem diebus feſtis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum eſſe profanis, nimirum ut otio ſancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Eccleſiæ ſacrum ſeu Miſſam, & ſtatam concionem, quemadmodum hoc præceptum obſervare pij conſueverunt.

Exod. 20. *b.* 31. *Deut.* 5. *b. Lev.* 23. *a. Hier.* 17. *d. Eſa.* 56. *b. Apoc.* 1. *c. Act.* 20. *b.* 1. *Cor.* 16. *a. Aug. ad Januarium ep.* 119. *c.* 12. & 13. & *ep.* 118. *c.* 1. *Item ſer.* 154. *de temp. Leo ep.* 81. *ad Dioſc.* 1. (a) *Joan.* 4. *c. Deut.* 5. *b. Num.* 15. *d. Lev.* 23. *ep. Ignat. ad Phil. Leo ſerm.* 3. *de Quadrag. Greg. lib.* 11. *ep.* 3. *Hier. in cap.* 4. *ad Galat. Aug. contra Adimant. cap.* 16. & *ſerm.* 251.

251. *de temp. Conc. Mogunt. can.* 36. 2. *Matisc. can.* 1. *Agath. can.* 21. & 47.

XII.

Quæ summa est horum trium Præceptorum?

HÆc tria priora quidem præcepta, quæ sunt (a) primæ tabulæ, nos eò instituunt, ut verum Deo cultum præstemus, interiorem scilicet & exteriorem corde, ore, & opere, privatim & publicè.

Reliqua septem, quæ porrò sequuntur, præcepta secundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, ut nostrum erga proximum officium explicent.

(a) *Aug.quæst.* 71. *in Ex.* & *in Psal.* 32. *Conc.* 2.

XIII.

Quid proponit, & injungit quartum præceptum?

DOcentur hic filij, quid suis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter sunt educati. Docentur & (a) subditi, suum deferre officium majoribus, id est, omnibus qui dignitate & potestate quadam, sive in Politicis, sive in Ecclesiasticis magistratibus gerendis præcellunt.

Debent autem & illi parentibus, & hi majoribus suis tum interiorem, tum exteriorem, (b) quandam reverentiam & observan-

ſervantiam, (*c*) opem itidem & obedientiam.

Vetatur præterea, ne quacunque ratione vel (*d*) offendamus, vel contriſtemus perſonas ejusmodi ſublimiores, ſive verbis aut ſignis, ſive factis id committatur.

Deut 5. *b. Coloſſ.* 3. *d. Eph.* 6. *a. Eccli.* 3. *a.b. Prov.* 23. *c. Tob.* 4. *a.* (a) *Rom.* 13. *a. b. Hebr.* 13. *c. Tit.* 3. *a.* 2. *c.* 1. *Tim.* 2. *a.* & 6. *a.* 1. *Pet.* 2. *c.* 5. *b. Epheſ.* 6. *a. Coloſſ.* 3. *d.* (b) *Lev.* 19. *g.* 1. *Pet.* 2. *c. Gen.* 43. *f.* 1. *Tim.* 6. *a. Eccli.* 14. *a. Act.* 10. *d.* (c) 1. *Tim.* 5. *c.* 1. *Cor.* 9. *b. Matt.* 10. *b.* 22. *b. Luc.* 10. *b. Amb. lib.* 5. *Hexa. c.* 16. (d) *Matt.* 15. *a. Heb.* 13. *c. Exod.* 21. *c.* 22. *d. Lev.* 20. *b. Deut.* 21. *d.* 27. *c. Prov.* 20. *c.* 28. *d.* 30. *b. c. Eccli.* 3. *b.*

XIV.

Quid includit quintum præceptum?

NOn ſolùm externam prohibet cædem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi lædit, ſed etiam, iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quoſvis internos affectus ad proximi læſionem propenſos, amputat.

Requirit verò (*a*) animi manſuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficentiam: nimirum ut injuriarum facile obliviſcamur, nec vindictam expe-

expetamus, sed ita condonemus invicem offensas, sicut in Christo Deus (*b*) nobis donavit.

Genes. 9. *a. Lev.* 24. *c.* 19. *d. Deut.* 5. *b. Exod.* 20. *c.* 21. *Matt.* 5. *c Jac. b.* 1. *Joan.* 3. *c. Ephes.* 4. *g. Coloss.* 3. *b. Psal.* 4. *a. Rom.* 12. *c. d. Deut.* 32. *c. Eccli.* 28. *a. b. Hebr.* 10. *f.* 12. *d.* (a) *Ephes.* 4. *a. Coloss.* 3. *b. Rom.* 12. *c. d.* 1. *Pet.* 3. *b. Ephes.* 6. *b. Philip.* 4. *b. Matth.* 6. *b.* 5. *g.* 18. *c. d. Luc.* 6. *f. Marc.* 11. *c. Proverb.* 24. *d.* (b) *Ephes.* 4. *g.*

XV.

Quid habet sextum præceptum?

PRohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

Caveri præterea, & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant ac fovent, ut sunt (*a*) obscœna verba, cantilenæ inhonestæ, gestus impudici.

Requirit ex adverso fidem (*b*) in conjugio, tum pudicitiam omnem, sive (*c*) cordis in cogitationibus & desiderijs, sive (*d*) corporis in lingua, ac facie, oculis, auribus, tactu atque omni demum habitu, cultuque exteriore, ut sive soli, sive cum alijs vivamus, non modò luxus, & intemperantiæ notam effugiamus, verumetiam mode-

ſtiam, frugalitatem continentiamque ſedulo exerceamus.

Lev. 20. *b.* 19 *f. Deut.* 22. *c* & 23. *c. Matt.* 5. *ep. Eccli.* 41. *d.* 1. *Cor.* 6. *b. d. Eph.* 4. *d.* & 5. *a. Prov.* 6. *d. Judæ b. c. d.* (a) *Coloſſ.* 3. *b. Epheſ.* 5. *a.* 2. *Pet.* 2. *b. c.* (b) 1. *Theſſ.* 4. *a. Heb.* 13. *a. Tob.* 4. *b.* 1. *Cor.* 7. *a. b.* (c) *Tob.* 3. *c. Matt.* 15. *b. Dan.* 13. *b. f.* (d) 1. *Tim.* 5. *b. Eccli.* 9. *a. b. Job.* 3. *a. b. Prov.* 6. *c. d. Gen.* 9. *d. Deut.* 25. *c. Gen.* 38. *b.* 1. *Tim.* 2. *c.* 1. *Pet.* 3. *a. Eſaiæ* 3. *c. d. Amos* 6. *b. Jacob.* 5. *a. Rom.* 13. *d. Ezech.* 16. *f.* 1. *Tim.* 5. *a. d.*

XVI.

Quid docetur in ſeptimo præcepto?

PRohibetur omnis rei alienæ illicita contrectatio & uſurpatio per furtum, rapinam, ſimoniam, uſuras, lucra injuſta, dolum malum, & quoſvis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circumvenitur. †

Exigit è regione hoc præceptum, ut in omni negotio ſeu commercio inviolata ſervetur æquitas, & proximi utilitas, ſicubi ſeſe offerat occaſio, quacunque ratione ac ope noſtra promoveatur. *

† *Lev.* 19. *b. c. g. Epheſ.* 4. *f.* 1. *Cor.* 6. *b. Luc.* 6. *c. Act.* 8. *d.* 4. *Reg.* 5. *f. g. Deut.* 25. *c. Prov.* 11. *a.* 20. *b. Eccli.* 10. *a.* 1. *Theſſ.* 4. *c.* * *Pſ.* 14. *a. b.*

a. b. Luc. 6. d. Ezech. 18. a. b. c. d. Rom. 13. Matth. 5. f. g.

XVII.

Quid in octavo præcepto comprehensum est?

PRohibemur eo falsum dolosumve testimonium in quenquam proferre, & quoquo modo proximi causam in judicio subvertere, vel etiam extra judicium famam illius lædere, quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breviter, omne mendacium, & omnis linguæ contra proximum abusus hic interdicitur. †

Docemur interim de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & utilitatem, sine fucō, simulatione, insidijsve. *

† *Lev. 16. b. c. Exod. 23. a. Deut. 5. c. 16. d. 19. c. 27. c. Prov. 12. c. 4. d. 24. c. 25. c. Jac. 4. c. 1. Pet. 2. a. Ephes. 4. f. g. Prov. 17. a. b. c. d. 18. a. b. 19. a. Rom. 1. d. Ps. 5. a. Apoc. 21. b. 22. Jac. 3. b. c.* * *Matth. 12. c. Coloss. 3. b. Eph. 4. g. Prov. 15. a. Eccl. 6. a.*

XVIII.

Duo postrema præcepta quid continent?

VEtant concupiscentiam uxoris ac rei alienæ: ut non solùm ab uxore aliena, illici-

illicitis commercijs, & externa apertaque injustitia nos abstineamus; sed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus. †

Igitur hoc utrumque præceptum cordis sinceritatem, & benevolentiam erga omnes integram esse vult, ut, quæ in rem & salutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati unquam cum levi alterius injuria consentiamus. *

† *Deut.* 5. *c. Eccli.* 25. *d. Matt.* 5. *d. Rom.* 13. *c.* 1. *Thess.* 4. *b. Jac. c.* 1. *a. Esa.* 1. *f. Eccl.* 5. *a.* 18. *d. Ps.* 9. *c.* 61. *ep. Act.* 20. *g.* * *Job.* 31. *a. b.* 1. *Cor. f. Job.* 9. *d.* 10. *d. Genes.* 24. *g.* 1. *Tim.* 6. *b.*

XIX.

Quò demum referenda sunt mandata decalogi omnia?

AD charitatem, quam nobis geminam duæ illæ (*a*) Tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inscripta fuere, commendant. Docent enim primæ mandata, quæ ad charitatem Dei: mandata verò secundæ tabulæ, quæ ad charitatem proximi spectant.

Igitur ex his decem duo quidem priora id faciunt, ut quæ vitia cultui honorique Dei maximè adversantur, idololatriam scilicet ac perjurium, in primis caveamus.

Ter-

Tertium porrò mandatum admonet, verum purumque cultum corde, ore ac opere fideliter exhibendum esse. Quod sanè ubi rectè observatur, solus utique Deus in omnibus & super omnibus diligitur ac honorificatur.

Jam summa præceptorum quæ ad proximum diligendum pertinent, vel hoc uno constat, *Quod ab alio oderis fieri tibi*, (b) *vide ne tu aliquando alteri facias*. Cui respondet illa Christi sententia. (c) *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim Lex & Prophetæ.*

(a) *Exod.* 32. *d.* & 34. *a.* (b) *Tob.* 4. *c.* (c) *Matth.* 7. *b. Luca* 6. *d.*

XX.

Quæ sunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

DE his Paulus ita disserit. † *Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa: Non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate; congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.*

Christus verò, ut seipsum nobis veræ perfectæque charitatis * exemplum præ-

claris suæ charitatis indicijs mirè condivit, tam serio dixit (*a*) *Mandatum novum do vobis ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem.* Ac iterum (*b*) *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Quod tanti sanè momenti, ut Paulus affirmet, (*c*) *Qui diligit proximum legem implevit.*

Igitur ut hunc de Charitate locum oraculo divino absolvamus: (*d*) *Elige vitam, ut & tu vivas, & semen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, & illi adhæreas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum.*

Tum ne quisquam dubitet, Evangelicam Christi doctrinam, hac in parte cum Lege quadrare, dictum illud à Christo meminerimus: (*e*) *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et alibi post commendata Charitatis præcepta & opera, idem hæc verba subjunxit: (*f*) *Hoc fac & vives.* (g) *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.*

Ex hisce factoribus (*h*) erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos scriptura iustos apud Deum fuisse testatur: ut qui opere & veritate Deum proximumque diligerent.

Qua-

Quare David inter eos haud poſtremus, & ſanctè gloriabundus canit: (*i*) *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum:* (k) *Dilexi, ſervavi, cuſtodivi mandata tua & teſtimonia tua:* (l) *In cuſtodiendis illis retributio multa:* (m) *maledicti, qui declinant à mandatis tuis.*

† 1. *Cor.* 13. *b. Greg. lib.* 10. *moral. c.* 8. * *Jo.* 13. *a. Luc.* 22. *b.* (a) *Joan.* 13. *d.* (b) *Joan.* 15. *b.* (c) *Rom.* 13. *c.* (d) *Deut.* 30. *d.* (e) *Matth.* 19. *b. f.* (f) *Luc.* 10. *c.* (g) *Rom.* 2. *b.* (h) *Gen.* 6. *b.* 7. *a. in oratione Manaſſis. Sap.* 10. *b. c. Matth.* 23. *d.* 1. *c. Job.* 13. *c. Luc.* 2. *a.* & 2. *d. Jac.* 2. *d.* (i) *Pſal.* 118. *d.* (k) *ibidem x.* (l) *Pſal.* 18. *d.* (m) *Pſal.* 118. *c.*

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

I.

Suntne præter Decalogum alia præcepta Chriſtianis obſervanda?

SUnt utique, quando (*a*) Legislator & (*b*) Magiſter noſter Chriſtus non ſolùm docuit (*c*) præcepta Decalogi, ſed etiam in univerſum præcepit, quæ ad obedientiam, Apoſtolicis & Eccleſiaſticis mandatis præſtandam ſpectant.

Hinc extant Evangelicæ ille sententiæ (d) *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos* (e) *Qui vos audit me audit: & qui vos spernit me spernit.* (f) *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Ubi summum atque extremum judicium Christus defert, deferrique jubet ad Ecclesiam, i. (g) ad Ecclesiæ Præpositos & Rectores, sicut Chrysost. (h) interpretatur, & verba Evangelij mox sequentia declarant atque convincunt.

Proinde nec frustra scriptum est de Apost. Paulo: (i) *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

(a) *Jac.* 4. *c.* (b) *Matth.* 23. *b.* (c) *Matt.* 19.*c.* (d) *Joan.* 20.*ep.* & 17. *c.* (e) *Luc.* 10.*c.* (f) *Matt.* 18.*c.* (g) 3. *Reg.* 8. *b.* (h) *Hom.* 61. *in Matt.* & *Basil. c.* 30. *constit. monast. Item Theophil.* & *Euthym. in cap.* 18. *Matt.* (i) *Act.* 15. *g.* & 16.*a.*

II.

Cujusmodi porrò sunt Apostolorum, Seniorumque præcepta, quæ Paulus custodire jussit?

PAuli discipulus Dionysius Areopagita (a) testatur, duplicis ea generis: utpote partim scripta, partim non scripta esse. Ad utrumque genus pertinet; quòd Joannes

nes affirmat Evangelista (*b*) *Qui novit Deum audit nos: qui non est ex Deo non audit nos: in hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.*

Ac primum quidem genus quod literis mandatur, scriptisque legibus constat, satis est perspicuum: quia libris canonicis constat.

Posterius verò circa præcepta & instituta ea versatur, quæ uno Traditionum nomine comprehendi, & à Patribus (*c*) nuncupari solent. Non enim scripto, uti superiora, sed viva voce tradita, & velut per manus à majoribus ad nos transmissa, Ecclesiæque commendata retinentur.

(a) *Eccles. Hier. c.* 1. *& Basil. de Spiritu S. c.* 27. *Euseb. lib.* 1. *demonst. Evang. c.* 8. *Epiph. hæres.* 61. *cont. Apostolicos Bert de corona milit. c.* 3. *&* 4. (b) 1. *Joan.* 4. *b.* (c) *Cypr. de ablut. pedum. Hieron. cont. Lucifer. c.* 4. *Chrys. in* 2. *ad Thes.* 2. *hom.* 4.

III.

Estne utrumque hoc præceptorum genus observatu necessarium?

Est planè, si doctorem Paulum sequimur ita præcipientem: (*a*) *State & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem,*

sive per epistolam nostram. Unde laudat hoc nomine Corinthios, quod Apostolica (*b*) præcepta, quæ viva voce tradita jam acceperant, sedulò custodirent. Tum admonet Thessalonicenses, [*c*] ut ab omni se fratre subducant, qui inordinatè, & non secundùm traditionem ab Apostolis acceptam ambulat.

Atque hoc est, quod sacrosancta Synodus Nicæna [*d*] divinæ scripturæ consonans, verbis tam luculentis expressit: Oportet nos Ecclesiasticas Traditiones, sive scripto, sive consuetudine in Ecclesia retentas, unanimiter & inviolabiliter observare. Et apud Cyprianum [*e*] legimus, non minùs ratum esse, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod Christus ipse tradidit. Sicut [*f*] enim par est Spiritui sancto & Christo divinitas: ita utriusque in suis institutis æqua est auctoritas & potestas.

(a) *Thess. 2. d. & ibid. Chrys. ac Theoph.* (b) 1. *Cor.* 11. *a.* (c) 2. *Thess.* 3. *b.* (d) *Secunda Nicen. Syn. contra Iconomachos action.* 7. *Item* 8. *Synod. Can.* 1. (e) *De ablut. pedum.* (f) *Ibid.*

IV.

IV.

Quomodo cognoſcemus, quæ ſint Apoſtolicæ & probatæ in Ecclesia Traditiones?

DE his nobis regulam obſervatu dignam Auguſtinus (*a*) præſcribit: illa, inquiens, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe ſervantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sic idem (*b*) contra Donatiſtas, imò hæreticos omnes, diſſerens, hoc graviter admonet: Quod univerſa tenet Ecclèſia: nec Concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur.

Cui Leo ille (*c*) Magnus conſonans ait: Dubitandum non eſt, quicquid in Eccleſia in conſuetudinem devotionis eſt retentum, de Traditione Apoſtolica, & de ſancti Spiritus prodire doctrina.

(a) *in epiſt.* 118. *ad Januarium cap.* 1. (b) *Lib.* 4. *cap.* 24. & *lib.* 2. *cap.* 7. *lib.* 5. *cap.* 23. (c) *Serm.* 2. *jejun. Pentecoſt.*

V.

Cujusmodi sunt Traditiones Apostolicæ, quæ Christianis veniunt observandæ?

EXempla satis multa apud Patres extant, & eos quidem qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm secundùm Traditionem (*a*) Origenes, & (*b*) Augustinus docent, parvulos esse baptizandos.

(*c*) Dionysius & (*d*) Tertullianus ostendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

Hinc (*e*) Hieronymus & (*f*) Epiphanius statas Ecclesiæ jejunationes, præsertim Quadragesimæ, observandas esse commonstrant.

Sic etiam (*g*) Ambrosius & (*h*) Chrysostomus eorum dignitatem adstruunt, quæ in sacro Missæ officio solemniter peraguntur.

Tum præter (*i*) Damascenum Patres, quosNicæna Synodus secunda (*k*) citat, eadem ratione testantur, quòd Christi & Sanctorum ejus imagines deceat venerari.

Demùm, ut cæteros omittamus, Magnus ille (*l*) Basilius ob Traditionem retineri vult sacrum Chrisma, aliasque so-

lennes

lennes ceremonias, quæ Sacramentis sanctissimis adhibentur.

Et addit (*m*) Basilius: Si instituta consuetudinesque non scriptas, tanquam in eis vis magna non insit, semel repudiare aggrediemur, clam ac pedetentim ratas ipsas Evangelij sententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen ejus prædicationem contrahemus. Sed Apostolicum existimo ait, (*n*) ijs etiam Traditionibus, quæ scriptæ non sunt, inhærere.

(a) *In cap. 6. ep. Rom.* (b) *Lib.* 10. *de Gen. ad lit. c.* 23. & *cont. Don. l.* 4. *c.* 24. (c) *De Eccl. Hier. c.* 7. (d) *In exhort. ad castitatem. c.* 11. & *de corona militis cap.* 3. *de monogam. c.* 10. (e) *Ad Marcellam cont. err. Mont. ep.* 4. (f) *Contra Aerium hæres.* 75. (g) *In officio Mediolan.* (h) *In Liturgia.* (i) *lib.* 4. *de orthodox. fide c.*17. & *in lib. sive Or. de imag* (k) *Action.* 6. *tom.* 4. & *actio.* 7. (l) *Lib. de Spiritu S. cap.* 27. (m) *ibid.* (n) *cap.* 29. *ejusd. libri.*

VI.

Quantum hodie circa Traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

PLurimum, dum eas plerique contemnunt, alij negligunt, aut certè pluris non faciunt, quàm Politicorum (*a*) magistratuum consti-

constitutiones: & hæc instituta esse hominum fingunt, quæ vel observare, vel omittere liberum sit, exiguæque aut nullius omninò frugis: ipsi *adiaphora* vocant.

Sunt qui universas ferè Traditiones ejusdem esse ponderis volunt atque adeò fœdè commiscent Scripturæ loca, perinde ac idem sit judicium de Traditionibus (*b*) Pharisaicis, & (*c*) Apostolicis; de privatis seu particularibus, (*d*) & ijs quæ totius Ecclesiæ consensu receptæ, communique piorum usu tot sæculis comprobatæ, ac veluti per manus ad nos transmissæ, ubique ferè gentium comperiuntur.

(a) *Rom.* 13. *a.* (b) *Matth.* 15. *a.* (c) *Coloss.* 2. *b. d. Marc.* 7. *a. b.* (d) 2. *Thess.* 2. *d. Act.* 15. *c.* & 16. *a.* (e) *Aug. in ep. ad Januar.* 18. *cap.* 1. & 2. *Item epist.* 86. *ad Casulanum presb.*

VII.

Quid verò de ijs judicandum, qui Ecclesiæ Traditiones repudiant, ac pro nihilo habent?

HOs verbum Dei redarguit, ac damnat, cùm Traditiones (*a*) observandas esse decernit, cùm jubet (*b*) Ecclesiam audire, & Apostolorum, Seniorumque (*c*) præcepta custodire, Verbum Dei est, quod subjicit nos Magistratibus, cùm (*d*) Politicis, tum

(*e*) Ec-

(*e*) Ecclesiasticis, modestis (*f*) juxtà & dyscolis propter (*g*) conscientiam vult illorum legibus & reverentiam (*h*) & obedientiam deferri maximam. *Obedite*, inquit, (*i*) *Præpositis vestris, & subjacete eis: Omnia* (k) *quæcunque dixerint vobis, servate & facite; secundùm opera verò eorum nolite facere.*

Quapropter isti non tam homines spernunt (*l*) quàm Deum ipsum Opt. Max. quem in (*m*) Apostolis eorumque (*n*) successoribus audire ac revereri sanè oportebat. Igitur planè verbo Dei resistunt, dum potestati, & ordinationi Dei resistunt, & hinc sibi damnationem acquirunt, si Paulo (*o*) credimus.

Nimirum divina est isthæc ordinatio, quæ nec aboleri potest humana auctoritate, ut certis legibus, iisque partim scriptis, partim non scriptis, quas (*p*) Apostolica nobis commendat Traditio, Ecclesia regatur, dogmata conserventur, Religio vindicetur, alatur concordia, disciplina retineatur.

(a) 2. *Thess.* 2. *d.* 1. *Cor.* 1. *a.* (b) *Matth.* 18. *c.* (c) *Act.* 15. *c.* 16. *a.* (d) *Rom.* 13. *a.* *Matth.* 22. *c.* (e) *Matth.* 23. *a.* *Luc.* 10. *c.* (f) 1. *Pet.* 2. *c.* (g) *Rom.* 13. *a.* (h) *Tit.* 3. *a.* (i) *Heb.* 13. *c.* (k) *Matth.*

(k) *Matth.* 23. *a.* (l) 1.*Theſſ.* 4. *b.* 1. *Cor.* 14. *g.* (m) *Joan.* 20. *ep.* 17. *c.* *Luc.* 10. *c.* (n) *Cypr. lib.* 4. *ep.* 9. *vel ep.* 69. *ad Florent. Puppianum. Baſil. cap.* 23. *Conſtit. Monaſt.* (o) *Rom.* 13. *a.* (p) *Baſil. de Spiritu ſancto cap.* 27. *Auguſt. lib.* 4. *contra Donat. cap.* 24. & *lib.* 2. *cap.* 7. *lib.* 5. *cap.* 23. & 26. *Epiphan. hæreſ.* 55. *Euſeb. lib.* 3. *Eccleſ. hiſt. cap.* 30.

VIII.

Quid Patres hac de re judicarunt?

ORigenes, qui celebris & pervetuſtus eſt auctor, in hæc verba ſcripſit: (*a*) Hæreticus nobis habendus eſt omnis ille, qui Chriſto ſe credere profitetur, & aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit, quam hactenus definitio Traditionis Eccleſiaſticæ. Tum idem alibi (*b*) illa ſola credenda eſt veritas, inquit, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat Traditione. Et Hieronymi verbum eſt: (*c*) Ego illud breviter admonendum puto, Traditiones Eccleſiaſticas, præſertim quæ fidei non officiunt, ita obſervandas, ut à majoribus traditæ ſunt.

Auguſtinus verò ita (*d*) docet: Si quid divinæ Scripturæ præſcribit auctoritas, non eſt dubitandum quin ita facere debeamus, ut legimus: ſimiliter etiam ſi quid per orbem frequentet Eccleſia. Nam hoc quin

ita

ta faciendum ſit, diſputare, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Ac rurſus idem: (e) In his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura divina, mos populi Dei, vel inſtituta majorum pro lege tenenda ſunt. Et ſicut (f) prævaricatores divinarum legum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi ſunt.

Demùm Tertullianus, doctiſſimus, & antiquiſſimus Eccleſiæ ſcriptor, toto libro (g) adverſus eos diſputat, qui nihil, quod litteris ſacris non ſit expreſſum, admittunt; graviterque contendit, traditiones & obſervationes quasdam Eccleſiaſticas eſſe non ſcriptas, quæ non poſſint niſi ab hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentioſus eſſe*, (ut Paulinis (h) verbis utamur) *nos talem conſuetudinem non habeamus*, *neque Eccleſia Dei.*

(a) *In cap.* 3. *epiſt. ad Tit. teſte Pamphilo in Apolog. pro Orig. Vide etiam Iren. lib.* 4. *cap.* 43. (b) *Lib.* 1. *Periarch. in proœm.* (c) *Ad Lucinium ep.* 28. (d) *Epiſt.* 117. *c.* 5. (e) *Ad Caſulan. ep.* 86. (f) *Diſt.* 11. *c. in his.* (g) *Lib. de præſcript. adverſus hæretic.* (h) 1. *Cor.* 11. *c.*

IX.

Age verò, quid eſt Eccleſia?

Eccleſia eſt omnium Chriſti fidem atque doctri-

doctrinam profitentium universitas, quam Princeps Pastorum Christus, tum Petro Apostolo, tum hujus (a) successoribus pascendam tradidit atque gubernandam.

Quare nomen Ecclesiæ non merentur, sed (b) falsò arrogant sibi Hæretici & Schismatici omnes: qui etsi fidem atque doctrinam Christi profiteri videntur; tamen summi Pastoris ac Pontificis, quem Christus ovili Ecclesiæ loco suo præfecit, & perpetua (c) successione in Romana Ecclesia usque conservavit, oves esse detrectant.

Hanc Petri Cathedram, hunc Ecclesiæ primatum qui negant & oppugnant, primùm illi quidem Christi magnificas promissiones * Petro factas, & mysticas regni cælestis claves illi uni traditas, aliaque multa de Petro Apostolorum (d) principe, ore vertice scripta non intelligunt: Deinde pacem Ecclesiæ ordinemque certum manifestè perturbant, quæ absque summo antistite & hujus præcellenti auctoritate nec ritè gubernari, neque in unitate atque contra portas inferorum soliditate necessaria, diu contineri posset. Postremò Patribus horumque Synodis & scriptis de hac illustri Ecclesiæ (e) nota consen-

tien-

tientibus, imò & totius orbis Christiani consonæ voci detrahunt impudenter.

Agnovit hanc Ecclesiam ejusque dignitatem Hieronymus, cujus hæc (*f*) verba sunt: Qui Petri Cathedræ jungitur, meus est. Agnovit Optatus (*g*) Afer, qui Petri Cathedram inter veras Ecclesiæ notas primam esse testatur. Agnovit Augustinus, (*h*) qui apertè scribit, in Romana Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ principatum viguisse. Agnovit (*i*) Cyprianus, qui omnium hæresum & schismatum pullulantium causam in eo statuit, quòd uni & summo Sacerdoti ac judici vice Christi non obtemperatur. Agnovit Ambrosius, (*k*) ut dixerit, se in omnibus cupere Romanam sequi Ecclesiam.

His autem omnibus Antiquior & Apostolorum temporum vicinus vereque Apostolicus vir (*l*) Irenæus tale tribuit elogium Ecclesiæ Romanæ: Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potentiorem principalitatem, necesse est, omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles: in qua semper ab ijs qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.

Rom.

Rom. 12. *b.* 1. *Cor.*12. *b.* 1. *Pet.* 5. *b. Joan.* 21. *c. Matth.* 16. *c.* (a) *Chryſ. l.* 2. *de Sacerdot. Concil. Florent. Bernard. lib.* 2. *de Conſid. ad Eugen. cap.* 8. (b) *Hieron. contra Lucifer. cap.* 9. *Cypr. lib.* 4. *epiſt.* 9. *vel ep.* 69. (c) *Iren. lib.* 3. *cap.* 3. *Optatus lib.* 2. *Tert. l.* 3. *contra Marcion. c.* 9. *Aug. ep.* 165. & 42. & *in Pſal. cont. partem Don.* & *lib.* 2. *cont. lit. Petiliani c.* 51. * *Matth.* 16. *c. Joan.* 21. *ep. Luc.* 22. *c. Matth.* 10. *a.* 17. *d. Joan.* 1. *f. Act.* 1. *c.* (d) *Cypr. de ſimp. pral. in cap.* 16. *Matth. Hilar.* & *Hieron. Idem lib.* 1. *in Jovinianum c.* 14. *Cyrill. in Joan. lib.* 2. *cap.* 12. *Auguſt. in Joan. tract.* 56. & 124. *Orig. hom.* 2. *in diverſ. Evang.* & *tract.* 6. *in Matth. Baſil. de pœnit. Chryſoſt. hom.* 87. *in Joan.* & 55. *in Matth. item* 9. *de pœnitentia* & *ſerm. de catenis* & *gladio S. Petri. Item hom. in SS. Petrum* & *Eliam. Leo Magn. ſer.* 3. *in anniv. Pont.* & *ep.* 89. *ad Epiſc. Vien. Prov.* (e) *Aug. cont. ep. Fund. c.* 4. *Item de util. credendi c.* 17. & *l.* 11. *contr. Fauſt. c.* 2. (f) *Ad Dam. ep.* 58. & *ad eundem* 57. (g) *Lib.* 2. *cont. Donatiſt.* (h) *Epiſt.* 162. 90. 92. 93. & 165. (i) *Lib.* 1. *ep.* 3. & *lib.* 4. *ep.* 5. *vel ep.* 55. & 69. *Item Hieron. cont. Lucifer. cap.* 4. & *Leo epiſt.* 84. *ad Anaſt. Theſ. cap.* 11. (k) *Lib.* 3. *de Sacram. c.* 1. & *de obitu Satyr.* (l) *Lib.* 3. *c.* 3. *Tertul. de præſcript. hæret. cap.* 36. *Cypr. lib.* 4. *epiſt.* 8. & *lib.* 3. *ep.* 11. *vel ep.* 45. & 46. *Theod. lib.* 2. *hiſt. c.* 4. *Bern. epiſt.* 109. *ad Innoc.* &

lib.

lib. 2. de consid. c. 8. Con. Chal. action. 3. Anaclet. ep. 1. & 3. Marcell. ep. 1. Synod. Alex. ad Felicem.

X.

Quænam Ecclesiæ dignitas est, atque auctoritas?

MUltis & eximiis sanè dotibus, promissionibus, ac beneficiis illustrat Deus Ecclesiam suam, qua nihil habet in terris charius.

Hanc usque ornat, conservat, defendit, vindicat.

Hanc porrò constituit esse (*a*) domum suam, in qua omnes filii Dei foveantur, doceantur & exerceantur.

Voluit esse (*b*) columnam & firmamentum veritatis, ut de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquam magistra, custos, & interpres veritatis fidem atque auctoritatem obtinet inviolabilem.

Præterea fundatam esse [*c*] supra firmam petram decrevit, ut certi essemus, eam immobilem inconcussamque stare, atque inferorum etiam [*d*] portis, hoc est, gravissimis adversariorum impugnationibus, inexpugnabilem prævalere.

Demùm vult eam sanctissimam quandam [*e*] esse civitatem supra montem positam,

tam, omnibusque conspicuam atque aditu facilem: ne quis, ea relicta, pestiferas hæreticorum speluncas latebrasque consectetur, & falsis illis vocibus, *Ecce* [*f*] *hic est Christus, ecce illic.* fortè perculsus, ab ea divertat aut dimoveatur.

Hæc est, quam Scriptura nobis proponit atque commendat, Christi [*g*] amica, soror, & sponsa unica pro qua [*h*] redimenda, mundanda, sanctificanda [*i*] congreganda, & prorsus adjungenda sibi, Filius Dei nihil non facit ac pertulit, ut corpus etiam sanguinemque suum sacrosanctum illius amore tradere non dubitarit.

Pro hac [*k*] rogavit & impetravit, ut fides, unitas, & firmitudo ejus deficeret nunquam.

Huic [*l*] promisit fideliterque [*m*] transmisit & reliquit doctorem, præsidem, ac rectorem Spiritum S. *Ille*, [*n*] inquit, *docebit vos omnia & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis:* [o] *ille manebit vobiscum in æternum:* [p] *ille docebit vos omnem veritatem*, quæ videlicet scitu credituque est necessaria.

1. Cor. 12. *d. Ephes.* 5. *f. Joan.* 14. 16. & 17. *Matth.* 28 *d.* & 16. *c. Psal.* 120. *b.* (a) 1. *Tim.* 3. *d. Psal.* 22. *a. Joan.* 10. *c.* (b) 1. *Tim.* 3. *d.*

Aug.

Aug. lib. 1. *contra Crecon. cap.* 33. & *lib.* 2. *c.* 32. (c) *Matth.* 16. *c.* 7. *d. Eph.* 2. *d. Psal.* 86. *a.* & 47. *c. Aug. in Psal.* 47. *Alcimus lib.* 4. *c.* 14. (d) *Matth.* 16. *c.* (e) *Apoc.* 21. *a. Matth.* 5. *b. Isaiæ* 2. *a. Mich.* 4. *Malach.* 1. *c. Act.* 1. *b. Psalm.* 21. *f.* 1. *Joan.* 2. *c.* (f) *Matth.* 24. *b.* & *ibid. Orig. tract.* 29. & 30. (g) *Cant.* 4. *b.* & 6. *h.* (h) *Eph.* 5. *ep.* (i) *Joan.* 11. *f. Coloss.* 1. *c. d. Ephes.* 4. *c.* 1. *d.* (k) *Joan.* 17. *c. Luc.* 22. *ep. Matth* 16. *ep.* (l) *Joan.* 14. *b. d.* 15. *d.* 16. *c.* (m) *Act.* 2. *a.* (n) *Joan.* 14. *d.* (o) *Ibid. b.* (p) *Joan.* 16. *c. Aug. tract.* 97. *in Joan.*

XI.

Per quos tandem nos docet Spiritus in Ecclesia veritatem?

PEr eos planè, quos Apoſtolus teſtatur à Spiritu Sancto, ut Eccleſiam regant, eſſe conſtitutos, quales vocat Epiſcopos, Præpoſitos, Paſtores itidem atque doctores. Et hi poſt [a] Apoſtolos fuere ſemper, ac etiamnum ſunt, primarij Dei Eccleſiæque miniſtri, & ſummi [b] diſpenſatores myſteriorum Dei.

Horum verò auctoritas cùm in alijs, tùm in ſacris [c] Synodis quam maximè cernitur ubi de fide ac religione illi non modò definire quædam, ſed ſuo etiam jure, ac pro auctoritate Apoſtolica conteſtari poſſunt,

ac

ac dicere, visum est Spiritui Sancto & nobis, sicut ex actis constat primi Concilij [d] Hierosolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo [e] supplicio expiabatur crimen, si quis judicio summi sacerdotis, qui Moysi regebat [f] cathedram, non obtemperasset. [g] Atqui haudquaquam inferiorem nunc habet Ecclesia, quam Synagoga, in regendo, judicando ac decernendo, auctoritatem. Quod jus obediendi manebat Judæis, etiam Christianis incumbit, ut sacerdotum præcellenti dignitate præsentium [h] judicia de his quæ ad Religionem pertinent, recipiantur, approbentur atque observentur.

Quapropter magno se illi crimine contaminant, qui Magistratibus Ecclesiasticis auctoritatem & obedientiam adeò non deferunt, ut etiam convellere & oppugnare palam audeant jam quidem sacras summorum Pontificum [i] sanctiones, penes quos de sacris definiendi [k] suprema semper potestas fuit: jam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorum in Ecclesia, ut [l] Augustinus loquitur, saluberrima est auctoritas: jam demum certas Patrum de Fide

Fide ſententias, in re una communis ſenſus atque (*m*) conſenſus, firmum eſt teſtimonium Chriſtianæ veritatis. Illud præclarè dictum eſt à pijs Imperatoribus: (*n*) Injuriam facit judicio Synodi, ſi quis ſemel judicata & rectè diſpoſita revolvere, & publicè diſputare contendit.

Actor. 20. *f. Tim.* 3. *a. Heb.* 13. *c. Eph.* 4. *c.* 1. *Cor.* 12. *d.* (a) *Aug. in Pſal.* 44. (b) 1. *Cor.* 4. *a. cap. Can. Apoſt.* 38. *Conc.* 1. *Nic. & reliq. Sozon.* (c) 6. *c.* 7. *Theodoſ. Imp. apud Cyril. ep.* 4. *Baſil. Imp. in* 8. *Syn. act.* 10. *Athan. in epiſt. ad ſolit. vitam agentes. Ruff. lib.* 1. *Eccl. hiſtor. c.* 5. (d) *Act.* 15. *epiſt.* (e) *Deut.* 17. *b. c.* (f) *Matth.* 13. *a.* (g) *Cypr. lib.* 1. *epiſt.* 3. *ad Corn. & epiſt.* 11. *ad Pomponium.* (h) *Greg. lib.* 1. *epiſt.* 24. *ad Patria. & lib.* 2. *Indict.* 11. *epiſt.* 10. *ad Savin. Niceph. lib.* 16. *hiſt. cap.* 33. (i) 3. *Con. Tol. can.* 1. *diſt.* 19. *&* 9. *q.* 1. *Patet. & ſequent.* (k) *Hieron. ad Dama. ep.* 57. *&* 58. *Chalced. Syn. Act.* 3. *in epiſt. ad Leon.* 6. *Syn. act.* 4. (l) *Epiſt.* 118. *c.* 1. *& lib.* 1. *cont. Donat. c.* 18. *Greg. ut ſupra.* (m) *Vinc. Lir. cont. Novato. Aug. lib.* 1. *&* 2. *contra Julian. Patianus epiſt.* 1. *ad Sempron.* (n) *In actio.* 3. *Concil. Chalcedon. Gelaſius in epiſt. ad Epiſc. Dard. Leo.* 43. *&* 50. *ad Martia. &* 78. *ad Leonem Auguſtum.*

XII.

Quorſum vero ſpectat divina iſthæc ordinatio, ut Paſtores & Doctores in Eccleſia conſerventur?

NOn parum utilis ac ſalutaris eſt nobis divina hæc ordinatio, qua poteſtas & hierarchia Eccleſiaſtica Politicos Magiſtratus omnes longè (*a*) antecellit. Eſt enim poteſtas hæc ſpiritualis, qua Chriſtianus populus ad ſpiritualia æternaque bona conſequenda maximè promovetur.

Prodeſt inprimis, ut Pauli verbis (*b*) utamur, *ad conſummationem ſanctorum*, hoc eſt ut qui illa poteſtate funguntur, exhibeant (*c*) omnem hominem perfectum in Chriſto, ſicut idem Paulus alibi loquitur, ſuoque ſtudio fideles ad ſanctitatis, in quam vocati ſunt, (*d*) perfectionem adducant.

Prodeſt etiam *in opus miniſterij*, ut qui ſunt & dicuntur miniſtri præcipui Eccleſiæ, habeant quod (*e*) vigilent ac curent ſemper pro concrediti ſibi ſummi muneris ratione.

Prodeſt præterea *in ædificationem corporis Chriſti*, ut norint hi ſpirituales & ſapientes (*f*) architecti circa (*g*) corpus Chriſti myſticum, quod ſingularem in ædificando con-

ten-

tentionem requirit, continenter ſibi eſſe verſandum, ut jam veræ fidei fundamenta jaciant ac confirment, jam reliqua fidelibus ad perfectam juſtitiam neceſſaria (*b*) ſuperſtruant.

Prodeſt demùm, *ut* (*i*) *non ſimus parvuli fluctuantes, ac circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum.* Hoc eſt, propter imbecilliores, qui ſemper in Eccleſia ſunt plurimi, neceſſarium eſt munus antiſtitum Eccleſiaſticorum, præſertim hæreſum ventis ac perſecutionum (*k*) procellis in Eccleſiæ domum irrumpentibus. Tum enim opus eſt præſente eorum præſidio, qui pro auctoritate velint & poſſint (*l*) arcere lupos, oves defendere, zizania extirpare, & ſana confirmare dogmata, ne ſimplices alioquin fallacium ac (*m*) perditorum hominum verbis, ſcriptis, & exemplis à via veritatis regia ſeducantur; quin potius ut omnes veritatem non modò cognoſcant, ſed etiam facientes, in illo qui caput eſt Chriſtus, grandeſcant atque proficiant, ut idem Paulus (*n*) adjunxit.

(a) *Chryſ. l.* 3. *de Sacerd. item hom.* 4. & 5. *de verb. Eſa. Ignat. ad Smirnen. Ambr. in exor. ad Virgin.* & *lib.* 2. *de dignit. ſacerdotali*, 2. *c.*

 (b) *Eph.*

(b) *Eph.* 4. *c.* (c) *Coloff.* 1. *d.* (d) 1. *Theff.* 4. *b.* 2. *Tim.* 3. *d.* 2. *Cor.* 13. *d.* (e) *Act.* 20. *f.* *Hebr.* 13. *c.* *Cypr. lib. epift.* 9. *vel epift.* 66. *ad Furnenf.* * *Eph.* 4. *c.* (f) 1. *Cor.* 3. *b.* (g) *Ephef.* 1. *d.* *Col.* 1. *c. d.* *Ephef.* 2. *d.* (h) *Cor.* 3. *c.* (i) *Eph.* 4. *d.* 1. *Cor.* 14. *d.* *Rom.* 15. *a.* *Act.* 14. *d.* 1. *Theff.* 13. *a.* *Ezech.* 34. *a.* (k) *Matth.* 7. *d.* (l) *Act.* 20. *f.* *Ezech.* 33. *b.* 2. *Tim.* 2. *d.* 4. *a.* *Tit.* 1. *c.* (m) 2. *Pet.* 2. *a.* 3. *a.* *Rom.* 16. *c.* *Judæ.* *f.* *Matth.* 7. *c.* (n) *Eph.* 4. *d.*

XIII.

Quo pacto infignes hos fructus confequemur?

ITa nimirum, fi non altè fed fobriè (*a*) fapiamus, folliciti femper (*b*) fervare unitatem Spiritus in vinculo pacis, ut nosmet oves Chrifti humiles obedientesque præftemus.

Quarum fanè ovium illud eft proprium (*c*) lupos fugere: nec alienos, fed fuos Paftores fequi: illis velut ordinariis ovilis Dominici præfectis fefe (*d*) fubmittere, in illis audire (*e*) Spiritum veritatis.

Is eft, qui per (*f*) malos etiam Præpofitos Dominicum gregem docere, pafcere, & confervare dignatur: quique per eosdem, tum Dei Patris, tum Ecclefiæ Matris præcepta

cepta nobis his verbis commendat: (g) *Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.* Et rursus idem inculcans, *Conserva*, (h) inquit, *fili mi præcepta Patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.*

(a) *Rom.* 12. *a.* (b) *Eph.* 4. *a.* *Joan.* 10. *a.* & 21. *epist.* (c) *Joan.* 30. *a.* *Tit.* 3. *a.* *Heb.* 13. *c.* *Matt.* 10. *c.* (d) *Bern. de præcept. & dispens. c.* 12. (e) *Joan.* 15. *d.* 14. *b.* 16. *c.* (f) *Matth.* 23. *a.* *Phil.* 1. *b.* *Joan.* 11. *g.* *Matt.* 18. *Deut.* 17. *b. c.* (g) *Prov.* 1. *a.* *Epiph. hæres.* 75. (h) *Prov.* 6. *c.*

XIV.

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

PRæcipua quinque numerantur, cuique Christiano & scitu & observatu certè necessaria.

1 (a) *Statutos Ecclesiæ festos dies celebrato.*

2 (b) *Sacrum Missæ officium diebus festis reverenter audito.*

3 (c) *Jejunia certis diebus temporibusq; indicta observato*, ut in Quadragesima, quatuor anni temporibus, & festorum quorundam solennium pridianis diebus, quos majores nostri, quod iisdem temporibus in templis noctu pervigilaretur, Vigilias (*d*) appellarunt.

4 (e) *Peccata tua Sacerdoti proprio annis singulis confiteor.*

5 (f) *Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idq; circa festum Pascha sumito.*

(a) *Concil. Lug. apud Ivonem p. 4. c. 14. 2. Matiscon. can. 1. Mogunt. can. 36. & 37. Tribur. can. 35. Ignat. ad Philippen.* (b) *Conc. Agath. cap. 47. & 21. Tribur. cap. 35. Item 1. Aurel. c. 28.* (c) *Can. Apost. 68. Gangrens. can. 19. Ignat. ad Phil. Mogunt. can. 34. & 35. Salegunst. can. 1. & 2. Bern. in Vigilia S. Andreæ. Vide Burchard. lib. 13. & Ivonem p. 4.* (d) *Tertul. lib. 2. ad uxor. c. 4. & in Apolog. & c. 2.* (e) *Syn. Later. can. 21. Trid. Sess. 14. can. 8.* (f) *Lateranens. & Trid. Sess. 13. can. 9.*

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum observatio?

HÆc & ejusmodi reliqua Ecclesiæ tum instituta, tum præcepta tot sæculis recepta, magnoque piorum consensu & usu confirmata, pietati atque rationi valdè consentanea, insignes secum adferunt commoditates.

Sunt enim fidei, humilitatis, & obedientiæ Christianæ salutaria exercitia: hone-

nestam (*a*) disciplinam & concordiam popularem promovent: Religionis pulchra existunt symbola: notas præbent demum & indicia interioris nostræ pietatis, quibus ad (*b*) ædificationem, & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.

Breviter hæc eò nos promovent, ut Apostolicus ille Canon (*c*) *Omnia honestè & secundùm ordinem fiant in vobis*, ad unguem observetur.

(a) *Phil.* 4. *b.* 1. *Cor.* 14. *c. f.* (b) *Matth.* 5. *b.* *Rom.* 15. *a. Phil.* 2. *c. a.* (c) 1. *Cor.* 14. *g.*

XVI.

Ubi necessaria est nobis Ecclesiæ auctoritas?

PRimum in eo quidem, ut scripturas canonicas & veras ab adulterinis certò (*a*) discernamus. Unde testatur Hieronymus: (*b*) Novum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit auctoritas: Et (*c*) Augustinus: Ego verò, inquit, Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.

(a) *Galat.* 2. *a.* 1. *Tol. can.* 21. *Aug. serm.* 129. *de temp. item lib.* 13. *contra Faust. c.* 4. & 5. *Item lib.* 28. *c.* 2. & 4. (b) *In Symb. ad Damasum.*

sum. & *Aug. serm.* 191. *de tempore. Concil. Laod. can.* 59. *Conc.* 3. *Car. cap.* 47. *Concil. Trid. sess.* 4. (c) *contra epist. Manichæi cap.* 5.

Deinde, ut constet de vero scripturæ (*d*) sensu & apta interpretatione: ne alioquin sine fine dubitemus ac disceptemus de verborum sententia. Omnes enim hæretici, ut scripsit idem (*e*) Augustinus ex sacris scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere: Atqui non in legendo, sed in intelligendo Scripturæ consistunt, Hieron. (*f*) teste.

(d) *Esa.* 59. *d. Aug. lib.* 1. *cap.* 33. *contra Cresson.* & *de unit. Eccl. cap.* 22. *Trident. sess.* 4. *Vincent. Lirinen. contra Novatores.* (e) *Lib.* 1. *de Tri. c. a.* 3. *Hilar. lib.* 2. *ad Constantium. Vincentius Lirin.* (f) *cont. Lucif. c.* 9. & *in c.* 1. *ad Gal. Hil.* 2. *de Trin.*

Tertiò, ut in gravioribus de fide quæstionibus atque (*g*) controversiis, quæ possunt incidere, index (*h*) adsit, atque legitima illius auctoritas interponatur. Ut enim verissimum est, quæ contra hæreticos docet (*i*) Epiphanius, à divina scriptura non posse accipi omnia: ita rectissimè (*k*) Augustinus illud affirmat: Palam est, quòd in re dubia ad fidem & certitudinem plurimum valeat auctoritas Ecclesiæ Catholicæ.

tholicæ. Non enim deesse potest Ecclesiæ Spiritus, qui ipsam in omnem ducat veritatem, sicut Christus (*l*) ipse promisit.

(g) *Deut.* 57. *b.* (h) *Act.* 12. *b. c.* (i) *Hæresi* 61. *cont. Apostolicos.* (k) *Lib.* 11. *cont. Faustum. c.* 2. & *lib.* 7. *cont. Donat. cap.* 53. *Item in Psal.* 57. (l) *Joan.* 14. *b. d.* & 16. *c.*

Rursus, ut pro ratione personarum, locorum, & temporum canones (*m*) constituantur, disciplina integra conservetur ac jura dicantur. Dedit enim hanc potestatem Deus Ecclesiæ (*n*) ad ædificationem & non ad destructionem.

(m) *Can. Apost.* 38. & *Syn.* 1. *Nic. can.* 5. *Later. c.* 6. (n) 2. *Cor.* 10. *b.* & *d.*

Præterea, ut quam (o) Christus instituit coërcendi & excommunicandi potestatem, qua Paulus (*p*) etiam est usus, pervicaces sentiant, ipsaque corrigantur, & comprimantur. Hinc (*q*) Augustinus, Eis, inquit, per quos Ecclesia regitur, adest salva pace potestas disciplinæ adversus improbos aut nefarios exercendæ.

(o) *Matth.* 18. *c.* 1. & *ib. Hieron.* (p) 1. *Cor.* 5. *b.* 1. *Tim.* 1. *d.* 1. (q) *Lib. de fide* & *operibus c.* 5 *Item c.* 3. *Item l.* 3. *contra Parmen. c.* 2. *Greg. hom.* 26. *in Evang. Chrys. l.* 3. *de Sacerd.*

Igitur in his omnibus, ut cætera omittamus, Ecclesiæ auctoritatem non solùm utilem: sed etiam necessariam esse constat, ut sine illa quidem nihil aliud Christiana Respublica, quàm confusio Babylonica possit existimari. Proinde sicut Scripturæ propter testimonium divini Spiritus in illa [r] loquentis credimus, adhæremus, ac tribuimus maximam auctoritatem: sic Ecclesiæ fidem, reverentiam obedientiamque debemus, quod eo ipso [s] Spiritus à Christo capite, sponsoque suo informata, dotata simul & confirmata sit, ut non possit non esse quod dicitur, [t] *columna, & firmamentum veritatis.*

(r) 2. *Pet.* 1. *d.* 2. *Tim.* 3. *d.* & 16. *c. Matth.* 18. *c. Joan.* 14. *b. d.* & 16. *c.* (s) *Act.* 2. *a. Ephes.* 4. *a.* (t) 1. *Tim.* 3. *d.*

XVII.

Quis est doctrinæ totius de Ecclesiæ præceptis & traditionibus usus ac fructus?

INgens profectò est ac varius. Atque primus quidem, ut intelligamus, nos solis litteris seu scripturis divinis minimè alligari. Quid enim (ut Irenæi [a] verbis utamur) si neque Apostoli quidem scripturas reli-

reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias? Itaque luculenter dixit (*b*) Basilius: Dogmata quæ in Ecclesia servantur ac prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita, recepimus. Quarum utraque parem vim habent ad pietatem: nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sunt jura Ecclesiastica.

(a) *Libr.* 1. *c.* 4. *Epiph. hæres.* 61. (b) *Libr. de Spiritu S. cap.* 27.

Neque dubium esse potest, quin Christus (*c*) & Apostoli multa tum egerint, tum docuerint, quæ etsi scripta quidem non sint, ad nos tamen posterosque maximè pertineant. De quibus generatim (*d*) Paulus admonens. *De cætero fratres*, inquit, *quæcumque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.*

 (c) *Joan.*

(c) *Joan.* 20. *g.* & 21. *f.* *Aug. ep.* 108. *ad Seleucianam.* (d) *Philipp.* 4. *b.*

Proximus eſt, rectè uti Chriſtiana libertate, quam homines otio luxuque capti ſi unquam aliàs, nunc maximè dant in occaſionem carnis, ut Apoſtolus (*e*) loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inſerviunt, & quicquid ferè libet, etiam circa Religionis inſtituta mutanda, id licere ſibi arbitrantur. Atqui ab iſta profana novitate, ac temeritate nos revocant, tuentur, deterrent Apoſtolica & Eccleſiaſtica dogmata ſimul & inſtituta: quæ frænum injiciunt humanæ licentiæ, docentque convenienter uti Chriſtiana libertate: ita nimirum, ut nos à (*f*) jugo peccati & à ſervitute veteris legis per Chriſtum liberi effecti, [*g*] ultro libenterque præſtemus Chriſtianum officium, ſerviamus Deo in juſtitia & ſanctitate, ducem ſequamur Spiritum in lege charitatis, juſtitiæ ſervi, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patientiæ cuſtodes, pœnitentiæ, & crucis amatores. *Vos*, inquit [*h*] Apoſtolus, *in libertatem vocati eſtis fratres: tantùm ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem ſpiritus ſervite invicem.* Ad quam Spiritus charitatem

ſanctæ

ſanctæ ſervitutis obſequio & alendam, & conſervandam cum honeſta cuncta proſunt, tum ingens pondus adferunt piè obſervatæ Eccleſiæ Traditiones. Poſtremus eſt, ut verum inter legitimos & nothos Eccleſiæ filios ſeu inter Catholicos & Hæreticos, diſcrimen inde accipiamus. (*i*) Illi enim ſimpliciter in doctrina Eccleſiæ ſive ſcripto ea, nempè Biblicis litteris tradita ſit, ſive Patrum traditione comprobata, acquieſcunt. Sequentur enim verbum Dei (k) *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt Patres tui.*

Hi verò qui ſunt hæretici ab hac ſimplicitate fidei, & à venerandæ matris Eccleſiæ, ſanctorumque Patrum probata ſententia diſcedunt, nimiumque ſibi, vel deſertoribus Eccleſiæ fidunt, adeoque ne moniti quidem reſipiſcunt. Quare Paulus de ijs tam ſeriò ſanxit, dum ait: (l) *Hæreticum hominem poſt unam & ſecundam correptionem devita, ſciens quia ſubverſus eſt, qui hujusmodi eſt.* Atqui, ut cum (*m*) Cypriano concludamus; quisquis ab Eccleſiæ unitate diſceſſerit, cum Hæreticis neceſſe eſt inveniatur.

(*i*) *Gal.*

(e) *Gal.* 5. *b.* 2. *Pet.* 2. *d. Rom.* 6. *d. Aug. epist.* 118. *c.* 1. & 5. (f) 1. *Pet.* 1. *c. Rom.* 6. *d. Galat.* 3. *b.* & 4. *d. Rom.* 8. *a.* (g) *Psal.* 53. *b. Coloss.* 3. *d. Luc.* 1. *g.* 2. *Cor.* 3. *d. Rom.* 6. *c.* 1. *Cor.* 9. *c.* 1. *Pet.* 1. *d.* 2. *d. Luc.* 21. *d. Matth.* 4. *c.* & 16. *d.* (h) *Gal.* 5. *b.* (i) *Vincent. Lirinens.* (k) *Prov.* 22. *d. Eccli.* 8. *b. Deut.* 32. *a. Hierem.* 6. *d.* (l) *Tit.* 3. *c.* (m) *Ad Pompejum.*

XVIII.

Quæ demum est summa omnium superiorum?

QUæ à principio quidem huc usque tractata sunt de summa Christianæ doctrinæ, eò spectant, ut vera Christiani hominis sapientia constituatur: quæ tribus illis (*a*) virtutibus, (*b*) Fide, Spe, & Charitate comprehenditur. Et Fide quidem veritati Dei firmiter (*c*) assentitur, eique innititur anima. Spe autem propius (*d*) adhuc apprehendit bonitatem Dei, Fide jam cognitam atque conceptam: Charitate (*e*) demum Deo proximóque propter Deum conjungitur & unitur.

(a) *Aug. lib.* 2. *Retract. c.* 63. (b) 1. *Cor.* 13. *d.* 2. *Tim.* 2. *d.* (c) *Heb.* 11. *a.* (d) *Galat.* 5. *a.* (e) *Rom.* 8. *g. Joan.* 14. *c. Rom.* 13. *c.*

Cæterùm de fide nos docet Symbolum Apostolicum, dum ea proponit, quæ maximè

mè ſunt credenda & profitenda Chriſtiano. De his verò quæ ſperanda & deſideranda, precatio nos inſtituit Dominica. Ad Charitatem porrò ſpectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

Auguſt. in Enchir. cap. 7.

Præclarè igitur (*f*) Origenes: puto, inquit, quòd prima ſalutis initia, & ipſa fundamenta, Fides eſt: profectus verò, & augmenta ædificij, Spes: perfectio autem & culmen totius operis, Charitas.

(f) *In cap.* 4. *epiſt. ad Rom.*

Illi ergò beati, qui audiunt (*g*) & cuſtodiunt verbum Dei, quique voluntatem Patris cognoſcunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Chriſto ambulantes & perſeverantes.

Et hactenus pro inſtituti quidem noſtri ratione, ſatis de ſummis illis virtutibus, quæ cùm divinitùs infundantur, ac divinos mortales faciant, jure quidem Theologicæ nuncupantur, rectéque ad ſapientiam Chriſtianam referuntur.

(g) *Luc.* 11. *d. Rom.* 2. *c. b. Luc.* 6. *g. Matth.* 7. *c. d.* 19. *c.* 25. *d. Joan.* 15. *a. Matth.* 10. *c,* & 24. *b.*

XIX.

XIX.

Anne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

ETiam: huc enim planè ſpectat doctrina de Sacramentis, ut norint Chriſtiani, quibus veluti inſtrumentis divinitus inſtitutis habeant opus (*a*) ad Fidem, Spem, & præcipuè Charitatem accipiendam, exercendam, augendam, conſervandam, ac etiam reparandam.

Adde, quod neque Sapientia, neque Juſtitia Chriſtiana conſtitui ac retineri abſque Sacramentis poteſt, ut ſine quibus (*b*) Religionem univerſam extingui prorſus neceſſe ſit. Habent igitur ea ſublimem in Doctrina Chriſtiana locum, & neceſſariam quoque tractationem.

(a) *Aug. in Joannem tract.* 120. (b) *Aug. lib.* 19. *cont. Fauſt. c.* 11. *& de vera relig. c.* 17. *Item epiſt.* 18. *c.* 1.

CPAUT IV.
DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi ſunt Chriſtiani?

QUia Sacramentorum cognitio & uſus facit,

facit, ut illi accepta ex JEſu Chriſti meritis gratia, quæ per Sacramenta ipſa confertur, legitimè exerceantur, & conſerventur, atque promoveantur in divino cultu.

II.

Quid & quotuplex eſt cultus divinus?

CUltus divinus dicitur, quem Chriſtianus tanquam præcipuum ac ſummum obſequium debet ac præſtat Creatori ac Salvatori ſuo Deo Opt. Max.

Neque enim eſt dubium hominem ea potiſſimum cauſa, ut Deum purè integréque colat, & initio conditum, & poſtea redemptum, atque ad id omninò deſtinatum eſſe.

Divinus autem cultus eſt duplex: interior, & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum DEO conjungimur, Fide, Spe, & Charitate, ut antea dictum eſt, perficitur. Exterior eſt profeſſio quædam cultus interioris, quem externis quibusdam & viſibilibus ſignis ritibusque declaramus. Deus enim, qui honorum noſtrorum non eget, quippè beatus per ſe, totúsque perfectus, tamen ſicut totum ipſe hominem tum corpore, tum animo conſtare voluit, ſic eundem quoque totum,

hoc

Quare non quævis ſigna ſunt, quæ Eccleſiæ Sacramenta dicuntur: ſed certa, ſacroſancta, & efficacia ſigna, Chriſtianis ex divina inſtitutione & promiſſione commendanda.

Signa quidem idcircò, quoniam externa quadam ſpecie & ſimilitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipſa Deus nobiſcum inviſibiliter atque ſpiritualiter agit.

Certa verò, ſacroſancta ſimul & efficacia ſigna, quoniam indubiè quam gratiam ſignificant, etiam continent, conferuntque ad noſtram ſanctificationem. Sacramenta enim, quantum in ſe eſt, (ut Cyprianus loquitur) ſine propria eſſe virtute non poſſunt: nec ullo modo divina ſe abſentat Majeſtas myſterijs quamvis etiam ab indignis adminiſtrentur.

Ut, exempli cauſa, in Sacramento Baptiſmi exterior ablutio, quæ ſordes corporis purgat, efficax eſt ſymbolum interioris ablutionis, utpote teſtimonium præbens indubitatum, quod ſpiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ viſibiles & externæ, ut oleum, panis vinique ſpecies, quarum in Sacramentis neceſſarius eſt uſus, aptè nobis conſtituuntur, tum ad ſignificandum, tum ad

ad conferendum homini divinam gratiam, animæque salutem, modò ad hæc non indignè accedatur.

Per Baptismum etenim regeneramur & renovamur: per Confirmationem augemur & roboramur: per Eucharistiam nutrimur & reficimur: per Pœnitentiam restituimur & sanamur in vita spirituali: in qua per reliqua itidem Sacramenta, pro sua cujusque ratione juvamur atque provehimur, ut suo deinde loco aperiemus.

IV.

Quibus partibus constat unumquodque Sacramentum?

VErbo & elemento. Per Verbum hic intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipsa consistit forma quam vocant Sacramenti. Per Elementum accipe res externas, quæ vera materia sunt Sacramentum, ut aqua, oleum, panis, vinum, ejusmodi.

Jam his partibus perfectè sumptis adjunguntur reliqua, quæ ad cujusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio divina, minister idoneus, intentio recta in ministro, fides in suscipiente,

piente, & si quæ sunt hujus generis alia.

V.

Quot sunt Sacramenta?

SEptem, quæ à Christo per Apostolos accepta conservavit, ac fideliter dispensavit hucusque Christi sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo, & Matrimonium.

Nec refert sanè, si ejusmodi vocabula in scripturis non extent omnia, modò de re ipsa constet, ac Sacramentorum veritas & virtus divinis testimonijs approbetur. Quanquam ea quæ universalis Ecclesia Apostolorum traditione retinet, atque conservanda commendat, etiam si in scriptura divina non reperiantur, plenam apud nos fidem, ut antea docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione postea suo loco.

Vis autem eorum, ut fidelissimus Scripturæ interpres Augustinus inquit, inenarrabiliter valet plurimum, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atque, ut idem alibi docet, contemptor

ptor visibilis Sacramenti, invisibiliter sanctificari nullo modo potest.

VI.

Quare instituta sunt Sacramenta?

PRimum, ut sint præsentissima remedia contra peccatum, quod lethalis est animæ morbus, ac, nisi hoc tempore curetur, perpetuam adfert damnationem. Quamobrem hæc longè præstant legis antiquæ Sacramentis, virtute utique majora, utilitate meliora, numero pauciora, intellectu augustiora, observatione faciliora, significatione præstantiora, quæ præterquam quod significant, etiam sanctificant, ac salutem dant: ut è Scripturis Augustinus optimè colligit.

Secundò, ut habeamus certa efficaciáque signa divinæ erga nos gratiæ & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrunt, non solùm excitant fidem in Christum, Deique misericordiam & bonitatem, verùm etiam vivifica sunt instrumenta, per quæ visum est DEO salutem nostram efficaciter operari. Ut præclarè dictum sit jam olim, per se ipsum quoque Sacramentum multum valere.

Tertiò ut extent velut symbola & exter-

ternæ notæ Chriſtianæ profeſſionis, quibus Dei & eccleſiæ filij ſe mutuo agnoſcant: utque in unione, humilitate & obedientia ſe fructuosè exerceant & contineant, atque ita unius religionis neceſſarijs quaſi nexibus & fœderibus inter ſe invicem maneant colligati. Alioquin ſine Sacramentis nec conſtare, nec diſcerni ſatis ulla Religio poteſt.

VII.

Quid verò ſentiendum eſt de Sacramentorum miniſtris?

ITa planè ſentiendum eſt de illis, tanquam miniſtris Chriſti, & diſpenſatoribus myſteriorum Dei, qui portant vaſa Domini, tabernaculóque deſerviunt, qui & ſacris ex profeſſo præſunt, eóque jure quodam adminiſtrant. Non enim omnibus indifferenter, ſed ſacerdotibus & epiſcopis incumbit, ac divinitus injunctum eſt, Sacramenta conficere, diſpenſare vel adminiſtrare.

Ac ne putemus unquam ex vita & probitate miniſtrorum Sacramenta pendere, hanc nobis regulam præſcribit Auguſtinus. Non ideò veriora & ſanctiora ſunt Sacramenta, quia per meliorem miniſtrantur: illa namque per ſe ipſa vera & ſancta ſunt, propter verum & ſanctum Deum, cujus ſunt.

ſunt. Et rurſus: Memento Sacramentis Dei obeſſe nihil mores malorum hominum, quo illa vel omninò non ſunt, vel minùs ſancta ſint. Suffragatur his Ambroſij illa ſententia: Non merita perſonarum conſideres, ſed officia ſacerdotum: puta in adminiſtratione Sacramentorum. Nam & per indignos conſuevit Deus operari, & nihil propter ſacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chryſoſtomo teſte.

VIII.

Quid judicandum de Cæremonijs, præcipuè quarum ſolennis eſt uſus in Sacramentis?

CÆremoniæ ab Eccleſia probatæ, ritus quidam ſunt externi, religiosè ac decenter inſtituti: Primùm, ut ſigna, teſtimonia, & exercitia ſint cultus interioris, quem Deus in primis requirit.

Deinde, ut viva extent Religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad ſacra myſteria tum capeſſenda, tum retinenda veluti manu ducatur.

Poſtremò, ut quæ ad cultum divinum promovendum, & ad diſciplinam concordiamque conſervandam publicam pertinent, honeſtè ac decenti quodam ordine,

ſicuti

ſicuti Apoſtolus jubet in Eccleſia peragantur.

Eæ verò cæremoniæ, quarum eſt uſus in Sacramentorum adminiſtratione quaſque veluti per manus traditas & commendatas nobis à Patribus accepimus, ingenti præcipuè ſtudio retineri & obſervari debent. Nam præterquam quod decorem illæSacramentis afferunt, & reverentiam quandam conciliant, ſingulari quoque antiquitatis commendatione nobis ſunt veneranda.

Tum præter inſtitutionem vetuſtiſſimam & Apoſtolicam, habent fecunditatem myſteriorum gravitate atque dignitate plenam, ut ſanctiſſimi doctiſſimique Patres annotarunt. De his demum alijsque id genus, præclarè ita Damaſcenus. Quæ Chriſtiana religio erroris neſcia, ſuſcipit, & in tot ſæcula ſervat inconcuſſa, minimè Vana ſunt, ſed ut illa, Deo placita, ſalutique noſtræ conducibilia plurimum.

Rident interim Sectarij cæremonias quæ Sacramentis adhibentur: ſed ipſi magis ridendi, aut potiùs deplorandi, quòd cæco judicio & hoſtili odio (peſſimis conſultoribus) freti, adverſus veritatem clariſſimam bellum gerant. Certè de Baptiſmi cære-

monijs vel antiquissimi Theologi nobis testantur, Dionysius, Clemens, Tertullianus, Origines, Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Cyrillus.

Nugentur licet ac blasphement impij magno quidem Patres illi consensu commendant abrenuntiationem, Exorcismos, Aquam benedictam, sacrum Chrisma, Crucis signaculum. Ante annos bis sexcentos ferè scripsit Basilius in hunc modum: Consecravimus aquam Baptismatis, & oleum unctionis, & præterea eum qui Baptismum accipit.

Verùm de Cæremonijs quæ Sacramentis omnibus adjunguntur, sigillatim admonere, ut longum est, ita difficile, & huic quidem instituto haud necessarium. Quin & apertè fatetur Origines, in Ecclesiasticis hujusmodi observationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse sit; rationem autem eorum, cur ita fiant, nondum satis esse compertam.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I.

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

Est hoc novæ legis primum & maximè neces-

necessarium Sacramentum, in ablutione corporis exteriore, & legitima verborum enuntiatione, juxta Christi institutionem consistens.

Necessarium inquam Sacramentum non solùm adultis, sed etiam parvulis, ac simul eis efficax ad salutem æternam consequendam. Nascuntur omnes iræ filij: opus igitur habent etiam parvuli emundatione peccati, nec possunt absque hoc Sacramento mundari, & in filios Dei regenerari. Nam & generatim Legislator edixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei.* Alibi verò *Non est voluntas ante Patrem, qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis.* Perirent autem non baptizati etiam parvuli, sicut olim inSynagogaHebræorum pueri incircumcisi.

Jam cùm sit unum Baptisma Christi fidelium, hoc semel acceptum, nefarium est prorsus iterare, quidquid demum prætexant jam olim damnati Anabaptistæ. Cùm Synodo Nicena dicendum est: Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et cum Augustino: Rebaptizare hominem, omninò peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus

eſt: quod idcircò Cæſareis etiam legibus prohibetur.

II.

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè ſunt notanda?

ELementum abluens, ejuſque ſignificatio, verbum, & effectus Baptiſmi.

Elementum eſt aqua ſimplex materia ad hoc neceſſaria, quæ natura ſua ſordes corporis abluere ſolet. Cui hæc pulchrè reſpondet ſignificatio, Baptiſmo animam emundari peccatis, & hominem, uti dicemus, juſtum effici

Verbum, quo Sacramenti forma conſiſtit, ex Chriſti præcepto ſic habet, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.*

Et quanquam ſit Sacerdotum munus, Baptiſmum adminiſtrare, tamen ubi neceſſitas vehementer urget, baptizare poſſunt alij quoque, ne impiis quidem & hæreticis exceptis, modò à forma Eccleſiæ & ejus verbis conceptis non recedatur.

III.

Quem fructum & effectum præſtat Baptiſmus?

EUm planè, quem docente Chriſto ac teſtibus Apoſtolis Petro & Paulo diſcimus, nimirum per Baptiſmum peccatum remitti, & Spi-

&Spiritum dari,quo & vetus homo aboleatur,& nova fiat inChriſtoCreatura. Quippè ſuſceptus ritè Baptiſmus non hoc modo largitur, ut impio plenè peccata omnia condonentur atq; tollantur, ſed etiam ut baptizatus planè innovetur, ac verè innocens, juſtus, ſanctus, & cœleſti gloria dignus in Chriſto efficiatur. Ut jure à Paulo dictum ſit omnibus baptizatis: *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti,& in Spiritu Dei noſtri.* Atque alibi teſtatur idem, Baptiſmum eſſe lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus S. Lavacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rurſus ille ſcribit: *Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

Scitè Bernardus, ac breviter Sacramenti hujus effectus præcipuos complectitur: Lavamur in Baptiſmo, inquit, quia deletur chirographũ damnationis noſtræ, & gratia hæc nobis confertur, ne jam nobis concupiſcentia noceat, ſi tamen à conſenſu abſtineamus.

Quæ concupiſcentia in renatis manens non per ſe peccatum eſt, ſed, ut Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, ut baptizati hac occaſione vigilantiùs Dei gratiam querant, virtutes ſtudioſiùs

exerceant, fortiúsque certando majorem ſibi gloriam parent, itaque, ut Paulus docet. *Nihil damnationis eſt ijs qui ſunt in Chriſto JEſu, qui non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum ambulant.* Quique ſecundùm Pauli Doctrinam & exemplum, veterem hominem exuentes, de die in diem ſecundùm interiorem hominem renovantur: id quod proprium eſt baptizatorum.

IV.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

PRimum à nobis ſummam poſtulat & aſſiduam animi gratitudinem, ut prædicemus, amemus, & celebremus eum *qui ſecundùm ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit per lavacrum hoc regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per JEſum Chriſtum Dominum noſtrum: ut juſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.*

Deinde ſic hujus Sacramenti myſterium rememorandum eſt, ut identidem ſeipſum quiſque admoneat præclarè illius ſuæ ſponſionis, & Chriſtianæ profeſſionis, quam in ſacro lavacro per ſponſores edidit. Cogitet igitur Chriſtianus, illic ſe ex iræ filio & Sata-

Satanæ ſervo, Dei filium, Chriſtique membrum & cohæredem, vivumque templum Spiritus Sancti factum eſſe.

Ingreſſus es regenerationis ſacrarium, inquit Ambroſius: repete quid interrogatus ſis, recognoſce quid reſponderis. Renuntiaſti Diabolo & operibus ejus, mundo & luxuriæ ejus, ac voluptatibus. Memor eſto ſermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ ſeries cautionis. Et præclara Pauli Baptizatos omnes adhortantis vox eſt: *An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto JEſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.*

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I.

Quod eſt alterum à Baptiſmo Sacramentum?

Confirmatio, quæ Sacramentum eſt novæ legis æquè ſacroſanctum, ut Auguſtinus inquit, ac ipſe Baptiſmus: quod baptizatis confertur cum impoſitione manuum Epiſcopalium & ſacri Chriſmatis inunctione.

II.

Unde nobis comprobatur hoc Sacramentum?

TEſtimonium habet à divina Scriptura ſecundùm Patrum & Eccleſiæ concordem ſententiam atque interpretationem. Huc enim ſpectat, quod Lucas Evangeliſta ſemel atque iterum ſcribit de Apoſtolis, qui ſuper baptizatos manus impoſuerunt: hoc ſigno utentes viſibili divinituſque inſtituto, per quod Chriſto jam initiatis nova & amplior Spiritus Sancti gratia conferretur. Quare cum Apoſtoli manus illis impoſuiſſent, acceperunt, ut Lucas de ijsdem baptizatis refert, Spiritum Sanctum cum acceſſione ſcilicet ac exuberantia quadam gratiæ ſpiritualis.

Nunc verò ubi Apoſtolorum vicem Epiſcopi gerunt & locum tenent, non fraudat Deus Eccleſiam ſuam hac tam ſalutari gloria, ſed per eoſdem Epiſcopos in hoc Sacramento efficaciter operabitur, ut adſit, Cypriano teſte, & veritas ſigno & Spiritus Sacramento.

Atque huc pertinet veteris Eccleſiæ Canon: Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum S. poſt Baptiſmum accipere, ut pleni Chriſtiani inveniantur:

tur: quia cum Spiritus S. infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur.

III.

Quæ sunt necessaria ad conficiendum hoc Sacramentum?

TRia præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma & minister idoneus.

Materia ex oleo & balsamo juxta est, quæ ab Episcopo consecrata, sacri Chrismatis nomen jam olim obtinuit, & in hoc Sacramento frons solenni ritu illinitur.

Forma verborum hæc præscripta est, *Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.*

Minister Sacramenti hujus solus est Episcopus, ut Apostolorum exemplum, forma, & traditio retineatur. Qua de re jam impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est; quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus, nec tempore Apostolorum ab alijs quam ab ipsis Apostolis legitur & scitur esse peractum.

IV.

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

QUia per Spiritum S. sic nobis Apostoli tra-

tradiderunt, ſic ut Clemens & Dionyſius, Petri Pauliq́ue Apoſtolorum diſcipuli, probant. Tradiderunt autem illi quod àDomino ipſo utique acceperant, de Chriſmate conficiendo, ut gravis eſt teſtisFabianus, idem & Chriſti martyr, juxta & Pontifex Eccleſiæ.

Sacroſanctæ etiam Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos poſt Baptiſmum ſacratiſſimum Chriſma percipere, & cœleſtis regni participes fieri. Rationem Cyprianus reddit hanc, ut accepto Chriſmate, id eſt, unctione, Chriſtianus eſſe unctus Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit, teneatq́ue ſanctitatem.

Atqui unguentum hoc viſibile, quo Eccleſia baptizatos ungit, ut Auguſtinus docet, ſignificat inviſibilis gratiæ donum, quo Spiritus SanctusChriſtum in primis, qui & àChriſmate nomen ſuum trahit, ac deinde Chriſtianos omnes interna unctione imbuit, atque confirmat. Unde pulchrè Tertullianus, velut ad olei naturam alludens, ita de hoc Sacramento ſcripſit: Caro ungitur ut anima conſecretur. Caro ſignatur, ut & anima muniatur. Caro manuum impoſitione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur.

Unde qui ſacrum Chriſma rejiciunt, magnum

gnum illi imperitiæ ſuæ augmentum præbent, ut qui apertè antiquiſſimam & vetuſtiſſimam Apoſtolorum inſtitutionem negent, ac perpetuum Eccleſiæ uſum ac traditionem temerè damnent.

V.

Quis Sacramenti hujus eſt uſus & fructus?

IN Baptiſmo regeneramur ad vitam: poſt Baptiſmum autem in hocSacramento confirmamur ad pugnam. In Baptiſmo abluimur, hoc verò poſtBaptiſmum roboramur, ut regeneratis cuſtos & conſolator, & tutor adſitSpiritus S. Hæc ſummi & Pontificis & Martyris Melchiadis eſt doctrina. Nec diſſentit ab eo quod Clemens teſtatur ſe ab Apoſtolis ipſis accepiſſe: Cùm regeneratus, inquiens, quis fuerit per aquam, poſtmodum ſeptiformis Spiritus gratia ab Epiſcopo confirmetur, qui aliter perfectusChriſtianus eſſe nequaquam poterit.

Prodeſt igitur hocSacramentum mirificè, ut qui fidei myſterijs initiati ſunt, ſicut geniti modò infantes & adhuc imbecilles, in Chriſto adoleſcant atque corroborentur.

Hos ceu Chriſtianæ militiæ tyrones Epiſcopus admonet inunctione, ut adverſus tot hoſtes, & quotidiana pericula Spiritu

principali confirmentur. Consignat illis Cruce frontem, quæ pudoris est sedes, ut constanter & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, ut Christianam militiam invicta patientia exercendam & ornandam esse sibi perpetua memoria retineant.

DE EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

I.

Quid significat nomen Eucharistiæ?

SUmmum illud & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius salubriusve, hoc uno nomine designatur.

Et rectè quidem Eucharistia, tanquam bona gratia, seu gratiarum actio dicta est, quia præcipuum & maximum Dei donum, ipsumque omnis gratiæ fontem & auctorem continet; summorumque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem & gloriam summam Deo summo debemus. Majus enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus JEsus Dominus noster de Virgine natus, cruci affixus, & in gloriam assumptus, se nobis

nobis totum ita largiatur, ut etiam nunc corpus ejus ſanguinemque verè ſumamus, illique per hoc divinum Sacramentum prorſus incorporemur.

II.

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

TRia continet Euchariſtia, ſpecies viſibiles, veritatem corporis & ſanguinis Dominici, & ſpiritualis gratiæ veritatem.

Quod enim oculis noſtris apparet, ſpecies ſunt viſibiles, panis videlicet, ac vini. Quod autem ſub ſpeciebus ijsdem fides noſtra, non ſenſus ac ratio comprehendit, id verum Corpus & ſanguis eſt Chriſti Salvatoris.

Cæterùm quod participatione Sacramenti hujus conſequimur, eximia quædam eſt Spiritus ſancti gratia, fructus nimirum & effectus, oſtendemus, ſalutaris Euchariſtiæ.

III.

Quæ ſunt præcipua de hoc Sacramento capita ſcitu neceſſaria?

EA quinque potiſſimum ſeſe offerunt, primum de veritate Euchariſtiæ. Alterum de panis & vini tranſubſtantiatione. Tertium de adoratione ejus. Quartum de ejus-

ejusdem oblatione & ſacrificio. Poſtremum de ſumptione ipſius ſub altera vel utraque ſpecie. De his enim præcipuè hac quidem tempeſtate ſcire, magnum eſt operæ pretium.

IV.

Quid igitur de veritate Euchariſtiæ ſentiendum?

ID planè, ut cum tota Eccleſia contra omnes Capharnaitas certò credamus, ſub ſpeciebus panis & vini veram Jeſu Chriſti carnem, ac verum ejus ſanguinem in Euchariſtia exhiberi, miniſterio quidem Sacerdotis, virtute autem ac potentia Domini noſtri JESU CHRISTI, apud quem impoſſibile non eſt omne verbum. *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.*

Dixit autem in cœna illa pridie quàm pateretur, inſtructa, cùm panem primùm ac deinde calicem ſuis manibus apprehendiſſet; cumque de hujus Sacramenti tum inſtitutione, tum veritate, certos omnes reddere vellet, dixit inquam planiſſimè; *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur.* Dixit, *Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua inſtitutione dixit & antea, *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Dixit, *Ego ſum panis vivus, qui*

de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

Nec obscura sunt alia tum Evangelistarum, tum Apostoli Pauli testimonia, quæ nobis hanc fidem evidenter adstruunt, ne quis dubitare possit, Christum in Eucharistia totum secundùm divinam humanamque naturam existere, & nobiscum manere usque ad sæculi consummationem.

Igitur eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumimus, quæ olim in Palæstina cōram cernebatur; sed ea nec sensibus hic patet, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: utpote invisibilis, impassibilis, immortalis, summa & divina resplendens gloria, quam solis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perspiciunt incredibili cum voluptate.

Et sunt adhuc Sacramentarij (ô horrendam sæpeque damnatam impietatem) qui adorandum hoc magis, quàm investigandum mysterium, dum sensu suo assequi non possunt, etiam negare audent, Evangelij verba, quamvis luculenta, mirè depravantes. Quod nihil est aliud sanè, quàm veluti è mundo

solem

ſolem tollere, ſummoque Sponſi theſauro ſponſam Eccleſiam ſpoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: ne ſit demum, unde exules ille in hoc mundi deſerto paſcantur atque ſuſtententur.

V.

Quid verò de Tranſubſtantiatione?

HIc quo inprimis animadvertenda eaque apertè profitenda ſunt, alterum, ſacerdotem qui conficiat Euchariſtiam, legitimè ordinatum eſſe oportere, alterum, tantam ineſſe vim in verbis illis arcanis & conſecratorijs, quibus idem ſacerdos Chriſti vice panem & vinum in altari conſecrat, ut panis quidem in Corpus, vinum autem in Sanguinem Domini ſubitò tranſmutetur.

Verè ſtupenda, ſolaque fide metienda tranſmutatio, quæ omnipotente Chriſti virtute per ea ipſa verba operante fit: nec immeritò Tranſubſtantiatio tum à Synodis, tum Patribus appellata eſt, quod panis vinique ſubſtantia in Corpus Sanguinemque Chriſti certò convertatur.

Si enim valuit tantùm ſermo Eliæ ut ignem de cælo devocaret, non valebit Chriſti ſermo (ſic enim colligit Ambroſius) ut ſpecies mutet elementorum? De totius mundi

mundi operibus legisti ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est novas rebus dare, quàm mutare naturas. Atque Christi sermone nihil apertius, dum ait, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, ut nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem panem & vinum in Eucharistia manere.

VI.

Estne venerandum nobis, adorandumq; hoc Sacramentum?

EST maximè sic postulante à nobis officio Religionis: ut, quem adesse in Eucharistia credimus, cultu quoque debito prosequamur, creaturæ Creatorem, servi Dominum atque redemptorem Opt. Max.

De quo scriptura ipsa pronuntiat, *Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et rursus: *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient ei.* Tum alibi divinus Propheta, cum hoc Sacramentum, ejusque magnitudinem contemplatur, non sat habet dicere, *Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum:* sed hoc etiam addit, *Adora-*

bunt

bunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium. Idem, *Manducaverunt & adoraverunt omnes pingues terræ.*

Laudantur sanè Magi similesque nonnulli apud Evangelistas, quòd Christo adhuc in carne mortali honores divinos exhibuerint, coram eo procidentes, eumque adorantes. Atqui nobis idem nunc est Christus in Eucharistia: non mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsus admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animique cultu jure testamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa semperque reverenda DEI majestate venerabundi ac supplices exhibemus.

VII.

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

ID procul dubio, institutam esse Eucharistiam non in eum usum tantùm, ut à Christianis velut in alimentum salutare sumatur; unde cibus, potus vivus ac vitæ panis dicitur: sed etiam ut tanquam summum & proprium novi testamenti sacrificium offeratur: ut hinc jam olim nomen acceperit hostiæ, sacrificij, victimæ oblationis, holocausti.

Offertur autem in jugem passionis Domini-

minicæ memoriam & gratiarum actionem, atque ut credentibus prosit ad hujus & futuræ vitæ mala depellenda, bonaque impetranda, neque solùm vivis, sed etiam Defunctis prosit in remissionem peccatorum, sicut è Scriptura divina, traditione Apostolica gravissimi Patres asseverant.

Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie instituens suis Apostolis, ut primis novi Testamenti sacerdotibus successoribus, ut offerrent his verbis demandavit: *hoc facite in meam commemorationem.*

Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tempore similitudines figurabatur, utpote quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur. Hoc illud est juge sacrificium, quod nonnisi ad finem mundi abolendum Daniel testatur.

Ad hoc spectat Sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, quod etiam David in Christo futurum, & permansurum prædicat.

Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas,

dignitas, vel malitia offerentium inquinare possit: quæ judaicæ legis sacrificijs quamplurimis unicè succedens, apud gentes in omni loco id est toto orbe terrarum ad celebrandum Dei & Redemptoris nostri nomen offertur atque sacrificatur, ut apud Malachiam legimus.

Hæc est Missæ oblatio, Sacrificium, Liturgia cui testimonium omni exceptione majus præbent Canones & Traditiones Apostolorum, sanctæ Synodi, magnus consensus & usus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ & Latinæ, & Orientalis & Occidentalis.

Quod Missæ Sacrificium, si rem omnem æquè perpendimus, est revera Dominicæ passionis & illius cruenti Sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quædam & viva repræsentatio, atque simul incruenta & efficax oblatio.

Ex qua fit primùm, ut memoria, fides, & gratitudo nostra in Redemptorem ipsum vivida quotidie excitetur confirmeturque secundùm illud: *Hoc facite in mei commemorationem.* Quorum verborum Ecclesia tam sedula interpres fuit, ut omnem incruenti hujus Sacrificij externum ornatum, vestes sacras, vasa, ritus, actionesque omnes ita in-

instituerit, ut ob oculos circumstantium nihil aliud, quàm commemoratio illa sancta obversetur, tantique sacrificii majestas magis commendetur, ac mentes fidelium his tum signis, tum adminiculis exterioribus ad meditationem rerum divinarum, quæ in hoc sacrificio latent, faciliùs sustollantur ac veluti manu ducantur.

Hinc fit etiam, ut oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus nobis atque credentibus itidèm omnibus tam defunctis, quàm vivis applicetur.

Quare Cyprianus hoc Sacramentum ad sanandas infirmitates &purgandas iniquitates tum medicamentum, tum holocaustum esse testatur. Martialis verò Apostoli Petri discipulus, ita scribit: Quod Judæi per invidiam immolaverunt, putantes se nomen ejus à terra abolere, id causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam & mortem effugiendam. Omittimus interim ejusdem fidei ac sententiæ testes Patres alios, ut instituta nobis brevitas retineatur.

Ex quibus liquidò constat, Christum dici & esse nobis Sacrificium duplici modo, cruento videlicet & incruento. Nam in cruce

cruce cruentum ille Sacrificium pro nobis obtulit ſeſe, ut typo Paſchalis agni, qui apud Judæos immolabatur, verus ipſe agnus ſine macula, id eſt, figuræ veritas reſponderet. In cœna verò ſicut & in altari, modo cultuque incruento, quemadmodum & Cyrillus vocat, idem offerri voluit, ut oblatio Melchiſedech, qui panem vinumque obtulit, conſummationem ſuam acciperet, maneretque verus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, ac ejus ſacerdotium eſſet in æternum, nullo unquam alio ſuccedente.

Illic ſemel & uno duntaxat in loco Judææ peregit ſacrificium, de quo Paulus Hebræis ſcribens diſſerit: hìc verò ſæpius & omni in loco, nempe per omnem paſſim Eccleſiam ſacrificatur, ut Malachias Propheta confirmat. Illic in mortem offertur, hìc in mortis illius jugem vivamque recordationem, & ſalutiferam ejus, quæ inde velut à capite ad membra dimanat participationem, ut nimirum illius in cruce oblati ſacrificij fructus, ac efficientia hoc Miſſæ ſacrificio quotidie nobis exhibeatur atque applicetur.

VIII.

VIII.

Eſtne ſub altera tantùm, panis ſcilicet; an verò ſub utraque panis ac vini ſpecie, ſumenda Euchariſtia?

DE Sacerdotibus quidem ſeu ſacrificantibus conſtat, ambas Sacramenti ſpecies illis eſſe ſumendas, ſine quibus neque ritè conſecrare, neque offerre poſſunt Euchariſtiam. Cujus rei cauſam ex Sacrificio ipſo pendentem reddere hîc jam neceſſe non eſt.

De aliis verò fidelibus non ſacrificantibus illud fatendum eſt, nullo eos Divino præcepto ad utramque ſpeciem ſumendam aſtringi, ſed ad ſalutem illis eſſe ſatis, alterius ſpeciei communionem. Igitur ſi veteris Eccleſiæ ſtatum repetimus, nunc unam tantùm, nunc utramque ſpeciem fidelibus diſpenſatam fuiſſe comperiemus. Si verò Scripturam ſacram conſulimus, ſic illa de hoc Sacramento diſſerit, ut modò panis & calicis, modò ſolius quidem panis ſoleat meminiſſe. Ubi enim legimus, *Niſi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Legimus etiam: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et qui dixit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem,*

guinem, habet vitam æternam, dixit etiam: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Et rurſus qui affirmavit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo*, affirmavit & illud: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*: ut omittamus, quæ Lucas de fractione ſolùm panis adducit.

Neque Chriſti nobis deeſt exemplum, qui primum in extrema illa cœna ſub utraque ſpecie hoc inſtituit, ac Apoſtolis tradidit Sacramentum. Deinde verò in Emaus cum duobus diſcipulis agens, ſub una ſolùm ſpecie porrexit illis Euchariſtiam, ac poſtea ſtatim illic ſeſe ſubduxit, ſicut Evangelicum hunc locum Patres interpretantur.

Proinde damnandi non ſunt, ſive qui nunc unica contenti ſpecie ab uſu calicis abſtinent, & multis abhinc ſæculis abſtinuiſſe leguntur, ſive qui olim, cum ita probaret Eccleſia, utramque ſpeciem in uſu publico habuêre.

Verùm magiſter rerum uſus paulatim docuit majore cum populi commoditate, ac minore periculo, multiſque de cauſis frugiferè fieri, ut omiſſo calicis uſu, alterius tan-

tantum ſpeciei communio retineatur: Atque ita faciendum jamdiu decrevit Eccleſia, non diſcendens illa quidem à Sponſi ſui inſtituto præceptove (columna enim & firmamentum veritatis eſt, & myſteriorum Dei fida diſpenſatrix) ſed poteſtatem à ſponſo acceptam in diſpenſandis myſterijs ad ædificationem communemque fidelium utilitatem, convertens, prout temporum hominumque conditio, quæ nonnulla etiam in ſacris immutari cogit, poſtulare videtur.

Nam & Evangelij nobis verba declarant, Chriſtum in cœna cum illis egiſſe, quibus poteſtatem fecit non ſumendæ modò, ſed etiam conſecrandæ offerendæque Euchariſtiæ, imò & ordinandæ, & adminiſtrandæ totius Eccleſiæ. Horum judicio, prudentiæ & authoritati reliquit, cùm de alijs pleriſque ad rem Chriſtianam ſpectantibus, tum de modo ordineque diſpenſandæ fidelibus Euchariſtiæ, jus in poſterum conſtituendi, atque pro ratione temporum ritè diſponendi.

Id probat etiam ex Paulo Auguſtinus, & multis Apoſtolorum inſtitutis evinci facile poteſt.

Nec eſt, cur Laicis injuria irrogari ulla

putetur, ſi ut pleriſque itidem alijs hâc in parte non æquantur ſacerdotibus. Nam in confeſſo eſt, Chriſtum non eſſe diſſectum in partes duas ſecundùm duo Sacramenti hujus ſigna: ſed tam ſub una, quàm ſub utraque ſpecie, imò ſub unius etiam hoſtiæ conſecratæ particula, Chriſtum totum exhiberi atque ſumi, videlicet ſecundùm carnem, animam, ſanguinem, divinitatem. Ubi autem Chriſtus totus ac integer ſumitur, illic deeſſe non poteſt integer quoque fructus & efficax gratia tanti Sacramenti. Qua propter nulla hîc laici utilitate fraudantur, ſive rem ipſam in Sacramento contentam, Chriſtum ſcilicet Deum & hominem ſpectes, ſive fructum & gratiam, quæ Euchariſtiam ſumentibus ad animarum ſalutem donatur, quæras: ſed tantum hi ſub altera accipiunt, quantum ſub utraque, ſi liceret, ſpecie eſſent percepturi.

Qua de re ambigendi, vel diſcendi ampliùs nullus jam relictus eſt locus, poſteaquam Spiritus ſanctus, qui juxta promiſſionem Chriſti docet, ac regit Eccleſiam, certam nobis & explicatam ſententiam edidit, editamque ſemel, ac iterum ſacroſanctæ Synodi non violanda auctoritate confirmavit.

vit. Unde perſpicuè colligi poteſt, hanc ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem præcepto divino haud adverſari, Eccleſiæ legitima auctoritate fulciri, temporis longævitate magnoq; populorum fidelium conſenſu comprobari, ratione ac utilitate certa coñendari: ac demum pro lege, quam ſola mutare poſſit Eccleſia, certò habendam eſſe. Sed nec adverſarij, quantumvis hic obſtrepent, ejuſmodi in coñunicando ritus initium ullum poſſunt demonſtrare.

Ut mirum ſit adhuc reperiri, qui privatæ pietatis ſpecie ducti, & aliter ſibi perſuadeant, & hac in parte cum novis Eccleſiæ contemptoribus adversùs venerandæ totius Eccleſiæ auctoritatem conſpirent.

His verendum eſt ſanè, ne dum externa Sacramenti ſigna tantoperè urgent & contentioni ſerviunt, Sacramenti fructũ internum, adeoque Chriſtũ totũ amittant, ut ab omni uſu Sacramenti præſtet eos penitus abſtinere. Quando quidem neque fides, neque Sacramenta ullis, niſi perſiſtentibus in Eccleſiæ unitate, ſunt ſalutaria. Ut hinc Auguſtinus dixerit: Omnia Sacramenta Chriſti non ad ſalutem, ſed ad judicium habentur ſine charitate unitatis. Ac iterum,

rum, quid prodeſt homini ſana fides, vel ſanum fortaſſe fidei Sacramentum, ubi læthali vulnere ſchiſmatis perempta eſt ſanitas charitatis? Nec dubium ſanè, quin graviter in Chriſtum ipſum peccent, qui hoc unitatis ſanctiſſimo ſymbolo ad ſchiſmaticæ diviſionis ſymbolum audent abuti.

IX.

Quem fructum exhibet ritè ſumpta Euchariſtia?

PLurimum ſanè maximumque præbet. Hoc enim ſacrum eſt convivium, in quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria paſſionis ejus, mens impletur gratiâ, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: ut præclarè horum fructuum ſenſu experientiaque excitata decantat Eccleſia.

Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo, noſtroſque animos in vita ſpirituali ſuſtentat atque confirmat.

Hæc ſacra Synaxis ſive comunio, quæ fideles tanquam ejuſdem corporis membra inter ſe jungi, ac ſanctorum piorumque omnium meritis aſſociari ſignificat atque præſtat: tum quod auguſtius eſt, eoſdem capiti ſuo Chriſto arctiſſimè unit, ut in eo illi maneant, & ipſe in illis, atque ita vitam æternam conſequantur.

Hoc

Hoc eſt viaticum noſtræ peregrinationis, quod in hujus vitæ deſerto militiaque verſantibus, & hinc ad cæleſtem Hieruſalem contendentibus, veluti Manna Patribus datum, affert conſolationem, delectationem, virtutem & gratiam, longè efficaciſſimam.

Duo Sacramentum illud (ut egregiè docet Bernardus) operatur in nobis, ut videlicet & ſenſum minuat in minimis, & in gravioribus peccatis tollat omnino conſenſum. Si quis veſtrûm non tam ſæpe modò, non tam acerbos ſentit, iracundiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut cæterorum hujuſmodi, gratias agat corpori & ſanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat, quòd peſſimum ulcus accedat ad ſanitatem. Et idem alibi: Hoc Corpus Chriſti ægris medicina, peregrinantibus via quòd debiles confortat, valentes delectat, languores ſanat: Per hoc homo manſuetior efficitur ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, ſagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem devotior. Feſtinate igitur (inquit beatus ille Ignatius) frequenter accedere ad Euchariſtiam & gloriam Dei. Quando enim aſſiduè hoc ipſum agitur, ex-

pelluntur potestates Sathanæ, qui actus suos convertit in sagittas ignitas ad peccatum. Medicamentum est panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, sed vivendi, per JEsum Christum in Deo.

X.

Quænam ad Eucharistiam dignè sumendam ejusque fructus consequendos requiruntur?

EXpedita est Apostoli responsio: *Probet se ipsum homo & sic de pane illo edat:* quemadmodùm & Augustinus dixit, in Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergo vitam, qui vult accipere vitam.

Hæc autem probatio sui, & vitæ mutatio in quatuor potissimùm rebus versatur, videlicet, ut adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

Fides hoc postulat, ne de his, quæ diximus alijsque similibus ad hoc mysterium pertinentibus, quicquam dubitet. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia Ecclesiæ; ut est sanè necessarium, per omnia acquiescas.

Pœnitentia, de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem & explicatam coram Sacerdote confessionem, impetratamque absolutionem exigit.

Animus deinde præsens accedat opus est, qui sese per meditationes & precationes pias ad hoc tantum Sacramentum seriò convertat.

Postremò decens habitus & compositio postulat, ad sacram Synaxim neminem nisi castum, jejunum, modestum, humilem, supplicem, minimeque sordidum accedere oportere.

Qui verò sacram Eucharistiam indignè sumunt, non vitam, sed judicium sibi sumunt, & rei sunt corporis & sanguinis Domini, Apostolo teste, cum Juda igitur & Judæis sanguinarijs Christi hostibus gravissimè condemnandi.

DE POENITENTIÆ SACRAMENTO.

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

Est, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestatus riteque confessus quis fuerit, impenditur.

Quam absolvendi potestatem ut in Ecclesia certam haberemus, Divina promissio Sacerdotibus facta hæc fuit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remit-*

remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Tum alio in loco: *Amen dico vobis*, inquit Dominus, *quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

Ex quibus liquidò cernitur, præstantem & consolationis plenam Sacramenti hujus efficaciam esse, ut quo remittantur quæcunque peccata fœdissimè perpetrata, & solvantur indiscriminatim, qui coram Deo reas habent conscientias: idque Sacerdotum ministerio ex divina Christi institutione. Quare Sacerdotum potestas & auctoritas nunc longè quàm olim, est excellentior, plurisque facienda, ut quibus non corporis lepram, verùm animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est, Chrysostomo teste, & Augustinus: Quid facit Ecclesia, inquit, cui dictum est, quæ solveritis, soluta erunt, nisi quod ait Dominus ad discipulos: *Solvite illum, & sinite abire.*

II.

Cur opus est Pœnitentiæ Sacramento?

UT homo post Baptismum relapsus & inimicus Dei factus, per hocSacramentum remis-

remiſſione peccatorum accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo vivus, ex impioque juſtus efficiatur.

Unde Patres pœnitentiam non temerè ſecundam poſt naufragium Tabulam vocant, qua ſcilicet ex vortice mortalis peccati, tanquam è naufragio ſubvehi, & in gratiam amicitiamque Dei transferri unuſquiſque poſſit, quantumlibet multis magnisque criminibus prægravetur.

III.

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

CUm is, qui remiſſionem peccatorum implorat, tres illas partes ſeu actiones adhibet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ totam hominis ad Deum converſionem, pœnitentis officium & renovationem complectuntur. De quibus ita Chryſoſtomus: Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde ejus contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas.

Hanc eſſe frugiferam pœnitentiam Chryſoſtomus aſſerit, ut quibus modis Deum offendimus (offendimus autem corde, ore, ac opere) iiſdem reconciliemur Deo, corde

quidem per contritionem, ac opere per Satisfactionem.

Ad Contritionem pertinet illud, *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

Confessionem his verbis Lucas indicat: *Multi credentium veniebant flentes & annuntiantes actus suos.* Et Jacobus Apostolus docet: *Confitemini alterutrum peccata vestra.*

Ad Satisfactionem porrò spectant digni pœnitentiæ fructus, quos Joannes Baptista postulat, inter quos & eleemosynæ. De his autem Daniel Propheta. *Peccata tua*, inquit, *eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.*

Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem, ait Ambrosius.

Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait de Corinthijs deplorandis, quandoquidem super immunditia, fornicatione & impudicitia quam gesserant, pœnitentiam necdum egissent.

IV.

Quid est Contritio?

Est animi dolor, & quæ de peccatis propter Deum offensum concipitur detestatio, cum proposito vitæ in melius commutandæ conjuncta.

Hæc

Hæc contritio paratur, si quis peccatorum suorum fœditatem, magnitudinem ac multitudinem sedulò intueatur, si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterisque donis amissis sollicitè cogitet: si mortis incertæ ineluctabilem necessitatem, futuri judicij horrendam severitatem ac paratas etiam peccatoribus pœnas sempiternas expendat atque pertimescat.

Huc pertinet illud Ezechiæ: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ;* Et illud Davidis, *A judicijs tuis timui:* Et quod idem gemens orat, *Afflictus sum & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multò post, *Iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.*

Quin & manifesta Dei vox est ad peccatorem. *Charitatem tuam primam reliquisti: memor esto itaque unde excideris, & age pœnitentiam.* Sed & Christus in Evangelio: *Timete eum,* inquit, *qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis: hunc timete.* Jam verò contritionis hic dolor ita demum ad remissionem peccatorum nos præparat, si cum fiducia divinæ misericordiæ votoque præstandi ea, quæ ad pœnitentiæ Sacramentum spectant, conjungatur.

V.

Estne Confessio necessaria?

EST utique, non solùm autem, ut quidam falsò autumant, interior illa, quæ coram Deo quotidie facienda est Davidis exemplo, qui ait: *Dixi confitebor adversum me injustitiam meam Domino*: Verùm etiam hæc exterior, quæ apud Sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ post examinatam sedulò conscientiam in mentem homini veniunt.

Ita de hominibus Ecclesiæ primitivæ scriptum est: *Multi credentium veniebant confitentes & annuntiantes actus suos.*

Quam confitendi rationem esse necessariam non Ecclesiæ modò sacra jura, & Patrum veneranda scripta confirmant, sed etiam Christi divina verba concludunt declarantque, cùm ait: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Atqui remittere, vel retinere peccata (cùm judicis hæc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisi peccantis causam, de qua judicandum est, probè antea cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio priùs haberi non potest, quàm is, qui expendendum se Sacerdoti, ut judici

ac medico ſuo abſolvendumque tradit, ſpontanea confeſſione vulnera ſua ſigillatim detegat, atque ita aperiat, ut Sacerdos ubi peccata ſolvenda & ubi liganda ſint, explicatè cognoſcere queat.

VI.

Quomodo Patres de confeſſione ſcribunt?

HI certè non modò confitendi utilitatem & uſum, qui ſemper in Eccleſia fuit, ſed jus etiam atque neceſſitatem nobis magno conſenſu comendant comprobantque.

Ut verò plurimis paucos, & probatiſſimos illos teſtes producamus, ſic habet imprimis magnus ille Baſilius; Neceſſarium videtur his, quibus diſpenſatio Myſteriorũ Dei commiſſa eſt, confitenda eſſe peccata. Sic enim & hi qui antiquitùs pœnitebant, inveniuntur apud Sanctos confeſſi eſſe peccata ſua.

Tum Cyprianus. Confiteantur, inquit, ſinguli, quæſo vos fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui delinquit, in ſæculo eſt, dum admitti ejus confeſſio poteſt, dum ſatisfactio cujusque, & remiſſio facta per Sacerdotes apud Dominum grata eſt. Accedit his Auguſtini ſententia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Eccleſia, oret pro nobis Eccleſia.

Ne-

Nemo ſibi dicat, Occultè ago, apud Deum ago: novit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago. Ergo ſine cauſa dictum eſt: *Quæ ſolveritis in terra, ſoluta erunt in cælo?* Ergo ſine cauſa ſunt claves datæ Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Evangelium Dei, fruſtramus verba Chriſti? promittimus vobis, quod ille negat? Nonne vos decipimus? Tum alibi: Sunt, inquit, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſive dedignantur ſe oſtendere Sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram diſcernere per Legislatorem conſtituit Dominus. Sed nolo, ut ipſa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabeſcens præ rubore, vel cervicoſus præ indignatione. Nam ipſius ſimiliter ſubeundum eſt judicium, quem Dominus ſibi non dedignatur Vicarium.

Nec minus eſt evidens, quod Loco ille Magnus ſcriptum reliquit. Multiplex miſericordia Dei lapſibus ſubvenit humanis, ut non ſolùm per Baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ

re-

reparetur æternæ, ut qui Regenerationis donum violassent, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic Divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo Christus JEsus, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus satisfactionem pœnitentiæ darent, & eadem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.

VII.

Quid porrò de satisfactione sentiendum est?

ID videlicet, quod alia Christi Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium communis sit Satisfactio. Illa semel in corpore Christi crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est, ut qui naturâ sunt iræ filij, Deo reconcilientur: Hæc verò, quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidie peragitur, cùm pœnitentes post confessionem ea, quæ Sacerdos absolvens injunxit, perficimus: aut cùm ultrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitæ erra-

ta

ta ſive commiſſa, aliqua ſaltem ex parte compenſemus.

Hæc vindicatoria ſimul & emendatoria quædam eſt Satisfactio: & Redemptoris Chriſti beneficium atque ſatisfactionem adeò non obſcurat, ut magis etiam commendet illuſtretque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, juxta divinam ſcripturam judicium facimus, & juſtitiam, delicta noſtra contra nos ipſos vindicantes, & reſiduas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: denique hac ratione teſtantes, nos Chriſti crucem libenter amplecti, abnegare nos ipſos, mortificare carnem, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti, dum adverſùs depravati animi motus ardenti zelo fortiterque certamus. Quo quidem pacto ſatisfactioni operam dabant David, Ninivitæ, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, jejuniis, aliiſque afflictionibus pœnituiſſe conſtat, qui & hinc Deo grati & approbati fuiſſe leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmans, nobiſque commendans clamat: *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio & fletu, & planctu.* Et alibi: *Convertimini & agite*

agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Et quidem Paulus docet, tristitiam, quæ secundùm Deum est, operari vindictam: & generatim admonet: *Si nos ipsos dijudicaremus, non utique judicaremur à Domino.*

Ea propter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquam familiare, disceptemus, cùm in scripturis res ipsa perspicuè proponatur.

VIII.

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias?

CYprianus ille sanctissimus Martyr & testis gravissimus in hunc modum docet: Deus quantum Patris pietate indulgens est, tantum judicis majestate metuendus est. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensiùs, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus insomnes ducere, tempus lachrymosis occupare lamentationibus, stratos adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idemque rursus: Rogandus est Deus & satisfactione nostra placandus, delicta nostra reputanda, actus nostri & animi secreta volvenda, con-

scientiæ

ſcientiæ merita ponderanda. Nec multò poſt: Pœnitentiæ iter quod oſtendit Antiſtes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de ſcripturis cœleſtibus ille depromit, aſſumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologeſin fecimus, exponentes apud eum conſcientiæ noſtræ pondus, ſalutarem medicinam exquiramus: nec ceſſemus in agendâ pœnitentiâ, atque in domini miſericordiâ deprecandâ, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglectâ Satisfactione cumuletur.

Et Auguſtinus clariſſimè dixit: non ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, niſi etiam de ijs, quæ facta ſunt, ſatisfiat Deo per humilitatis gemitum; per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.

Et apud Hieronymum legimus in hunc modum: Affligendum corpus, quod multis vacavit delicijs: longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu; mollia linteamina & ſerica pretioſiſſima, aſperitate cilicij commutanda.

Eodem ſpectans Ambroſius; Qui agit pœnitentiam, inquit, non ſolùm diluere lacrymis debet peccatum ſuum, ſed etiam emen-

emendationis factis operire & tegere superiora facta, ut ei non imputentur. Atque idem alibi: Grandi plagâ altâ & prolixâ opus est medicinâ. Grande scelus grandem necessariam habet Satisfactionem. Ita demum Gregorius: Cogitandum est summopere, ut qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat.

IX.

Estne satisfactioni etiam post mortem locus?

AD hoc explicandum varia morientium conditio est observanda. Horum enim alij gratiam Dei vitæque innocentiam ad finem usque conservant. Ad quos pertinet Manassis dictum, Iustis & ijs qui non peccaverunt, ut Abraham, Isaac & Jacob, pœnitentiam non esse positam; Alij peccaverunt quidem, & ex accepta Dei gratiâ exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitentiæ fructibus in hâc vitâ expiarunt: ut David, Ezechias, Petrus, Magdalena. Utrumque hoc genus nullâ post mortem eget Satisfactione, sed ab ea prorsus est liberum.

At longè plures sunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, ut Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœniten-

nitentiam in vitâ perfectam non præstiterunt; ideoque per ignem salvandi, ut quod satisfactioni prò hâc vitâ convenienti defuit, in altero sæculo justitiæ divinæ persolvatur. *Nihil* enim *coinquinatum intrabit in sanctam illam civitatem.*

Hujusmodi ergò defunctis, ut ad quæstionem propositam respondeamus, subeunda est quædam & gravis illa profectò post mortem satisfactio. Quam interim Deus pro ingenti clementia sua relaxare consuevit, pietate vivorum intercedente, ut defuncti suorum in Ecclesia fratrum, adeòque membrorum adjuti suffragijs, à peccatis horrendisque peccatorum pœnis releventur. Et huc spectat, quod sacræ Scripturæ tradit authoritas: *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis orare, ut à peccatis solvantur.* Unde laudatus est Judas ille Machabæus, quòd singulari religione ductus, prò mortuorum peccatis non preces modò, sed etiam sacrificium offerri solicitè atque sumptuosè curârit.

In hanc sententiam concedunt venerandæ Synodi, & Patres qui veram Ecclesiæ doctrinam tradiderunt. Ex quibus ut unus pro multis, idemque fidei dignissimus testis Augu-

Augustinus proferatur; in Machabæorum libris (inquit) legimus oblatum pro mortuis sacrificium.

Sed etsi nusquam omnino in Scripturis veteribus legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas, ubi in precibus Sacerdotum, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Et rursus alibi: Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum est, nisi ante illud ultimum tremendumque judicium. Et quid illis verbis luculentius? Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari; & eleemosynis, quæ pro eorum (defunctorum) spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari, ut cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm peccata eorum meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum universa observat Ecclesia. Sic Augustinus ante M. CC. annos, ut interim eo vetustiores etiam, Cyprianum, Origenem, Dionysium, Clementem, in hac doctrina maximè consentientes, prætermittamus.

Quocirca Chrysostomus palàm hortatur, ut pro viribus & ipsi defunctos juvemus, &

alios qui pro ipsis orent, commonefaciamus: Non enim temerè ab Apostolis hæc sanè ita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur comemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, utilitatem multam. Ita Chrysostomus.

Hoc est demùm, quod adversùs Aërianos Ecclesia fida Scripturæ interpres usque docuit; ignem esse quendam purgatorium seu emendatorium, ut Augustinus appellat, eoque pœnas peccatorum, quas hic pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in Christo fidelibus luendas, & expiandas esse, nisi, prout Augustinus loquitur, viventium illorum pietate illi releventur.

X.

Quæ commendatio ac dignitas est pœnitentiæ?

HÆc est Evangelicæ prædicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum cælorum. Hæc lapsos erigit, saucios curat, imbecilles roborat, mortuos vivificat, perditos restituit, omnia demùm quæ peccatum vitiat, Pœnitentia in nobis redintegrat. Hac veteris vitæ odium, nostrique contemptum & omnem submissionem

ſionem teſtamur;hâc ipſâ duce lugentes conſolationem; afflicti curationem,humiles verò exaltationem reportamus. Hæc eſt quâ Dæmones & vitiorum peſtes ſuperamus, quâ meritas pœnas avertimus, DEI placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus.

Hinc illæ Chriſti voces in Evangelio, *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum. Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.* At is demum veram pœnitentiam agit, ut Cypriani verbis hæc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens,& obſequijs ſuis, & operibus juſtis, Dominum promeretur.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento Extremæ Unctionis credendum eſt?

IDipſum nempe, quod Catholica Eccleſia conſtanter docet,ſignum hoc eſſe ſacrum, in ſacrato oleo inſtitutum, ut per illud cæleſtis virtus ad ſalutem non animæ ſolùm, ſed

ſed & corporis, applicetur ægrotis ex divina inſtitutione.

Cui Sacramento teſtimonium longè clariſſimum præbet Jacobus Apoſtolus, cùm in hæc verba ſcribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum ungentes eum oleo in nomine Domini: oratio fidei ſalvabit infirmum & alleviabit eum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.*

II.

Quid his verbis docet Apoſtolus?

PRimùm, Sacramenti hujus oſtendit elementum, ſeu materiam oleum eſſe Pontificali benedictione (ut rectè ait Beda) conſecratum. Significat autem hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti hujus virtute ab ægroto percipitur.

Deinde per Apoſtolum deſignatur Sacramenti miniſter proprius, nimirùm Sacerdos, qui ſacram hanc Unctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec fruſtra de Apoſtolis eſt ſcriptum, *Ungebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur.*

Præterea, qui ſuſcipiunt hoc Sacramentum, à Jacobo dicti ſunt infirmi, quoniam ut Eccleſiæ mos eſt, in gravibus & periculo-

ſis

ſis infirmitatibus tantùm ſacra iſthæc unctio celebrantur.

III.

Quis eſt Sacramenti hujus fructus & effectus ?

Confert primùm ad remiſſionem peccatorum, quæ quidem ab ægroto Pœnitentiæ remedijs non ſunt expurgata, ut decumbentis anima peccatorum ſuorum onere ac morbo inprimis levetur.

Deinde prodeſt ad corporalem infirmitatem vel depellendam, vel alleviandam, quatenus expedit eam ægroto recuperare.

Poſtremò ad conſolationem & fiduciam ſubminiſtrandam valet, qua ſanè in ſupremo illo agone exituque animæ, opus eſt maximè, quando & cum doloribus acerbiſſimis, & cum horrendis Dæmonibus morituro eſt graviſſimè confligandum. Unde licèt ſalus corporis ægroto non reſtituatur, ut poſt acceptam hanc unctionē moriatur, ſæpè tamen gratia in hoc Sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim moleſtiasque conſtantiùs perferendas, & ad mortem ipſā faciliùs excipiendam. Atque hoc eſt, quod per Apoſtolum ſuum Deus promiſit: *Oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis fuerit remittentur ei.*

H Ad

Ad quos quidem designandos effectus etiam olei natura, seu vis pulchrè congruit, ut explicat Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsus, quod saluberrimè monet Augustinus: Quoties aliqua infirmitas supervenerit, corpus & sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat, & inde corpusculum suum ungat, ut illud quod scriptum est, impleatur in eo: *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I.

Quid est Ordinis Sacramentum?

EST, quo singularis gratia, ac potestas spiritualis quibusdam traditur, ut munus in Ecclesia ex professo gerant.

Hoc est Sacramentum, per quod velut ostium, necessariò intrant legitimi dispensatores mysteriorum & eloquiorum Dei, ministri Christi & Ecclesiæ; Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demum in Ecclesiasticis munijs obeundis ritè & cum authoritate versantur.

Nemo enim, ut Scriptura teſtatur, *ſibi ſumet honorem*, exercendorum videlicet miniſteriorum Eccleſiæ, *niſi qui vocatur à Deo tanquam Aaron*, hoc eſt, niſi Sacramento viſibilis Ordinationis initiatus, & ab Epiſcopo legitimè ordinatus miſſuſque fuerit ad opus certi miniſterij, quod in Eccleſia pro ſuo ſtatu gerat juxta leges Divinæ & Apoſtolicæ traditionis.

II.

Nonne omnes Chriſtiani ex æquo ſunt Sacerdotes?

DIci quidem ita poſſunt hactenus, quòd ſicut Sacerdotes externa quædam Sacrificia & miniſteria ſacra exercere ſolent: ſic quotquot ſunt in Chriſto renati, ſpiritualia quædam Sacrificia, nimirum orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem, & id genus alia quotidie poſſint ac debeant offerre ſeduloque exercitare: Ut hinc ſpirituales coram Deo Sacerdotes, & ſpirituales offerre hoſtias, in Scriptura dicantur.

Verùm ſi propriè nomen hoc ſacerdotij accipimus, non ſunt promiſcuè Sacerdotes omnes, ſed hi duntaxat, quibus authoritas Eccleſiæ, ut Sacramentorum proprij ſint mini-

miniſtri, demandavit atque ad conſecrandum, offerendum, diſpenſandumque ſacram Euchariſtiam, & ad peccata hominum tum remittenda, tum retinenda, jus contulit.

Ac de his quidem novæ legis Sacerdotibus ſeu Presbyteris ita Paulus: *Qui benè præſunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur; maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Id quod certè congruere non poteſt mulieribus, quas in Eccleſia idem Apoſtolus docere vetat ac tacere jubet, neque omnino plebeis convenit, quorum eſt, ovium more paſci, non paſcere, regi, non regere, nec ſe præferre, ſed ſubijcere & ſubjacere præpoſitis: & quæcunque hi, ſive boni, ſive mali, in Cathedra ſedentes dixerint, audire, ſervare, & facere, ut Verbo Dei præceptum legimus. Quapropter ſicut in Eccleſia triumphante Angeli ſunt ordine ac poteſtate differentes, qui injuncta ſibi munia decenti quadam obſervatâ diſpoſitione obeunt ac fideliter exequuntur: ſic militans etiam Eccleſia, quæ domus Dei, & velut caſtrorum acies quædam ordinata eſt, miniſtros habebit ſibi peculiares, à reliquis Chriſtianis ſejunctos, & pulchro ordine inter ſe diſpoſitos ad publica & communia Eccleſiæ mini-

ministeria in terris peragenda: nimirum ut pro Christiano, & populo in his, quæ ad Deum salutemque animarum spectant, suas illi operas ex professo ac pro dignitate debita præstent.

III.

Quo loco Scriptura testimonium huic Sacramento probat?

ILlic scilicet, ubi de Apostolis docet, quòd in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis, atque ordinandis usi sunt manuum impositione. Hoc enim veluti symbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in ordinum collatione exhibetur, & accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum.

Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum monens: *Noli*, inquit, *negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbyterij.* Et rursus ad eundem: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum.*

Quoniam verò permagni refert, quales in Ecclesia quibuscunque munijs præficiantur: & Ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: *Manus citò nomini imposueris,*

ris, neque communicaveris peccatis alienis.

IV.

Quot gradus in se continet hocSacramentum?

GEneratim quidem minores ordines majoresque continet: minores scilicet quatuor, Acolythorum, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, majores verò tres, nempè Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex Presbyteris porrò alij majores, alij minores à Christo instituti, inveniuntur.

Majores enim Presbyteri Apostoli sunt, eorumque successores Episcopi, magnâ sanè potestate & reverenda dignitatis praerogativa excellentes. Nam horum est (Scriptura teste) attendere sibi & universo gregi, quem à Spiritu Sancto curandum pascendumque accipiunt, regere Ecclesiam, ea, quae desunt, corrigere, per civitates Presbyteros constituere.

Minores verò Presbyteri sub Episcopis, sicut septuaginta duo illi Discipuli sub Apostolis, in Ecclesiae ministerio deserviunt, dona & sacrificia pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquam operarij secundùm illos existunt.

Ac minorum quidem quatuor ordinum Cleri-

Clerici hoc proprium habent munus, ut Sacerdotibus & Episcopis, multis in rebus præstò sint, ut ad sacra convenientem populum ordinent, utque paulatim ipsi velut quibusdam gradibus ad majora munia in Ecclesia obeunda ritè instituantur atque præparentur.

Cæteri verò majores tres ordines cum in alijs, tum in sacris Eucharistiæ mysterijs majorem conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis jam mysterijs tanquam administri adesse, ipsisque Sacerdotibus proximi esse possunt. Et quamquàm quòd ad Ordinis Sacramentum ac sacrificandi authoritatem attinet, discrimen inter Episcopos, & Sacerdotes non sit, tamen sunt illi Sacerdotibus multò excellentiores, si Ecclesiæ gubernandæ, si pascendarum animarum jus, tum baptizatos confirmandi & Clericos ordinandi, potestatem consideremus.

Verùm præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones, & leges præscriptæ sint, enucleare. Illud sanè constat, magno in pretio cunctos Ordines habendos, ac sedulò retinendos esse. Firmum enim testimonium illi præbet sacra

Traditionis Apostolicæ Ecclesiasticæque observationis disciplina, quæ ad nos usque transmissa perdurat.

V.

Quomodo veteres Patres de hoc Sacramento scribunt?

DE hoc Augustinus Doctor verè Catholicus suam & Ecclesiæ sententiam his verbis manifestè declarat: Quòd insufflasse in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectionis suæ & dixisse, *Accipite Spiritum sanctum*, Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. Quia enim omnia in Traditione Dominicâ per Spiritum sanctum aguntur, idcirco cum regula & eis & forma traditur hujus disciplinæ, dicitur eis: *Accipite Spiritum Sanctum.* Et quia verè ad jus Ecclesiasticum pertinet, statim subjecit, dicens: Cujus tenueritis peccata, tenebuntur, & cujus remiseritis, remittentur ei. Inspiratio ergò hæc, gratia quædam est, quæ per Traditionem infunditur *Ordinatis*, per quæ commendationes habeantur. Unde Apostolus dicit ad Timotheum: Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per impositionem manuum, Presbyterij. Semel ergò fieri oportuit, ut de cætero

tero

tero traditio ista non sine dono Spiritûs sancti esse crederetur. Hucusque Augustinus.

Extant & Apostolorum Canones, in quibus hoc modo statuitur: Episcopus à duobus aut tribusEpiscopis ordinetur; Presbyter ab uno Episcopo ordinetur, ita Diaconus & reliqui Clerici. Tum infrà: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, autCantor sacram Quadragesimam non jejunaverit, aut quartam feriam, aut Parasceven (hanc sextam feriam nunc dicimus)ordine moveatur, nisi fortè infirmitas corporis impediat.

Cajus verò ante annos MCCC. Pontifex &Martyr illustris, hos ipsos gradus & Ordines sigillatim recenset, quùm ait: Si quis Episcopus esse meruerit, primò Ostiarius, deinde Lector, post Exorcista, deinde sacretur Acolytus, de hinc veròSubdiaconus. Diaconus,posteà Presbyter: exinde si meretur, Episcopus ordinetur.

Laudat igitur Cyprianus Cornelium Episcopum, ac bonis omnibus tum in Clero, tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari scribit, qùia non iste ad Episcopum subitò pervenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in

divinis administrationibus Dominum sæpè promeritus, ad sacerdotij sublime fastigium, cunctis Religionis gradibus ascendit, tum deinde Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec invasit: sed quietus, modestus, castus, humilis, verecundus, demùm & coactus excepit.

Quos igitur ordines vetus & Apostolica probavit Ecclesia, sicut Dionysii Anacleti, Ignatiique scripta declarant, quos ætas etiam omnis complexa posterior, eos præsens Ecclesia non potest sanè non conservare atque defendere.

VI.

Quis est Ordo in Ecclesia magis celebratus?

PResbyterorum Ordo sive Sacerdotium: de cujus ingenti semperque reverenda dignitate Chrysostomus & Ambrosius libros integros ediderunt. De quo magnus etiam ille Ignatius, *Sacerdotium*, inquit, summa est omnium bonorum, quæ in hominibus consistunt: quod si quis inhonoraverit, Deum inhonorat, & Dominum Jesum Christum primogenitum totius creaturæ & solum naturâ principem Sacerdotum Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Divinum oraculum. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam;*

tiam: & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Et rursus: *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctusq; populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus jubet: *Adversùs Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribitur, sicut & illud jam antè citatum: *Qui benè præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrinâ.*

VII.

Quid verò in malis Sacerdotibus est sentiendum?

Divina isthæc est ordinatio, quæ non potest aboleri, ut non boni modò, sed mali quoque Sacerdotes in Ecclesia honorentur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri, atque observari ille, qui dixit: *Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi quæcunq; dixerint vobis, servate & facite: secundùm autem eorum opera nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt.*

Cæterùm inter malos delectus quidam

habendus est, ut quòd ad munus authoritatemque docendi, spectat, illis tantùm fidem obedientiamque deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitimè ordinati, ac missi, sanam Ecclesiæ doctrinam profitentur: ab alijs verò, ut hostibus & pestibus sedulò caveamus.

Quâ de re sapientissimè monet, atque hunc in modum docet antiquissimus Irenæus: ijs qui in Ecclesia sunt Presbyteris obedire oportet, & qui successionem habent ab Apostolis, & qui cum Episcopatûs successione charismata veritatis acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt à principali successione, quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi assentientes & elatos. Nec multò post: ab omnibus talibus absistere oportet: adhærere verò his, qui Apostolicam sicut prædiximus, doctrinam custodiunt; & cum Presbyterij Ordine sermonem sanum, & conversationem sine offensa præstant ad confirmationem & correctionem reliquorum. Hæc Iræneus, ille, qui sancti Joannis Evangelistæ discipulum Polycarpum præceptorem audivit. Nec aliter Tertullianus docet, qui hæreticis hoc ex-

exprobrat, dicens: Ordinationes eorum temerariæ, leves, inconſtantes: Nunc Neophytos collocant, nunc ſæculo obſtrictos, nunc Apoſtatas noſtros: ut eos gloria obligent quia veritate non poſſunt. *Nuſquam* faciliùs proficitur, quàm in caſtris rebellium, ubi ipſum eſſe illic promereri eſt, itaque alius hodie Epiſcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras Laicus. Nam & Laicis ſacerdotalia officia injungunt. Hucuſque Tertullianus, perpulchre nobis depingens non ſuæ tantum, ſed hujus etiam ætatis præpoſteros mores, & prophanos in turbandis ſacris ordinandisq; miniſtris conatus ſectariorum oſtendens.

VIII.

Quæ virtus eſt hujus Sacramenti, & quis effectus?

EXimia certè virtus eſt, & effectus multiplex. Nam qui ſeptem his ordinibus, quos diximus, ritè initiantur, Dei conſequuntur gratiam & poteſtatem ſpiritualem, ut quæ ad Ordinum ipſorum functiones proprias pertinent, ſalubriter exequantur ac inter Deum, Deique populum idonei miniſtri ſint conſtituti. Unde Ambroſius: In loco Ordinis officij Eccleſiaſtici poſitus, gratiam

gratiam habet, qualisvis ſit, non utique propriam, ſed Ordinis per efficaciam Spiritûs ſancti.

Habent prætereà itidem ordinati certum ex eo & illuſtre teſtimonium, quo ſe miniſteriaque ſua commendent & comprobent alijs. Ita fit, ut ijs ordinibus inſignes, & in miniſterium Eccleſiæ ſegregati rectè cognoſcantur, & ſuo in loco habeantur, meritóque honorentur. Væ autem ijs, quos non Aaronis à Deo vocati exemplum impellit, ſed novandarum rerum ſtudium ac animi tumor ad inſtar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocunque occupanda ac arripienda præcipitat. In quos divinus ille ſermo rectè competit. *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.*

Et hos non Eccleſiæ miniſtros habendos, ſed uti fures, latrones, vulpes, canes & lupos cavendos eſſe Scriptura monet: quoniam illi non per oſtium ingrediuntur, ſed aut propriâ temeritate, aut propter Magiſtratûs duntaxat civilis vel turbæ popularis favorem, Eccleſiaſtica munia ſibi ſumunt, abſque legitima quidem vocatione & ordinatione in ſacra illa munia involantes. *Quomodo*

modo autem prædicabunt, nisi mittantur? ut ſegregatus ille in miniſteriumPaulus inquit.

Certè ordine confuſo, & ſublato Sacerdotio Eccleſiaſtica corrueret Hierarchia, quæ tum ex Presbyteris & aliis miniſtris tum verò ex Epiſcopis rectè ordinatis conſtat: nec eſſet Eccleſia, quod dicitur, caſtrorum acies ordinata, nec veri & legitimi Eccleſiæ miniſtri internoſcerentur: præterea docendi munus & auctoritas vileſcere, Sacramentorum diſpenſatio infidè præpoſteréque curaretur, ac vana etiam foret: functiones demùm Eccleſiæ perturbarentur, atque ſicut res nunc ipſanimùm docet, novæ falſæque doctrinæ per novos iſtos falſosque ſponſæ miniſtros gliſcerent, unde gravibus etiam & exitialibus motibus, quos experimur, identidem Eccleſia concuteretur. Quapropter Apoſtolus Paulus non modò gradus miniſtrorum in Eccleſia diverſos poſuit, verùm etiam quàm ſalutares ac neceſſarij eſſent, adjunxit, ut affirmet divinitùs eos eſſe datos Eccleſiæ, quemadmodum antea dictum fuit. *Ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, & ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento do-*

ctrinæ

ctrinæ in nequitia hominum, in astutia, ad circumventionem erroris.

Et est profectò illustris hæc nota Ecclesiæ, multoque certissima, quòd videmus perpetuam illam, nullaque hactenus ætate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionem, quos Deus in ea hujus regni sui gubernationem integram collocavit. Eòque magis ministrorum isthæc institutio, tanquam nexus firmissimus Ecclesiæ, & conservandæ unitatis pulcherrimum vinculum, sedulò retinenda, & in malis etiam Ecclesiæ ministris (ut diximus) propter divinam ordinationem est usque honoranda. Quod Augustinus intelligens: In illum, inquit, ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usqué ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præjudicaret Ecclesiæ, & innocentibus Christianis, quibus Dominus providens, ait de præpositis malis: *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* Hæc Augustinus.

DE

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid est Matrimonium?

MAtrimonium est legitima viri fœminæque conjunctio, ad consuetudinem vitæ individuam inter ipsos conjuges transigendam divinitùs instituta.

Legitima, inquam, ut mutuus amborum consensus accedat; & gradus, quos vocant, consanguinitatis & affinitatis, aliáque id genus matrimonium vel prohibentia, vel dirimentia, minimè intercedant. Cujus quidem conjugalis conjunctionis si primarium auctorem quæris, Deus est Opt. Max. qui primos conjuges & humani generis parentes in ipso paradyso conjunxit, suáque benedictione cohonestavit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis ad Dei gloriam propagatio, & conjugum inter se familiaris convictus, ac præterea fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate devitatio.

II.

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum?

QUatenus ea conjunctio, quæ inter virum

rum & uxorem arctissima intercedit, congruum & sacrum est signum divinitùs institutum, quo Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ conjunctio sanctissima firmissimaque designatur.

Hoc ipsum signum Christianis conjugibus, quando matrimonium ritè auspicantur, ad gratiam Dei prodest accipiendam. Quæ gratia conjugibus naturalem perficit amorem, & indissolubilem unitatem confirmat, eosque sanctificat, ut non modò sint, maneantque in carne unâ secundùm suam vocationem, verùm etiam, ut mutuam inter se fidem, pacem, dilectionem & consensionem maximam usque conservent. Atque ita in eis efficitur, quod Apostolus docet, *Honorabile conjugium in omnibus & thorus immaculatus.*

Proinde Paulus idem, ubi conjunctionis ejusmodi tractat mysterium, perspicuè dixit: *Sacramentum Hoc Magnum Est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Sic & Augustinus. Non tantùm fœcunditas, cujus fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cujus vinculum est fides, verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit

dicit Apostolus: *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et rursus: In nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas ventris.

III.

An dirimi unquam potest Matrimonium?

Matrimonium dirimi non posse, sed illius nexum indissolubilem esse, primi hominis verba illa demonstrant: *Relinquet Homo Patrem suum & Matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Quam rem Christus quoque confirmavit, cùm Adæ verba veluti divina repeteret, illud etiam adjungens: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Atque alibi docet: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hanc porrò Dei legem & inviolabilem ordinationem de perpetuâ conjugalis nexûs firmitate Paulus illustrans: *His*, ait, *qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Ac postea subjicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit.*

Etsi igitur nulla etiam speretur proles, & quæ-

quælibet vitæ incommoda duriſſimique caſus accedant; tamen contractum ſemel matrimonium valet, adeóque ratum & firmum eſt, præſertim ſi ſit conſummatum, ut usque indiſſolubile in omni vita perſeveret. Unde non poteſt altera conjugum ab altero in univerſum divertere, niſi fortè, priusquam inter conjuges carnale commercium interceſſerit, religioſæ vitæ inſtitutum ſuſcipiatur. Ubi verò cauſæ quædam offerunt ſeſe, ob quas aliquando conjuges ſeparentur, non idcirco vinculum ſolvitur, ſed thori & cohabitationis communitas, quæ anteà fuit, impeditur.

Cujus rei cauſam in Chriſto ipſo ſtatuemus, qui ſumma, perpetua & inſeparabili prorſus unione Eccleſiam, ſponſam illam unicam, ſemperque chariſſimam, ſibi adjunxit atque copulavit. Neque ſolùm hæc ipſa, quæ inter virum & uxorem eſt conjunctio, vinculi conjugalis habet firmitatem; verùm etiam omnem inde Polygamiam, ne videlicet viros plures nubant, aut una pluribus detur maritis, penitùs excludit. Quare Chriſtus, ut Matrimonium & certiùs confirmaret, & ad puriorem primævumque illum ſtatum revocaret, ſignificanter

canter dixit: *Erunt duo in carne una.* Et rurſum: *Jam non ſunt duo, ſed una caro.*

IV.

Eſtne permiſſum omnibus Matrimonium?

MInimè. Tradiderunt enim ſancti Apoſtoli, ut Epiphanius inquit, peccatum eſſe poſt decretam votoque firmatam virginitatem ad nuptias converti. Idque tale ac tantum eſſe peccatum aſſerit Hieronymus, ut dicat, Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteras, quàm inceſtas eſſe. Et Auguſtinus ait: Virgo, quæ ſi nuberet, non peccaret: ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Reſpexit enim retrò de loco, quò acceſſerat.

Proinde quod Apoſtolus habet, *Melius eſt nubere, quàm uri*, prout Ambroſius diſertè pronuntiat, ad non pollicitam, ad nondum velatam pertinet. Cæterùm, quæ ſe ſpopondit Deo & ſanctum velamen accepit, jam nupſit, jam immortali nupta eſt viro: & ſi jam voluerit nubere communi lege conjugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambroſius. Unde ſemper laudatum fuit Joviniani Imperatoris reſcriptum, & à Juſtiniano Imperatore in Codicem relatum, quod ſic habet: Si quis non

non dicam rapere, ſed attentare tantùm jungendi cauſâ matrimonij Sacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœnâ feriatur.

Jam de Monachis, & ſacris Ordinibus initiatis eadem oratio, idem judicium eſt prorſus: damnationem enim habent, ſi laxatis libidini habenis, primam fidem Deo & Eccleſiæ datam fefellerint, ſeu, ut Apoſtolus loquitur, irritam fecerint: Qui ultrò ſe abdicarunt conjugio, dum ſervandum perpetuò cœlibatum, aut voto expreſſè nuncupato firmarunt, aut ſacrorum Ordinum ſuſceptione ſaltem tacitè comprobarunt, atque teſtati ſunt.

Audiant igitur verbum Dei: *Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere.* Et, *Quodcunque voveris, redde.* Tum alibi. *Vovete & reddite Domino Deo veſtro.* Quin & Chriſtus ipſe docet: *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.*

V.

Cogit igitur ad Cœlibatum quosdam Eccleſia?

NOn cogit ſanè pia providaque mater, quæ legem cœlibatûs nemini imponit: ab ijs verò, qui legem eam, uti dictum eſt, ultrò receperunt, exigit, ne ſolvant religionem, nève conventionem, quam cum Chriſto

ſto

ſto & ejus Eccleſia ſanctè iniverunt, violent atque reſcindant.

Meritò igitur urgentur illis ſtare promiſſis, & ſervare, quod ſemel firmiter amplexi ſunt conſilium Evangelicum, de quo Paulus: *Et qui matrimonio jungit Virginem ſuam, benè facit* (quandiu ſcilicet voto cœlibatûs adſtricta non eſt) *& qui non jungit, meliùs facit.* Ac rurſus: *Bonum eſt homini mulierem non tangere.* Quocirca laudantur à Chriſto, & in Eccleſia ſemper apprimè laudati fuerunt Eunuchi Evangelici, ſive, ut Tertullianus vocat, ſpadones voluntarij, qui ſeipſos propter Dei regnum caſtraverunt, ut ſint ſancti & corpore & ſpiritu, Deo in carne ſine carne militantes.

Ubi duplex error nobis eſt valdè cavendus: alter eorum, qui cum Joviniano matrimonium ſic extollunt, ut aut æquent, aut anteponant hunc ſtatum cœlibatui ſeu virginitati, cùm Paulus quidem & Patres omnes apertè reclament: alter eorum, qui fingunt continentiam & cœlibatum ab hominibus Chriſtianis vix poſſe præſtari, ideóque nulli eum facilè ſuſcipiendum, aut ſanctè promittendum eſſe contendunt. Nec intelligunt iſti Evangelicæ gratiæ ubertatem,

tem, quæ talis ac tanta per Christum tot sæculis data est, & quotidie datur credentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus, ut hi jugum Domini suave & continentiæ viam non minus sibi commodam, quàm salutarem experiantur. Inter quos erat & Paulus palàm affirmans: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum.* Quamobrem Augustinus ubi locum illum: vovete & reddite Domino Deo vestro: explicat, ita scriptum reliquit: Non sitis pigri ad vovendum. Non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis. Si autem de illo, cui vovetis, vovete, securè reddetis. Et idem alibi: Felix necessitas quæ ad meliora compellit.

VI.

Quæ est summaria doctrina superiorum?

QUæ pro institutâ dicta sunt hactenus brevitate, eò sunt demum referenda, ut habeant simplices assertionem Catholicam de septem Ecclesiæ Sacramentis. Quæ duplicis quidem esse generis inveniuntur; Alia enim, ut priora quinque, singularem uniuscujusque fidelis salutem promovent: alia verò, duo videlicet posteriora, multi-

pli-

plicando Dei populo & Ecclesiæ propagandæ deserviunt. Utrumque autem illud ex divina, nobisque necessaria institutione efficiunt.

Enim verò Baptismus ad spiritualem vitam, quæ in Christo est, regenerat. Confirmatio vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia cibus, potus ac viaticum est peregrinanti. Pœnitentia præsens adversùs omnes animi morbos pharmacum, lapsum hominem erigit, curátque vulneratum. Succedit extrema unctio, quæ in postremâ cum morte luctâ munit atque consolatur emigrantem. Ordo deinde ministros probat Ecclesiæ, qui sacris præsint ac superiora omnia ritè procurent, dispensent & applicent. Deinde Matrimonium Christianam gentem propagat, & humanæ providet incontinentiæ.

Ubi enim istud discrimen retinendum est, quòd Baptismus, Confirmatio & Ordo semel collata nunquam itterentur. Baptismus item necessariò suscipitur ab omnibus, Eucharistia à ratione utentibus: & à relapsis Pœnitentia. At est arbitrarium uti reliquis, modò nullum contemnas aut negligas in tempore.

Hæc sunt igitur antidota, divináque remedia, quæ misericordiâ plenus ille Samaritanus instituit & Ecclesiæ præpositis dispensanda concredidit, nimirùm ad probè curandos ægros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoad illi, si velint, veram perfectamque sanitatem adipiscantur. Quæ quidem remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter etiam alijs applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est sapientiæ. De qua cùm satis dictum sit hactenus, quemadmodùm præsentis instituti ratio tulit, reliquum est, ut Christo duce ad alteram hujus operis partem, quæ Christianam justitiam continet, porrò transeamus.

Ecclesiastici 4.

Sapientia filijs suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via Justitiæ, & qui illam diligit, diligit vitam.

DE JUSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quænam pertinent ad Justitiam Christianam?

SUmmatim duo, quæ his verbis continentur. *Declina à malo, & fac bonum:* sic

ut Esajas docet *Quiescite agere perversè, & discite benefacere.* Hoc est, quod Paulus monet, veterem in injustitia & actibus suis exuendum, & novum hominem in justitia & sanctitate & veritate induendum esse. Prius est in cognoscendis fugiendisque peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: posterius verò in bonis expetendis atque consectandis versatur.

Ut autem justitiæ hoc officium utrumque præstemus, Dei gratia per Jesum Christum nobis parta & promissa: semperque necessaria est, eâ verò præeunte atque cooperante, efficitur id in nobis, quod Joannes affirmavit: *Qui facit justitiam justus est, sicut & ille* (Deus) *justus est.* Addit porrò. *Qui facit peccatum, ex Diabolo est.*

II.

Quid est peccatum?

AUgustino teste, Peccatum voluntas est retinendi vel consequendi, quod Justitia vetat; & unde liberum est abstinere. Et alibi docet, Peccatum esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius verò. Quid est peccatum, inquit, nisi legis divinæ prævaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum?

III.

Quotuplex verò peccatum eſt?

TRiplex: Originale, Mortale, ac Veniale. Primum Originale vocamus, quod à primo humani generis parente Adam transfuſum, nobiſque in ipſa conceptione contractum, per Baptiſmum in Chriſto tollitur. De quo Paulus in hunc modum: *Per unum hominem*, inquit, *peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Et rurſus ad baptizatos loquens, ut vim Chriſtiani Baptiſmi ad hoc quoq; peccatum expiandum porrigi oſtenderet, apertè teſtatur: *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, juſtificati eſtis, in nomine Domini noſtri JEſu Chriſti, & in Spiritu DEI nôſtri.*

Mortale verò, eſt peccatum (ut vocant) actuale, quod vitam ſpiritualem eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quæ mors à Deo Deique regno ſeparat, & ſupplicio æterno dignum facit. Unde ſcriptum eſt: *Stipendia peccati mors. Injuſtitia mortis eſt acquiſitio. Impij autem manibus & verbis accerſierunt illam.*

Demum Veniale peccatum eſt actuale quidem, ſed quod Dei inimicum hominem

non

non efficit, cujuſque à Deo venia fidelibus facilè impetratur. De hoc Joannes dixit: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Nam & Jacobus apertè fatetur: *In multis offendimus omnes.* Et ſi Sapienti credimus, *Septies cadit juſtus in die, & reſurgit.*

Jam verò peccatum unum altero eſſe gravius conſtat, & quidem graviori pœnam majorem deberi, non ſolùm humanæ, ſed etiam divinæ eſt juſtitiæ conſentaneum. Proinde Chriſtus inter culpam pœnamque ſcienter ac ignoranter peccantis ita diſcrevit: *Ille ſervus*, inquit, *qui cognovit voluntatem Domini ſui, & non ſe præparavit, & non fecit ſecundùm voluntatem ejus, plagis vapulabit multis: qui autem non cognovit & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibi verò idem de peccato iræ ejuſque gradibus loquens, hanc tulit ſententiam: *Omnis, qui iraſcetur fratri ſuo, reus erit judicio: qui autem dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Ubi per gradus culpæ crevit ordo ſententiæ, ut Crggorij verbis utamur, dum ira ſine voce, Judicio; ira in voce, Concilio, ubi cauſa ſententiæ definitur:

ira verò in voce atque ſermone, gehennæ ignibus mancipatur.

IV.

Quare peccatum eſt fugiendum?

PRimùm, quia *Deus nemini mandavit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi*, ſed odit omnes, qui operantur iniquitatem, ut apertè Scriptura teſtatur. Nec eſt quicquam Deo magis inviſum ac exoſum; qui diligit alioquin omnia, quæ ſunt, & præter peccatum nihil odio atque ſupplicio perſequitur, illudque nec in cælo, nec in terra ſinit impunitum abire.

Deinde peccatum ne parum execrandum videatur, Chriſto Domino, qui alioquin peccatum non fecit, cauſam præbuit ſubeundæ crucis & acerbiſſimæ mortis perferendæ. Etenim *Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: poſuit Dominus in eo iniquitatem omniū noſtrūm: Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantū, ſed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lavit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, ut quotquot cum ipſo per baptiſmum in mortem conſepeliuntur, hi peccatis mortui juſtitiæ vivant, ac in novitate vitæ per ipſius gratiam

tiam ambulent continenter. Cæterum qui poſt acceptam in Baptiſmo Chriſti gratiam iterum voluntariè peccant, in Chriſtum peccant, Chriſtum perſequuntur, Chriſtum denuò crucifigunt, quos Chriſto Judici pœnas majores quàm ſceleratos Ethnicos dare oportebit. Sic enim Paulus docet: *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam exſpectatio judicij.* De quibus & Apoſtolus Petrus dixit: *Melius erat illis non cognoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti, ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato.* Quare qui ſtat, videat ne cadat: nam cadendo poſteriora prioribus deteriora fiunt: Præterea *qui faciunt peccatum & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ*, ſi Raphaeli credimus. *Nam homo per malitiam occidit animam ſuam. Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius, quâ homo à Sanctorum omnium conſortio, ab Angelorum & cælitum gaudio, atque ab ipſo denique ſummo & æterno bono, in cujus cognitione ac fruitione ſanè omnis ſalus & perfecta hominis beatitudo conſiſtit, in æternum ſeparatur.

Ad hæc ea peccati natura eſt atque malignitas, ut non ſolùm à Deo Deique gloria homines etiam juſtos abducat; ſed præterea ſummis æterniſque malis cùm corporis tum animæ ſubjicit, nec ſolùm in hac, ſed etiam in futura vita infeliciſſimos reddit, ut in poteſtatem dæmonum redacti, ſupplicijs graviſſimis & malis omnibus perpetuò addicantur. Hinc notanda ſunt in Scripturis ſacris, quæ paſſim de reprehenſis ac punitis peccatoribus exempla proferuntur, ut de Cain, Pharaone, Nabuchodonoſore, Sodomitis, Ægyptijs, Iſraëlitis, & cæteris, quorum ſcelera juſtus Deus miris ac horrendis modis eſt perſequutus. Obſervandæ quoq; ſententiæ, quæ peccatorum peſtes fugiendas & execrãdas, docent. Ut: Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. Odio ſunt Deo impius & impietas ejus. Miſeros facit populos peccatum. Quaſi à facie colubri fuge peccata. Non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit juxta te malignus, neq; permanebunt injuſti ante oculos tuos. Qui in uno peccaverit, multa bona perdet. Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & cave, ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta DEI noſtri. Hæc eò ſpectant,

ctant, ut æquissimum peccatorum vindicem Deum homo cognoscat, cognoscendo timeat, timendo caveat saluti suæ, & cavendo pœnas evadat horribiles peccatorum. Multa enim flagella peccatoris.

V.

Quæ via ad peccati foveam ducit?

TRibus præcipuè gradibus ad peccatum pervenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

Suggestione quidem hostis, dum nobis prava ingeritur cogitatio: sive tentatio à mundo, carne, vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo jam nimiùm adlubescit, quod prava suggessit tentatio, demum & proprio consensu, dum in peccatum ipsum voluntas allectat, consentit deliberatè: Ex quo sanè consensu peccatum jam consummatur, ut hominem non modò immundum iniquumque faciat, & spiritualiter occidat; verùm etiam coram Deo gehennæ obnoxium reddat, etiamsi non semper opere perpetretur. Unde non temerè dictum est illud: In suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem inesse peccati.

Quòd si exactiùs consideremus, qui so-

leant gradus esse peccati, imprimis oritur ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine deperatio, ex desperatione peccati defensio, ex peccati defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Hæc est demùm longa illa & horrenda peccatorum catena: hi funes atque compedes, quibus adstrictum hominem Satanas nunc in omne genus malorum, ac tandem in tartaream abyssum præcipitat infelicissimè, atque idcirco plurimùm refert peccatorum gradus ejusmodi atque propagines, ne fallamur atque periclitemur, studiosè discernere & observare.

VI.

Quomodo peccata facilè devitantur?

PRimùm quidem; si quæ peccatis mala & pericula succedant, prævideamus: deinde si illorum initijs, pravisque suggestionibus, quibus ad peccandum facilè sollicitamur, statim occurramus, atque repugnemus fortiter: postremò, si virtutes contrarias exercitare nitamur, Christo in his omnibus auxiliante.

Monet igitur Ecclesiasticus: *Post concu-*

piscentias tuas non eas, & à voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis. Unde divinum etiam oraculum pronunciat: *Nonne si benè egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus & tu dominaberis illius.*

Atque hic locum habet armatura spiritualis, quà vult Paulus Christi milites adversùs peccatum & insidias omnes Diaboli esse munitos, ut peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBUS.

I.

Quæ sunt peccata præcipuè animadvertenda?

EA nimirum, quæ dicuntur Capitalia, quòd sint velut fontes vel capita reliquorum, & è quibus velut corrupta radice, pestiferi planè fructus nascuntur, & longa quasi stirpe omnis generis vitia, turpitudines, scandala, damna, corruptela, ac pestes humani generis descendunt & vi magna profluunt.

II.

Quot ſunt peccata ejuſmodi Capitalia?

SEptem: quæ ſic numerantur; Superbia, Avaritia, Luxuria, Invidia, Gula, Ira, Acedia. Sed ut hæc maximo ſemper odio proſequenda fugiendáque; ſic virtutes ſeptem, quæ peccatis illis opponuntur, ſummo quidem ſtudio & amore,, ſi vitam animæ quærimus, ſunt confectandæ. Superbiæ contraria eſt Humilitas, Avaritiæ Liberalitas, Luxuriæ Caſtitas, cum Invidia pugnat Charitas, Gulæ opponitur Abſtinentia, Iræ Patientia, demum Acediæ devotio ſeu pia ſedulitas ſeduláque pietas adverſatur.

III.

Quid eſt ſuperbia & quas gignit filias?

SUperbia eſt inordinatus appetitus excellentiæ, ſive intus lateat in animo, ſive extrinſecus etiam ſeſe prodat.

Hæc etſi vitiorum quidem omnium mater, princeps ac regina eſt: præcipuè tamen infelicem hanc ſobolem gignit, inobedientiam, jactantiam, hypocriſin, contentionem, pertinaciam, diſcordiam, curioſitatem.

Ut autem delictum hoc maximum caveatur, Tobias in hunc modum admonet.

Super-

Superbiam nunquam in tuo verbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis Perditio. Hinc Apoſtolica illa doctrina: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Imò ſi Eccleſiaſtico credimus, Odibilis eſt coram Deo & hominibus ſuperbia, Radices gentium ſuperbarum areſecit Deus, & plantavit humiles ex ipſis gentibus. Quid ergò ſuperbis terra & cinis?

IV.

Quid eſt Avaritia, quarum filiarum mater?

AVaritia eſt habendi appetitus inordinatus. Avarus enim rectè judicatur, non ſolùm qui rapit, ſed etiam qui concupiſcit, aliena, vel cupidè ſervat ſua.

Filiæ ſunt hujus peſſimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, perjurium, inquietudo, violentia, immiſericordia, ſeu inhumanitas, & cordis durities. Damnat hoc vitium Apoſtolus, ut Idolorum ſervitutem dixerit; nec eo contentus, ita ſcribit: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & deſideria multa & inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas. Et alibi ſcriptum habemus: Avaro nihil eſt ſceleſtius.

lestius. Item: Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet. Et Christus ipse testatur. Non potestis Deo servire & Mammoni. Et iterum: Nolite solliciti esse in crastinum. Quod Paulus etiam explicatius reddens, ita monet: Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam: ita ut confidenter dicamus, Dominus mihi adjutor. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.

V.

Quid est Luxuria, qualemq; sobolem gignit?

LUxuria est appetitus inordinatus impuræ & libidinosæ voluptatis. Gignit autem ex se mentis cæcitatem, inconsiderationem, inconstantiam, præcipitationem, amorem sui, odium DEI, desiderium hujus vitæ nimium, mortis futuríque judicij horrorem, ac felicitatis æternæ desperationem.

Adversùs hoc peccatum, quod sapientes amentes, & homines penè pecudes facit, ait Paulus: Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extrà corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quamobrem & alibi

bi in hunc modum ſcribit: Fornicatio, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis: ſicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent, ſed magis gratiarum actio. Ac mirum eſt ſanè, ingenti pudore non affici Chriſtianos, qui coram Deo & Angelis ejus fœdâ ſe libidine polluunt: cùm corpora membraque ſua Spiritui ſancto, & Chriſto Domino veluti templa pura in baptiſmate conſecrarint. Hinc iterum Paulus: *An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?* Tum rurſus: *Neſcitis, quoniam corpora veſtra, membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Ac demùm ita concludit: *Empti eſtis pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus.*

VI.

Quid eſt Invidia?

INvidia eſt triſtitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis reſpectu ſuperiorum, quia ijs non æquatur, & reſpectu inferiorum, ne ſibi æquentur: & reſpectu parium, quia ſibi æquantur, ut Auguſtinus in-

inquit: Filias verò procreat, odium, susurrationem, detractionem, in adversis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

Certè Cain Abel germano fratri, & Saul David destinato regi generoque suò legitur invidisse: Hoc execrandum crimen, præterquam quod ab omni est charitate & humanitate remotum, homines etiam dæmonibus persimiles reddit. *Invidiâ* enim *Diaboli mors introivit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet: *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.*

VII.

Quid est Gula, & quænam illius filiæ?

GUla est cibi ac potûs appetitus inordinatus. Filias habet, ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem, spurcitiem, sensuum intellectûs hebetudinem.

Quid verò fœdius, quàm hominem à belluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dum ventris, crapulæ & vinolentiæ quasi mancipium agit, dum bona dissipat, valetudinem lædit, morbos accersit, ac vitam demum ipsam abrumpit, eripitque

pitque sibi? Nam verè dictum est illud: *Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjiciet vitam.* Item: *In multis escis erit infirmitas.* Jubet ergo Christus: *Attendite vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula & ebrietate.* Cæterùm ab ebrietate nos revocans Paulus. *Nolite,* ait, *inebriari vino, in quo est luxuria.* Ebriosi regnum DEI non possidebunt: ut idcirco tam graviter interminetur quoque Propheta potatoribus: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

VIII.

Quid est Ira, & quæ soboles ex illâ nascitur?

IRa est immoderata cupiditas puniendi ejus, à quo læsum se quis arbitratur. Nascuntur ex illa detestandæ filiæ, rixa, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, atque blasphemia.

Est hoc animi virus perniciosum, omnem judicij prudentiæque vigorem, & animi sæpeque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes, *Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.* Et gentium doctor præcipit; *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia*

mia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis. Cæterùm adversùs iracundos, contentiosos, contumeliosos jam lata est Christi sententia, valdeque metuenda illa: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio: Qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.*

IX.

Quid est Acedia, quas gignit filias?

Acedia est remissi animi languor ad benè operandum: præsertim verò tristitia est de re spirituali. Quæ has gignit filias, malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, circa præcepta necessaria, mentisque circa res illicitas evagationem. Huic peccato sunt obnoxij homines otiosi, inertes, & quos tepidos Scriptura vocat, ac omnes demum, qui tempus hoc gratiæ, diemque salutis rebus ac studijs vanis transigunt. Finis autem hujus peccati est, quem docet in Evangelio Christus: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibi: *Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores.*

Neque

Neque tacuit ille quid interim à nobis, ne torpeamus, fieri velit: *Videte*, inquiens, vigilate & orate: neſcitis enim quando tempus ſit. Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.

Hæc ſummatim perſtrinximus, ut qui juſtitiæ vias ſunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas peſtes, quas oſtendimus, non ſolùm cognoſcant & obſervent, ſed etiam ex præſcripto divinæ legis, à ſe alijsque depellere, & penitus arcere conentur. *Beatus* verò vir, *qui non abijt in concilio impiorum, in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* Quemadmodum Pſaltes canit Regius, ut primam juſtitiæ ac beatitudinis partem cantico ſuo primo demonſtret.

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena?

EA, quæ licèt aliorum manibus operâque perficiantur, & interim nobis tamen meritò imputantur, noſtrasque conſcientias damnationis coram Deo reas conſtituunt. Quamobrem de his accipi poteſt, quod Scriptura

Scriptura imperat: *Ne communicaveris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta regius: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Eodem refert Basilius Magnus, quod Ephesiis scriptum est à Paulo: *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud ejusdem Apostoli: *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.*

II.

Quot numerantur ejusmodi aliena peccata?

NOvem; sicut novem ferè modis committuntur, utpote Consilio, Jussione, Consensu, Irritatione, Laudatione seu adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniventia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac prava defensione.

III.

Quando peccatum alienum Consilio perpetratur?

CUm mali scilicet consilij, quod alij sequuntur vel sequi possent, ipsi sumus auctores & administri. Exemplo sit Caiphas, consilio suo Senatum Judaicum in mortem Christi concitavit atque permovit.

Con-

Contrà verò laudatur Joseph ab Arimathæa, & vir bonus justusque dicitur, quia non consenserat consilio & actibus eorum, Pontificum scilicet & Pharisæorum in Christi necem impiè conspirantium. Ejusdem classis fuit Demetrius ille, qui cum alijs opificibus, ut suo studeret quæstui, totam penè urbem Ephesiorum adversùs Paulum Paulique doctrinã ingenti seditione complevit. Impegit hìc etiam infamis Herodias, quâ Rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius consilio & suasu instructa saltatrix filia, quod crudeliter appetivit sanctissimi Joãnis obtruncatum caput, nefariè impetravit.

IV.

Quando Jussio est peccatum alienum?

CUm ex decreto, mandato, imperiove nostro redit ad proximum injuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic David Rex innocentem occidit Uriam, non suis quidem, aut servorum manibus, sed per litteras hoc agens atque demandans, ut in prælio ille occideretur. Et præses Pilatus mortis Christi reus est, quòd illum in Judæorum gratiam cruci affigendum, etsi invitus quodammodo auctoritate sua adjudicavit ac tradidit. Ita summo se crimine

mine Pharao & Herodes obligarunt cùm legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. Væ autem illis, qui condunt leges iniquas.

V.

Conſenſus quando alieni peccati nos reos facit?

CUm, quod ab alijs fit, nequiter, à nobis quaſi ſuffragium accipit, & ſaltem approbatur. Ita peccavit Saulus in Stephani Protomartyris necem conſentiens. Peccarunt & viri ex Judæis plures quadraginta, qui factâ etiam voti nuncupatione in Pauli necem armarunt ſeſe. Peccaverunt demùm & cives Hieroſolymitani, ſuis Magiſtratibus, quò Chriſtus perderetur, ſuffragantes, ut idcirco Petrus illis exprobrans dixerit. *Authorem vitæ interfeciſtis.* Notanda eſt igitur Pauli ſententia, *Non ſolùm qui faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus digni ſunt morte.* Et huc referri poteſt, quod apud Cyprianum legimus. Non eſt immunis à ſcelere, qui, ut faceret, imperavit: nec alienus à crimine, cujus conſenſu licèt non à ſe admiſſum crimen, tamen publicè legitur.

VI.

VI.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

CUm ſcientes alium ad iram, vindictam, blaſphemiam, crudelitatem aut conſimilia vitia, ſive dictis id fiat, ſive factis, aut quacunque ratione aliâ provocamus. Ut cùm uxor Job patientiſſimo viro petulanter inſultans, quantum in ſe quidem erat, ſuaſit etiam Deum blaſphemare. Et Tobiæ uxor æquè moroſa, maritum ſuis convitijs frequenter infeſtans & exaſperans hoc facit, ut vir anxius domeſticam injuriam ſuſpirijs, lachrymis & precibus ad Deum fuſis proſequi cogatur. Contra verò monet Eccleſiaſticus: *Abſtine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* Sic & Salomon dixit: *Semper jurgia quærit malus, Angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

VII.

Quando per Laudationem, vel Adulationem noſtram peccato alieno fœdamur?

CUm aliquem in malefactis, vel de improbitate commendamus, vel tanquam re

re benè geſtâ, calcar addimus malè curren-ti, ut ille in pravo inſtituto pergat. *Væ autem, qui conſuunt pulvillos ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas*, ut eſt apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquam Eccleſiaſtici concionatores, & magiſtratus malè vulgo blandientes, dum ejus licentiæ palàm favent & applaudunt. Rectè autem Eſajas: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.* Unde Paulus eos jubet vitari Doctores, qui per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. *Quoniam enim laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, exacerbabit Dominum peccator:* ut Regius Propheta teſtatur.

VIII.

Quando Reticentiæ noſtræ culpa peccatum alienum in nos redundat?

CUm intempeſtivum noſtrum ſilentium ſive ſubdito, ſive cuivis alteri adfert detrimentum: Exempli cauſa, ſi docendi, monendi, corripiendique fratris aut populi nobis munus incumbit, & in eo interim, dum prodeſſe poſſumus, ſine juſta cauſa ceſſa-

cessamus. Unde per Esajam testatur Dominus omni Evangelizanti: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.* Audi porrò periculum in his, qui non abs re canes muti latrare non valentes dicuntur. *Si dicente me ad impium, dicit Dominus, morte morieris, non annuntiaveris, neque locutus fueris, ut avertatur à via sua impia & vivat; ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Adeò necessarium est observatu, quod Paulus non sine gravi obtestatione postulat. *Prædica verbum, insta oportunè, importunè, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina.* Tum idem alibi: *Peccantes,* inquit, *coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant.*

IX.

Quando nostra Conniventia alienis criminibus implicamur?

QUoties id, quod facultate vel auctoritate nostra emendari, vindicarique potest, & debet; nos tamen impunitum & in pejus abire sinimus.

Ita peccant Magistratus, cùm gladium frustrà portant, neque quod dicuntur, mi-

 nistri

niſtri Dei ſunt & vindices in iram his, qui agunt ſceleratè vel ſeditiosè. Hoc modo à Regę Saul peccatum fuit, cùm adversùs Dei mandatum clementior eſſet ac parceret hoſtibus Amalechitis. Peccatum idem ab Achab Rege admiſſum eſt, quando Benadab Regem Syriæ in gratiam recepit: unde nec ſeveram ita comminantis Prophetæ ſententiam effugit: Hæc dicit Dominus: Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus. Eodem referri poteſt, quod Apoſtolus Corinthijs præcipit: Auferte malum ex vobis ipſis: Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.

Secundò hîc peccant Patres & Matres familiàs, Heri, & Præceptores, dum ſibi concreditos nimia diſſimulatione, & indulgentia quadam in educando perdunt, & negligentia, ſocordiaque ſua in diſcrimen deduci permittunt. Sic paternæ prorſus indulgentiæ culpâ depravatos legimus filios Heli, qui idcirco immodicæ lenitatis ſuæ pœnas graves dedit.

Hic etiam addi poteſt peccatum, quod vo-

vocari ſolet omiſſio fraternæ correptionis, admonitionis, vel reprehenſionis. Quandoquidem Chriſtus quoque ſemel, atque iterum & tertiò corripiendum eſſe fratrem monuit, ut peccantem illum lucrifaciamus. Quanquam alij diſtinguunt inter hujuſmodi omiſſionem & priorem, de qua diximus, conniventiam, ut duos alieni peccati modos ex hiſce conſtituant.

X.

Quid eſt Participatione alienum peccatum contrahere?

ID maximè fit, quando in partem lucri cum furibus, ſive raptoribus venimus: cùm itidem bona injuſtè parta, vel quovis modo aliena nobis unà cum alijs ſcienter vendicamus, aut retinemus: cùm inſuper ſpolijs alienis diteſcimus. Quò pertinere videtur, quod Pſalmographus dixit, cum furibus ipſis currere, & cum adulteris portionem habere. Sic & Eſajas objicit populo Judaico: Principes tui infideles ſocij furum, omnes diligunt munera: ſequuntur retributiones. Graviùs adhuc delinquunt, qui lucrum ſibi ex aliqua turpitudine apertè parant, ut Lenones; quique latronibus, & notæ turpitudinis vel factio-

nis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

XI.

Quomodo alienum peccatum nostrâ Defensione committimus?

Cum aut malefactoribus patrocinamur, doctrinam alterius quamvis perversam & impiam tuemur, vel spargimus, cùm nostra itidem cura vel opera quod contra fas & æquum instituitur, promovere atque propugnare contendimus. Adversùs hos divinum intonat oraculum: Væ qui dicitis malum bonum & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Ac rursus: Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies.

Hæc satis de peccatis, ut vocant, alienis, quæ nunc profectò longè latèque patent, & summâ quotidie licentiâ, à magnatibus præsertim perpetrantur. Adeòque vulgò ea non caventur, ut plerique peccata non esse putent ac flocci pendant, etiamsi suas & aliorum sæpe conscientias his criminum sordibus conspurcent, ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autem dictæ species

cies omnes in tria ferè genera conjici, breviterque, ut Magnus Basilius ostendit, comprehendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate, certóve animi proposito tantùm; aut supinâ negligentiâ, si quandò admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur.

Sed longè omnium deterrimum peccandi genus est, quò delinquitur in Spiritum S.

DE PECCATIS IN SPIRITUM SANCTUM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum Sanctum?

EST oblatam Dei munificentium & gratiam quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abjicere. Atque est peccare inexpiabiliter, ut juxta Christi verbum, nec in hoc ipso, neque in futuro sæculo talis tantique peccati remissio impetretur: Hâc enim lege nobiscum agit Deus, ut nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat alijs, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & præter id, bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum.

Cæterùm in hiſce peccatis, quæ fiunt in Spiritum ſanctum, abeſt tum peccati deteſtatio tum boni quod ſectandum erat, electio, & abjicitur præterea id, quo Spiritus ſanctus pro ſua gratia hominem à peccando ſolet revocare. Hinc fit, ut ejuſmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquam, aut rarò & ægrè admodùm conſequantur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem, Patriſque potentiam, ut in Petro Apoſtolo Chriſtum ipſum negante cernimus: neque rurſus ex ignorantia, quod eſt peccare, ut appellant, in Filium Filijque ſapientiam, ſicut Saulo accidit Eccleſiam perſequenti; ſed quod longè gravius eſt ex malignitate & pervicacia mentis peccatur: ut exemplum præbent perverſiſſimi & obſtinatiſſimi illi Phariſæi.

II.

Quot ſunt peccata in Spiritum Sanctum?

EJuſmodi ſex recenſentur, ut vulgò quidem recepta ſunt eorum hæc nomina: Præſumqtio de miſericordia Dei, vel de impunitate peccati, Deſperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fraternæ charitatis invidentia, Obſtinatio & Impœnitentia. Significantius autem erit, ſi quis ita numeret. I.

I. Divinâ misericordiâ confidenter abuti.

II. De gratia Dei vel salute sua prorsus desperare.

III. Veritatem Religionis adversùs suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.

IV. Pertinaci invidia concitari graviter ob alienæ salutis & virtutum fraternarum successum.

V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.

VI. Absque Pœnitentiæ proposito perversæ vitæ finem nullum facere.

III.

Quænam Præsumptio facit peccatum in Spiritum Sanctum?

EA, quæ hominem sola Dei Misericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, seposita videlicet ac abjecta omni justitiæ timorisque Domini ratione.

Et sic sanè peccant hodie complures, qui sola fide in Christum sibi blandientes, vel in medijs peccatorum sordibus, ut jumenta, computrescunt, nec sibi solùm, sed alijs itidem polliceri audent securitatem, modò meritis Christi & Dei gratiæ per fidem apprehensæ fidant, quantumvis interim pœniten-

nitentiæ fructus negligantur. Horum verò singulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: *An divitias,* inquit, *bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quamobrem idem Paulus alibi fidem solam adeò jactari non vult, ut etiam credentes omnes jubeat cum metu ac tremore salutem suam operari, fidemque commendat, non mortuam, ut Jacobus vocat, sed vivam & efficacem, quæ per Charitatem legitimè operatur. Contra hoc enorme peccatum sic Ecclesiasticus clamat: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores ira illius respicit. Rectè igitur Propheta: Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine. Tum alibi: Honor Regis judicium diligit.

IV.

Quomodo peccatur in Spiritum Sanctum Desperatione?

CUm præsumptioni, de qua dictum est, con-

contrarium prorſus vitium acceſſerit, ut omnem ſpem abjiciat homo vel impetrandæ apud Deum veniæ, vel ſalutis æternæ conſequendæ.

Hoc modo peccavit deſperando Cain, ut ſua ipſe voce teſtatur, cùm inquit: Major eſt iniquitas mea, quàm ut veniam merear. Peccavit & Judas Chriſti proditor, cùm ſalutis deſperatione commotus, vitam laqueo ſibi infelix abrupit. Atqui nulla nimis eſt ſera hominum pœnitentia, uti Latronis exemplo demonſtratur, qui in cruce extremiſque vitæ ſpatijs Chriſti ingentem gratiam & cæleſtem gloriam eſt conſecutus.

V.

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum Sanctum?

CUm de fidei, & Religionis negotio veritas non ex ignorantia, ſed malitia ſtudiosè oppugnatur, ut hinc veritatis Catholicæ lædatur ſinceritas. Huic peccato Phariſæi obnoxij erant, quibus vel præcipuè videmus curæ fuiſſe, tam malignè, quam falsò blaſphemare Chriſtum, inſectari doctrinam Evangelij, teſtimonium Apoſtolorum ſupprimere, idque contra ſuam ipſorum conſcientiam. His non ſunt abſimiles,

miles, qui à Propheta dicuntur ſedentes in cathetra peſtilentiæ, à Petro autem Magiſtri mendaces, qui introducunt ſectas perditionis, à Paulo demùm vocantur Hæretici homines, corrupti mente, reprobi circa fidem, attendentes ſpiritibus erroris, ſubverſi, & ſuorum ipſorum judicio condemnati. Quibus annumerari poteſt ſeductor Elymas, quem Paulus palàm objurgans mira cum vehementia dixit: O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis juſtitiæ, non deſinis ſubvertere vias Domini rectas.

Refertur ad hanc quoque claſſem blaſphemia Spiritûs, quod peccatum Chriſtus in Judæis magnopere taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque utinam modò hîc non peccaretur, Nam blaſphemant Spiritum ſanctum & illi, ut ſcribit Damaſus, qui contra ſanctos Patrum Canones, Spiritûs ſancti inſtinctu dictatos, libenter aliquid aut protervè agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt. Talis enim præſumptio manifeſtè unum genus eſt blaſphemiarum in Spiritum ſanctum. Sic Damaſus.

VI.

VI.

Quomodo Invidentia fraternæ gratiæ peccatum est in Spiritum sanctum?

QUando dolemus ac tristamur graviter de splendore augmentóve virtutum donorumque Dei, quibus Frater elt conspicuus.

Quod crimen non tam hominis videtur esse proprium, quàm Satanæ, qui Dei gratiam in homine tum augeri, tum conservari fert impatientissimè: & idcirco non modò Fratrum accusator, verùm etiam Dei bonorum nomnium implacabilis est adversarius, qui tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem devoret. Satanæ filij ex Judæis fuère, qui nascentem Evangelij gratiam omninò gentibus invidebant, ut in actis Apostolicis legimus.

VII.

Quæ obstinatio facit peccatum in Spiritum sanctum?

EA nimirum, quæ obfirmatum planè animum adfert adversùs benè monentem, ut nullis quidem rationibus ab instituto damnabili se reflecti quis patiatur.

Fuit hoc peccato insigniter obstrictus Rex Pharao, qui etsi toties moneretur à Moyse,

& ſubinde flagellis DEI graviſſimis affligeretur: tamen in propoſito tyrannico perſtitit, & periit obſtinatus. Nota eſt & Judæorum invicta pertinacia, quos ſuis veluti coloribus depingens Stephanus: Durâ cervice, inquit, & incircumciſis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis. Nec ſunt diſſimiles hodie, qui novis addicti ſectis, ne audire quidem aut legere ſuſtinent Catholicè docentem, quaſi aſpidum inſtar occluſis illi contra dulcem melodiam, id eſt, ſanam Eccleſiæ doctrinam auribus, dicere videantur: Recede à nobis, ſcientiam viarum nolumus. Quod nihil aliud eſt, quàm, ut Paulus loquitur, ſecundùm duritiam & impœnitens cor theſaurizare ſibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicij Dei. Nam ut Salomon quoque docet: Viro, qui corripientem durâ cervice contemnit, repentinus ejus ſuperveniet interitus, & eum ſanitas non ſequetur.

VIII.

Quando peccatum impœnitentiæ committitur?

CUm homo peccatorum ſuorum, quæ ſalutari pœnitentia expianda forent, finem modumque nullum facit, ac proponit inſuper ſe nolle unquam pœnitere.

Ta-

Talium certè, qui deploratè peccatores ſunt, ac manere volunt, vita juxta & mors peſſima eſt, cùm illi, ſi non verbis, at re ipſa dicere videantur: percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Ac de his etiam dictum accipi poteſt, quod Joannes teſtatur: Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

Hæc dicta ſint hactenus de peccatis in Spiritum Sanctum, graviſſimis illis quidem & quæ aut nunquam, aut ægrè admodum à Deo homini remittuntur. Quapropter adverſùs ea ſæpe nos ipſos munire, & alios confirmare debemus, ut obſervetur illud: Nolite contriſtare, nolite extinguere Spiritum Dei: Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Non obduretur quis ex vobis fallaciâ peccati. Cor enim durum habebit malè in noviſſimo. Nunc porrò ad peccata quæ & ipſa non parum enormia ſunt, & in cælum clamantia dici ſolent, accedamus.

DE

DE PECCATIS IN CÆLUM CLAMANTIBUS.

I.

Quæ dicuntur peccata in Cælum clamantia?

EA, quæ præ cæteris insignem & manifestam improbitatem habere noscuntur, divinamque iram & ultionem insigniter accersunt ijs, à quibus committuntur. Ejusmodi quatuor è Scriptura numerantur. Homicidium voluntarium, Peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, & Merces operariorum defraudata.

II.

Quomodo Scriptura vindicari docet Homicidium voluntarium?

GRaviter sanè, quemadmodum hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primum increpat homicidam: Quid fecisti? inquit, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram. Et alibi vox divina testatur: Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo. Concinit psaltes Regius: Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos. Summum enim hoc sce-

ſcelus eſt, & atrociſſimam proximo injuriam adfert, qui vitam ei adimit abſque legitima authoritate. Unde à Chriſto etiam dictum eſt. Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato ejusq́ꝫ punitione ſcriptum extat?

HOmines Sodomitæ, inquit Scriptura, *peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis:* Nefandum hoc & flagitioſum peccatum Petrus & Paulus coarguunt, tum natura ipſa execratur: Scriptura verò tanti flagitij magnitudinem his etiam verbis declarat: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggravatum eſt nimis.* Unde ad Loth juſtum & ab infandis Sodomitarum ſtupris majorem in modum abhorrentem ſic Angeli loquuntur: *Delebimus locum iſtum, eò quòd increverit clamor eorum coram Domino, qui miſit nos, ut perdamus illos; Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo, & ſubvertit civitates has, & omnem circa regionem.* Neque tacet Scriptura cauſas, quæ ad hoc pergrave peccatum Sodomitas impulerunt, & alios

alios itidem permovere possunt. Sic enim legimus apud 6. Ezechielem: *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius & filiarum ejus, & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

Huic autem flagitio nunquam satis execrando sunt obnoxij, qui divinam, imò & naturalem legem in Levitico scriptam violare non verentur. Ea sic habet: *Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis nec maculaberis cum eo.* Quod si fiat, terram ipsam tam tetris ac nefandis libidinibus pollui ac iram divinam adversùs populum majorem in modum concitari, tum crimen mortis supplicio expiandum esse eodem loco monemur. Unde Paulus non semel etiam arguit: masculorum concubitores: damnat præterea immundos atque molles. E quibus unus erat Onam Judæ filius, qui præsentem Dei ultionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet: pejorque bestijs, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

IV.

IV.

Quid Scriptura de pauperum Oppreſſione proponit?

A*Dvenam non contriſtabis*, dicit Dominus, *neque affliges eum: advena enim & ipſi fuiſtis in terra Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis, ſi læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq́ vos gladio: & erunt uxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli.* Quapropter Ægyptij tot plagis attriti, & cum ſuo Rege crudeliſſimoque Tyranno Pharaone, qui ne à parvulis quidem Hebræorum occidendis ſibi temperavit, ſubmerſi demùm fuère, videlicet ob ſuam in Iſraëlitas plusquam Barbaricam im̃anitatem. *Vidi*, inquit Dominus, *afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi, propter duritiam eorum, qui præſunt operibus, & ſciens dolorem ejus deſcendi, ut liberem eum de manibus Ægyptiorum.* Hinc apud Eſajam quoque interminatur Dominus: *Væ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes injuſtitiam ſcripſerunt: ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: ut eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.* Et apud eundem Prophetam de inhu-

inhumanis & iniquis Magiſtratibus extat hæc querimonia: *Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera: ſequuntur retributiones, pupillo non judicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.* Item *Populum meum exactores ſui ſpoliaverunt.* Nec dubium, quin civitates & provinciæ hoc execrando, quod à Tyrannis Magiſtratibus perpetratur, in ſummum ſæpe diſcrimen adducantur.

V.

Quid poſtremò Scriptura docet de mercede operarijs retenta, vel imminuta?

APud Jacobum Apoſtolum legimus, quàm is graviter divitibus exprobret crudelem tenacitatem, ſummamque in defraudandis operarijs iniquitatem. *Ecce merces,* inquit, *operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamore eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* Eccleſiaſticus in hunc modum: *Panis egentium*, ait, *vita pauperum eſt, qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Quià aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum. Qui fundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.*

Itaque lege divina ſancitum eſt: *Non nega-*

gabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui ſive advenæ, qui tecum moratur in terra & intra portas tuas eſt: ſed eadem die reddes ei pretium laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animam ſuam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

VI.

Quò referenda eſt omnis hæc de peccatis tractatio, & quis illius uſus?

HÆc tractatio ad priorem ſpectat Chriſtianæ Juſtitiæ partem, quæ in malis cognoſcendis & fugiendis eſt poſita: uſus autem ac fructus tractationis eſt, ea, quæ verè mala, Deo contraria, hominibus perniciosa ſunt, ritè diſcernere, diſcreta prorſus cavere, & ſi quid horum admiſſum ſit, ſedulò expiare.

Hinc etiam diſcimus, quomodo ſapiens à ſtulto, juſtus ab impio differat: *Sapiens enim timet & declinat à malo: Stultus verò tranſilit & confidit: Non* enim *recipit ſtultus verba prudentiæ, niſi ea dixeris, quæ verſantur in corde ejus*, teſte Salomone, qui hoc etiam ſcriptum reliquit: *Juſtorum ſemita quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit uſque ad perfectam diem: via impiorum tenebroſa, neſciunt ubi*

ubi corruant, plerique certè peccata, quæ indicavimus, perniciosas illas animorum pestes turpiter ignorant: alij ut norint maximè, non fugiunt tamen, neque detestantur. Pessimi verò illi sunt qui peccati consuetudine obduruerunt, de quorum genere dictum est illud: *Impius cùm in profundum venerit, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.* Ea verò inprimis contemnit, quæ Christiana Justitia non solùm ad vitiorum observationem seu differentiam cognoscendam, sed etiam ad eorum devitationem & expiationem adhibendam postulat.

VII.

Quibus verò modis peccata expiantur?

HIc inprimis est extra controversiam, Christum nobis esse propitiatorem, & illum Dei agnum, qui tollit peccata mundi, quique solus remissionem peccatorum nobis potuerit promereri, & purgationem eorum facere.

Deinde certum est, Deum fide purificare corda, ut Petrus inquit, quod citra fidem (humanæ salutis ostium ac fundamentum) nullus peccatorum remissionem aut expiationem consequi, aut sperare possit.

Fide

Fide verò destituuntur, qui cum Ecclesiæ fide non consentientes, vanâ quâdam fiduciâ peccati remissionem & justificationis gratiã propter Christum sibi alijsque pollicentur.

Qui verò in Ecclesiæ fide & ejus unitate persistentes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modos ad peccatorum suorum expiationem in Scriptura propositos habent, inter quos principem tenet locum Pœnitentiæ Sacramentum, quo neglecto frustra de reliquis lethalium peccatorum remedijs adhibendis agitur. Hoc enim ut præsens, ita necessarium pharmacum Christus animarum medicus instituit, contra omnem peccati lepram valiturum, idque commendans dixit Sacerdotibus: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Secundò purgantur & expiantur eleemosynâ: quia scriptum: *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta: *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.*

Tertiò remittuntur peccata, dum quantumvis læsi, fratri offensam condonamus: dicente Domino: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis Pater cælestis delicta vestra.*

Quar-

Quartò idem fit, cùm peccantem fratrem corripiendo emendamus ac lucrifacimus, ficuti fcriptum eft: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ fuæ, falvabit animam ejus à morte, & operiet multitudinem peccatorum.*

Quintò huc pertinet abundantia finceræ charitatis, ad impetranda & conficienda bona omnia præpotentis: ob quam de Magdalena dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Charitas enim operit multitudinem peccatorum.*

Sextò ad idem valet contriti cordis facrificium, quod nunquam defpicit Deus, & humilis cognitio fui, confeffioque peccatorum. Refpicit enim Dominus in orationem humilium, & non defpicit preces eorum. Ut hinc etiam David de fe ipfo teftetur. *Dixi, confitebor adverfum me injuftitiam meam Domino, & tu remififti impietatem peccati mei.* Ac Joañes generatim omnibus verè confitentibus hanc gratiam pollicetur: *Si confiteamur*, inquit, *peccata noftra, fidelis eft & juftus, ut remittat nobis peccata noftra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur Ninivitæ cùm humilitatis & pœnitentiæ operibus fedulò infifterent, præfentem Dei iram placaverunt, & jamjam imminens

urbi,

urbi, ac patriæ exitium averterunt. Quare ſic de illis ſcriptum legimus : *Vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.*

Sic demùm Scripturâ teſte diſcimus his alijsque modis & officijs veræ pietatis Chriſti gratiâ editis hoc effici, ut credentium & pœnitentium in Eccleſia, ſicut diximus, peccata expientur. Eoque ſpectans Apoſtolus monet : *Has habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.* Nec minùs graviter Jacobus : *Emundate*, inquit, *manus, peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miſeri eſtote, & lugete & plorate : riſus veſter in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conſpectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, ut Auguſtini verbis iterum utamur, niſi etiam de ijs, quæ facta ſunt, ſatisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.

Alioquin quiſquis de peccatis lethalibus in

in ſe aliqua dominari cognoverit, ut idem Auguſtinus eſt Auctor: niſi dignè ſe emendaverit, & ſi habuerit ſpatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemoſynas erogaverit, & à peccatis ipſis abſtinuerit, illo tranſitorio igne, de quo dixit Apoſtolus, purgari non poterit, ſed æterna illum flamma ſine ullo remedio cruciabit. Non enim capitalia poſt hanc vitam, ſed minuta peccata purgantur, expianturque.

VIII.

Quid verò de minutis peccatis eſt ſentiendum?

ID ſcilicet, quòd ejuſmodi leviora, uti mentis evagatio, verbum otioſum, riſus immoderatus, & conſimilia, quæ quotidiana ſeu venialia peccata dicuntur, & ſine quibus hæc vita non ducitur: *In multis enim offendimus omnes.* Ut antè quoque monuimus: etſi lethalia non ſunt, & in ſpecie minuta videntur, tamen haud quaquam ſunt contemnenda. Siquidem Deo diſplicent, ſeu ut Paulus loquitur, contriſtant Spiritum ſanctum, obfuſcant conſcientiam, Charitatis fervorem imminuunt, virtutumque profectum remorantur, & ad graviora ſæpe vitia periculaque pertrahunt. Unde ſcriptum eſt: *Qui ſpernit modica, paulatim deci-*

decidet. Qui amat periculum, peribit in illo. Qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

Cavendæ ſunt igitur, quantum licet, hæ labes & ſordes animæ: quoniam, ut legimus, *non intrabit in cæleſtem Hieruſalem aliquid coinquinatum.* Ac niſi in hac vita illæ diluantur, etiam poſt mortem hominem gravant, nec ſine pœnis quidem acerbis purgatorij ignis expiantur. Qui quidem ignis etſi perpetuus non ſit, tamen ſi Auguſtino credimus, gravior eſt quàm quicquid homo in hac vita poteſt perpeti.

IX.

Quibus autem remedijs peccata leviora purgantur?

UT ejuſmodi animæ ſordes in hac vita diluantur, Eccleſia vetus remedia iſthæc agnovit & in uſu habuit, humilem ſui accuſationem, Dominicam precationem, pectoris tunſionem, & alias id genus pias in Deum, ac etiam erga proximum exercitationes, corporiſque afflictiones ſponte ac religioſe ſuſceptas. Quæ quidem remedia tantò lubentiùs ac ſtudioſiùs amplectuntur ſapientes, quò rectiùs norunt, & diligentiùs expendunt divinæ juſtitiæ in vindicandis peccatis ſeveritatem. Quod vel ex illa me-

metuenda Christi sententia planum fieri potest: *Dico vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicij.* Itemque ex illo dicto Petri: *Justus vix salvabitur.* Ut hinc Job, vir alioquin justus & innocens, dixerit: *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: *Horrendum est incidere in manus Dei viventis: Quòd si nos ipsos dijudicaremus*, ut idem admonet, *non utique judicaremur. Beatus* igitur *homo, qui semper est pavidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.*

X.

Anne satis est à peccatis abstinere?

JUstitia quidem Christiana, de qua hucusque diximus, duas partes proponit, & velut æquè necessarias nobis commendat hisce verbis *DECLINA A MALO, ET FAC BONUM.* Sicut & Paulus docet: *ODIENTES MALUM ET ADHÆRENTES BONO.* Non sufficit igitur, quod Augustinus perspicuè dixit, abstinere à malo, nisi fiat, quod bonum est: & parum est, nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

Qua propter absolutâ utcunque Justitiæ priore

priore parte, quæ mala prohibet, consequens est, ut favente Christo de altera porrò quæ in Bonis consectandis est posita, dicere pergamus.

DE TRIPLICI GENERE BONORUM OPERUM.

I.

Justitia Christiana circa quæ bona versatur?

HÆc justitia tam latè patet, ut omnia bona, quæ honestè, justè ac piè fiunt, in se contineat, nobisque expetenda & consectanda proponat. Unde ita fideles Apostolus commonefacit: *Ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes: profitentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Hic enim nostræ vocationis, & Christianæ justitiæ perChristũ partæ verus est usus ac fructus proprius, Petro teste, *ut peccatis mortui justitiæ vivamus,* hoc est, quemadmodum àPaulo explicatum est; *Ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc sæculo.* In eundem sensum nobis proponitur Evangelicum illud:

lud: *Ut ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſerviamus illi in ſanctitate & juſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.* Nam idcirco redemit nos Chriſtus, *ab omni iniquitate, ut mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Ipſius enim Dei ſumus factura creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.*

Ita conſtanter Paulus ſcribit, omneſque admonet de obſervanda & colenda ſemper juſtitia Chriſtiana. Proinde Joannes etiam prudenter admonet, ac abſolutè definit, ita ſcribens: *Filioli, nemo vos ſeducat. Qui facit juſtitiam, juſtus eſt, ſicut & ille juſtus eſt: qui facit peccatum, ex Diabolo eſt.* Et Jacobus conſtanter docet: *Ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm. Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt: ita & fides ſine operibus mortua eſt.* Tum idem rurſus: *Qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis* (ſive in legem perfectam, quæ eſt libertatis) *& permanſerit, non auditor oblivioſus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit.* Nec aliud ſanè voluit Paulus, cùm in hunc modum diceret: *Non auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur.*

II.

II.

Quem fructum pariunt opera justitiæ Christianæ?

PRæclarum sanè, atque multiplicem, cum in hac, tum in futura vita. Huc enim spectat Pauli sententia: *PIETAS ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* Tum alibi scriptum legimus: *Bonorum laborum gloriosus est fructus.*

Primùm enim hæc opera ex viva fide, id est, per charitatem operante profecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eandem nobis quoque confirmant, certamque faciunt: Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad bona opera nusquam non cohortatur, hoc etiam adjecit: *Fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

Secundò gratiam credentibus augent, atque satisfactionem perficiunt, Apostolo teste: ut hinc etiam Jacobus affirmet, quòd Fides, quæ operibus cooperatur, ex ijsdem quoque consummetur.

Tertiò fiduciam bonæ conscientiæ pariunt, magisque ad orandum & quidlibet à Deo impetrandum animant. Scriptum

eſt enim: *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.* Et rurſus: *Chariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus.* Exemplum extat in Ezechia Rege, qui bona conſcientia fretus, ac Dei voce in hoc ipſo comprobatus dixit: *Obſecro Domine, memento quæſo, quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis, fecerim.*

Demùm id efficiunt, ut laborantes in vinea Chriſti, denarium diurnum accipiamus, hoc eſt, promiſſam æternæ vitæ mercedem, juſtitiæque coronam, quam in Eccleſia Dei mandata ſervantes, in Chriſto promeremur. Ait igitur Dominus: *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Ait David: 8. *Servus tuus cuſtodit ea*, divina ſcilicet præcepta: *in cuſtodiendis illis retributio multa.* Ac iterum: *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Ait & Paulus: *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: in reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Domi-*

Dominus in illa die justus judex: non solùm autem mihi, sed ijs, qui diligunt adventum ejus. Ait denique & ipse Christus: *Si vis ad vitam ingredi: serva mandata.* Et iterum: *Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicij.* Tum alibi: *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.*

Ex quibus fit perspicuum, quanti nostrâ omnium referat, si vitam æternam cupimus, divinas observare voces: *Qui justus est, justificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundùm opera sua, bonum igitur facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.*

III.

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus justitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

EJusmodi sunt triplicia, sicut sacris è literis accipimus, videlicet Oratio, Jejunium & Eleemosyna. Nam reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viva proficiscuntur, & justitiam Christianam commendant, augent, atque consummant, ad hosce tres facilè referun-

feruntur. Hinc illa præclara vox Angeli Raphaelis: *Bona eſt Oratio cum Jejunio, & Eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere.* Auguſtinus verò dilucidè dixit: Hæc juſtitia hominis in hac vita, Jejunium, Eleemoſyna, Oratio.

De quibus Chriſtus apud Matthæum ſigillatim docet, additque promiſſiones de parata cæleſti mercede ijs, qui in Eccleſia citra hypocriſin ſincerè jejunant, orant, ac Eleemoſynam tribuunt. Hinc fidelis illa ſponſio toties repetita: *Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Et hæc ipſa ſunt, in quibus Chriſtus, ut benè beateque vivamus, abundare vult noſtram juſtitiam, & ita lucere coram hominibus, ut videant opera noſtra bona, & glorificent Patrem. Ad hæc præſtanda in Chriſto creati, & deſtinati ſumus, quæ nimirum præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Propter hæc è charitate præſtita, juſti in regnum adſciſcentur æternum: ob eadem verò neglecta, injuſti in gehennam ignis præcipitabuntur.

Ut verò Phariſaicum ac vanum eſt, cum aliorum contemptu ſe ipſum juſtificare: & ſuis operibus fidere, ita Chriſtianum eſt, atque legitimum, hominem cum ſui ſubmiſ-

miſſione operibus bonis operam ſedulam dare, & ſi quando gloriari velit, in Domino gloriari, ut qui operatur in nobis velle & perficere, Apoſtolo teſte.

IV.

Quid eſt jejunium?

NOn ſimplex hujus nominis eſt acceptio. Magnum & generale Jejunium Auguſtinus vocat, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſæculi. Deinde Philoſophicum, ut quidam vocant, Jejunium, eſt Parſimonia illa cibi ac potûs, moraliſque ſobrietas, quâ temperatè etiam ab Ethnicis ſecundùm rectam rationem vivitur. TertiòEccleſiaſticum eſt Jejunium, utpote cùm juxta certum Eccleſiæ morem, atque præſcriptum, certis diebus & carnium eſum nobis ſubtrahimus, & unicâ duntaxat refectione contenti ſumus. Cujuſmodi Jejunium piè & Chriſtianè ſuſcipitur ad cultum divinum religioſiùs exhibendum, ad carnem domandam, ſpirituique ſubjiciendam; ad fructus pœnitentiæ dignos præſtandos, ad obedientiam exercendam, ac demum ad quamlibet Dei gratiam conſequendam.

V.

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici Jejunij convellunt, atque contemnunt.

PRimùm admonendi sunt isti, ne falsò Catholicis affingant, quod Apostolus detestatur, & Ecclesia semper damnavit in Judæis, Manichæis & Priscillianistis, quòd videlicet aut secundùm legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichæo respondet, quòd à carnibus abstinent, edomandi corporis causâ id faciunt, propter animam ab irrationalibus motibus ampliùs humiliandam, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus, atque temporibus, sicut per Quadragesimam fermè omnes. Sic Augustinus: atque ante illum idipsum etiam docetEpiphanius, ubi confutat Arianam hæresim, quæ stata Ecclesiæ Jejunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

Quòd autem in publicis Jejunijs, sicut & in precationibus, & ferijs, ratio temporis observetur, id ordinem & concordiam publicam

blicam in Ecclesia confirmat, illustrat ac promovet. Deinde privata Jejunia non ita multi quidem imponerent sibi, utpote naturali carnis amore, ventrisque studio ad suscipienda ea impediti.

Jam quòd magni momenti, & certi meriti sit, ejusmodi Jejunia reverenter amplecti, seduloque observare, tam apertè probat Hieronymus contra Jovinianum, hac de re ampliùs ut à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesiæ observandis, idque ad scandalum evitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut Apostolus dixit.

Constat autem, sicut omnium ætatum scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse constantem, & inde ab initio fuisse, ut diebus quibusdam, præsertim Quadragesimæ, Jejunium hoc Ecclesiasticum observaretur. Ita docent Canones Apostolorum, & sacrosanctæ Synodi: Gangrensis quidem Anathemate eos ferit, qui communia totius Ecclesiæ Jejunia contemnunt: Toletana verò communione

eos privari jubet, qui sine inevitabili necessitate, & evidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

Et singularis Patrum est ardor in comendando, urgendo & exigendo Jejunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidam ab Apostolis institutum videre volunt. Ab hoc Patrum spiritu sunt alieni, qui Jejuniorum legem sibi alijsque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Evangelicæ patrocinantur. Hi carnem cum vitijs & concupiscentijs nolunt crucifigi, ac proinde, quæ sunt spiritûs, non sapiunt, sed spiritum potiùs extinguunt, adversùs doctrinã Apostolicam. Deinde palàm obsistunt Ecclesiæ matri, imò etiam Christo in Ecclesiâ sponsâ loquenti, atque præcipienti, unde sibi certam damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesia nobis usque commendatum Jejuniorum institutum abrogant, repudiantve.

VI.

Quid de Jejunio sacra Scriptura tradit?

DIvina vox est, quæ per Joëlem ad peccatores clamat: *Convertimini ad me toto corde vestro, in jejunio, fletu, & planctu.* Nec multò post: *Canite tuba in Sioni*, inquit, *sancti-*

ſanctificate Jejunium, vocate cœtum, congregate populum, vel ſicut alij legunt, ſanctificate jejunium, prædicate curationem. Ut hinc diſcamus, Jejunium ſanctificari cæteris bonis operibus, & ſanctificatum curationi proficere peccatorum, ut Hieronymus interpretatur. Nam ut idem è Sacris litteris colligit, per jejunia Daniel vir deſideriorum futura cognovit: & Ninivitæ iram placaverunt Dei: & Elias ac Moſes quadraginta dierum eſurie, Dei familiaritate ſaturati ſunt, & ipſe Dominus totidem diebus in ſolitudine jejunavit, ut nobis ſolemnes jejuniorum dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit, non niſi oratione & jejunijs poſſe ſuperari: & Apoſtolus frequenter ſe jejunaſſe dicit: & in Pſalmis pœnitens loquitur: *Manducabam ſicut cinerem panem meum, & potum meum cum fletu miſcebam.* Et: *Cùm mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, humiliabam in jejunio animam meam.* Demùm quid eo manifeſtius, quàm quòd Chriſtus affirmat fore, ut cùm ipſe ſponſus diſcipulis ſuis maximè dilectus ablatus ſit, tunc illos licèt Spiritûs ſancti plenos, jejunaturos eſſe? Itaque Paulus fideles omnes hortatur: *Exhibeamus noſmetipſos, ſicut Dei miniſtros,*

ministros, in multa patientia, in vigilijs, in jejuniis, in castitate. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentijs.

VII.

Quid est Oratio?

EST pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quæcunque sunt nobis, aut alijs salutaria: quo divinam quoque gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque ratione coram summa & æterna illa Majestate nos devotos testamur. Ut huc spectet non solùm precatio, sed etiam adoratio, oblatio, seu sacrificium, invocatio, laudatio, gratiarum actio.

Modum autem precandi, & formulam singularem Christus præscripsit, sicuti suprà declaravimus: Et nullum est sanè opus magis in Scriptura commendatum, nullum pijs sanctisque hominibus familiarius, nullum, quod à pluribus & sæpiùs & diligentiùs magisque necessariò in hac vita sit exercendum, atque precatio. Verè dictum illud: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit.* Item: *Oportet semper orare*, ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudis humanæ respectu, hoc est, in spiritu & veritate. In-

Interim orantes externum corporis gestum & habitum, ritusque nonnullos adhibent sæpe. Et rectè quidem, ut exempla Scripturæ commonstrant: Nam & Christus Dominus sublevatis in cælum oculis, nunc elatà voce, nunc in terram prostratus Patrem oravit. Tum Danielis ac Ninivitarum precatio, quia non sine Jejunijs, sacco, & cinere instituta fuit, magis commendatur. Nec frustra de publicano dictum est, quòd humili facie, depressis oculis, pectorisque tunsione suã in templo precationem instruxit. Quæ quidem licèt externa videantur, & ab impijs etiam fieri ac ostentari queant, tamen hactenus laudem illa merentur, quatenus & piè corpus exercent, rediguntque in obsequium Creatoris, & animam excitant, fulciunt ac promovent in cultu interiore. Præterea sunt hæc testimonia quædam fidei, humilitatis, atque pietatis non negligenda, ut quæ non solùm spectanti proximo, sed etiam Ecclesiæ adferunt ædificationem.

VIII.

Cur in orando seduli & assidui esse debemus?

PRimùm ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, utilitates. Deinde quòd Oratio proprium & necessarium sit fidei

fidei exercitium. Habet præterea præceptum in divinis litteris passim, neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenamque consolationis & suavitatis promissionem. *Dico vobis*, inquit ipsa Veritas Christus, *Omnia quæcunque orantes petitis, credite, quia accipietis, & evenient vobis.* Et rursum: *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit; & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.* Atque iterum: *Si vos cùm sitis mali, nostis bona dona dare filijs vestris: quanto magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Talibus quidem dictis, ut rectè colligit Chrysostomus, ac tali spe provocavit nos ad orandum universorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, majore studio curam agentes divini cultûs, quàm vitæ nostræ: Sic enim contigerit semper vivere vitam homine dignam. Hæc ille.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructum colligemus?

JAcobus Apostolus, ut orationis virtutem expli-

explicaret exemplo, ita ſcripſit: *Elias homo erat ſimilis nobis, paſſibilis: & oratione oravit, ut non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex. Et oravit, & cælum dedit pluviam, terra dedit fructum ſuum.* Pluribus exemplis Auguſtinus rem eandem comprobat: Orante Moyſe & Samuel vincuntur à Judæis hoſtes Amalechitæ, atque Philiſtæi. Orans Hieremias confortatur in carcere. Orans Daniel inter Leones exultat. Orantes tres pueri in fornace tripudiant. Orans de cruce Latro, invenit paradyſum. Suſanna per orationem inter ſenes falſò accuſantes defenditur. Stephanus orans in cælum ſuſcipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.

Quibus exemplis non modò fructus orationis oſtenditur, ſed etiam precandi ſtudium ac ſedulitas nobis commendatur. Quare Scriptura quoque Apoſtolica cohortatur: *Sine intermiſſione orate, & in omnibus gratias agite.* Et rurſus: *Orate pro invicem, ut ſalvemini: multum enim valet deprecatio juſti aſſidua.* Item: *Hæc eſt fiducia, quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus ſecundùm voluntatem ejus, audit nos.* Prætereà: *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat & dabitur ei vita.*

DE

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBUS MISERICORDIÆ.

X.

Quid est Eleemosyna?

Est beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro commiserationis affectu subvenitur. Quò spectat id, quod apud Tobiam Raphael Angelus testatur. *Bona est Oratio cum Jejunio & Eleemosyna:* ut intelligamus, sicut Cyprianus admonet, Orationes nostras ac jejunia minus posse, nisi Eleemosynis adjuventur. Bona misericordia, inquit Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Sic ille: *Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester misericors est, ut sitis filij Patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Ita Christus Salvator & Samaritanus noster omni gratia & misericordia plenus, qui pertransit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à Diabolo.

XI.

XI.

Quo pacto Scriptura nobis commendat Eleemosynam?

MUltis quidem & apertis præceptis, promissionibus & exemplis. Quin Cyprianus docet, in Evangelio nihil præcipi frequentiùs, quàm ut insistamus eleemosynis dandis, neç terrenis possessionibus incumbamus, sed cæelestes thesauros potiùs recondamus. Hinc illæ Christi sententiæ: *Quod superest, date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis. Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis.* Atque alibi: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Breviter: *Date, dabitur vobis.* Proinde Daniel Propheta impio Regi consulit: *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Tum alibi legitur: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea fuit: *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam.* Quin & Christus ipse pronuntiat. *Quicunque*

que potum dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Beati igitur *misericordes, quoniam consequentur.* E contrario autem, ut Jacobus affirmat: *Judicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.*

XII.

Quibus exemplis Eleemosynæ virtus & fructus declaratur?

IN sacris quidem litteris Abraham & Loth propter hospitalitatem Deo placuisse, & Angelos hospitio excepisse dicuntur. Tobiæ & Centurionis eleemosynæ tantum valuerunt, ut in memoriam ascenderint in conspectu Dei, & non solùm testes, sed etiam collaudatores habuerint sanctos Angelos. Zachæus Christi verbis permotus, & ex principe Publicanorum speculum misericordiæ factus, dimidium bonorum dàt pauperibus, & mox Abrahæ filius à Christo ipso pronuntiatur. Tabitha, ut plena operibus bonis & eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur. Sic piæ matronæ laudem habent in Evangelio singularem, quæ cum Magdalena & Martha Christo Domino, ejusque pauperibus disci-

discipulis liberaliter de suis facultatibus inserviebant. Et de Laurentio Levita & Martyre justissimè canitur : *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.*

XIII.

Quid est misericordia?

EST, sicut Augustinus affirmat, alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, quâ utique si possimus, subvenire compellimur. Quod misericordiæ nomen pro eleemosyna dici & accipi persæpe solet: *Omnis autem misericordia*, teste divina Scriptura, *faciet locum unicuique secundùm meritum operum suorum.* Hanc sæpè & mirificè commendat Chrysostomus, nec dubitat alicubi dicere; Misericordia est salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum: hæc est, quæ justos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Quin etiam, si Ambrosio credimus, omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate est.

XIV.

Suntne unius generis misericordiæ opera?

DUplicis ea generis esse inveniuntur: cùm alia sint corporalia, alia spiritualia.

lia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalem miseriam proximi sublevandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his saluti proximi spirituali benè consulimus, atque operam damus. Hujus multiplicis misericordiæ clarum præbet exemplum Job benignissimus, qui de seipso testatur: *Ab infantia mea crevit mecum miseratio, & de utero Matris meæ egressa est mecum. Oculus fui cæco, & pes claudo: Pater eram pauperum, & causam, quam nesciebam, diligentissimè investigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item: *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

XV.

Quot sunt opera misericordiæ tum corporalia, tum spiritualia?

SEptem in utroque genere numerantur. Ac primùm quidem corporalia hæc sunt: Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captivos redimere, ægrotos invisere, hospitio peregrinos suscipere, mortuos sepelire. Spiritualia verò hæc: Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus rectè consulere, pro salute proximi Deum orare, consolari mœstos,

ferre

ferre patienter injurias, offenſas remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus, præſertim Chriſtianis, nec Barbaris planè, tam aperta ſunt, ut longa tractatione neutiquam egeant.

XVI.

Quomodo iſthæc Scripturis oſtenduntur?

PUlchrè quidem ac paſſim: ſicut inprimis illa Eſajæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonſtrant: *Frange*, inquit, *eſurienti panem tuum, egenos, vagosq; induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris.* Quorum officiorum ingens quoque fructus ibidem ſubjicitur: *Tunc anteibit faciem tuam juſtitia tua & gloria Domini colliget te.* Et Joannes, qui in charitate & miſericordia fraterna nobis commendanda totus eſt, inter cætera docet: *Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Neque contentus hoc dicto, præclarè concludit: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque linguà, ſed opere & veritate. In hoc cognoſcimus, quoniam ex veritate ſumus.*

Hæc ſunt fidelium, veréque juſtorum opera, quæ in extremo illo judicio Chri-

ſtus agnoſcet, & palàm approbabit: propter quæ regnum promiſſum decernet, juſtitiæque coronam reddet miſericordibus, quos & ipſe juſtos prædicat. Quæ quidem opera tantò plus veræ laudis, æterniquepræmij porrigunt, quantò fiunt ab animo Chriſtiano ſinceriùs, alacriùs, liberaliùs, nimirum ut in illis humanæ vanitati, atque cupiditati quàm minimum loci relinquatur, ea verò ad Dei gloriam proximique, cui ſerviunt, commodum propriè referantur. Hinc illæ Scripturæ voces obſervandæ: *Qui tribuit in ſimplicitate: qui miſeretur in hilaritate. Noli avertere faciem ab ullo paupere. Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Hilarem datorem diligit Deus. In omni dato hilarem fac vultum. Jucundus homo, qui miſeretur & commodat.* Certè Chriſtus apud Lucam talem depingit Samaritanum, qui non ſolùm Chriſtianis, ſed etiam Ethnicis præclarum exemplum præbeat ſummæ humanitatis, perfectæque miſericordiæ ignotis etiam & immerentibus ultrò præſtandæ. *Qui verò parcè ſeminat, parcè & metet*, Apoſtolo teſte. Satis autem hactenus de corporalibus præcipuè operibus miſericordiæ.

XVII.

XVII.

De ſpiritualibus quid porrò Scriptura teſtatur?

D*Ebemus*, inquit, *nos firmiores imbecillitatem infirmiorum ſuſtinere: & non nobis placere. Unuſquiſque veſtrùm proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit.* Ac rurſus: *Eſtote invicem benigni, miſericordes, donantes invicem, ſicut & Deus in Chriſto donavit vobis.* Item: *Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filij cariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos.* Præterea: *Induite vos ſicut electi Dei ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes invicem, & donantes vobiſmet ipſis, ſi quis adversùs aliquem habet querelam, ſicut Dominus donavit vobis: ita & vos.* Iterum verò: *Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes.*

Hæc aliaque id genus permulta paſſim inculcat Paulus: qui, ut omnes faceret ſalvos, omnibus omnia factus eſt, ut hinc ipſe teſtetur: *Quis infirmatur, & ego non infirmor; quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Et iterum: *Triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego*

ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis. Tum alibi: *Ego libentissimè impendam, & superimpendar pro animabus vestris abundantiùs, licèt plùs vos diligens, minùs diligar.*

XVIII.

Quæ summa est doctrinæ omnis de misericordiæ operibus præstandis?

APostolus rem omnem hoc quasi unico verbo complexus est: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi,* puta legem charitatis. De qua lege rursus idem: *Si quod est mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Et Petrus Apostolus: *Ante omnia,* inquit; *mutuam in vobis ipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quod charitatis misericordiæque præstandæ præceptum ac officium, ut est naturæ ac rationi maximè consentaneum: sic ad omnes etiam se porrigit, ut hinc scriptum legamus: *Unicuique mandavit Deus de proximo suo.* Ita verò mandavit, veluti Christus interpretatur: *Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Hæc est enim Lex, & Prophetæ.*

DE VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

I.

Quid ſibi vult nomen & ratio Cardinalium virtutum?

CArdinales quædam virtutes idcircò dicuntur, quòd ſint tanquam aliarum fontes & cardines, & quemadmodùm oſtium in cardine, ſic omnis honeſtæ vitæ ratio in illis verſetur, ac boni operis univerſa ſtructura eiſdem inniti quodammodò videatur. Ejuſmodi verò quatuor numerantur; Prudentia, Juſtitia, Temperantia & Fortitudo: de quibus ita ſcriptum extat: *Sobrietatem & prudentiam docet, & juſtitiam, virtutem: quibus utilius nihil eſt in vita hominibus.* Ubi per ſobrietatem temperantia, per virtutem fortitudo haud obſcurè deſignatur, omneſque illæ nobis ita commendantur, ut ab æterna Sapientia, qui Deus eſt, propriè conferri, & ingenti cum fructu humanæ ſalutis accipi, atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam officiales dictæ ſunt, quoniam ab ijs, ut Ambroſius annotavit, naſcuntur officiorum gene-

 ra,

ra, cunctaque communis vitae officia secundùm suam cujusque vocationem derivantur.

II.

Quomodo Cardinales virtutes definiuntur?

PRudentia est virtus, quae secundùm honesti rationem quid expetendum, quidve fugiendum sit, homini praescribit. Justitia est virtus, quâ cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus voluptatum carnis, quae gustu, atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo est virtus, quâ labores, mortisque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.

Haec est nobilis quadriga virtutum, quâ in caelum vehimur: haec flumina quatuor paradisi, ut Augustinus vocat, cujus & hoc dictum extat memorabile. Illa est, inquam, humanarum rerum scientia, quae novit lumen prudentiae, temperantiae decus, fortitudinis robur, justitiae sanctitatem. Haec enim sunt, quae nullam fortunam metuentes verè nostra dicere audemus.

III.

Quo pacto Prudentia nobis sacris literis commendatur?

PRudenter monet Ecclesiasticus in hunc mo-

modum: *Fili, ſine conſilio nihil facias & poſt factum non pœnitebis*, Item: *Sapiens cor & intelligibile abſtinebit ſe à peccatis, & in operibus juſtitiæ ſucceſſus habebit.* Tum fons omnis ſapièntiæ prudentiæque Chriſtus, verus ille Salomon, ita docet: *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*, ut intelligamus, ad perfectam prudentiam utrumque conjunctim requiri, columbinam videlicet ſimplicitatem, quæ innocentes miteſque facit: & ſerpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac providos reddit, ut nec fallant ipſi, neque ab ullo fallantur. Id fiet, ſi Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: *Videte fratres*, inquit, *quomodo cauté ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes, quæ ſit voluntas Dei bona ſcilicet, & beneplacens & perfecta.* Atque huc pertinet dictum Salomonis: *Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur.* Et illud: *In facie prudentis lucet Sapientia.* Dèmum quod idem affirmat: *Corprudentis poſſidebit ſcientiam, & auris ſapientum quæret doctrinam.*

 IV.

IV.

De justitia quid porrò Scriptura tradit?

JUstitia elevat gentem: Justitiâ firmatur solium. Melius est parum cum justitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Cujus quidem justitiæ officium nobis per Apostolum his verbis explicatur: *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem:* Huc spectant justi & beati viri partes, sic in Psalmo decantatæ: *Qui non egit dolum in linguâ sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversùs proximos suos: Qui jurat proximo suo: & non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit.* Ex quo facilè constat, Justitiæ nomen contractiùs hîc accipi, quàm ubi generatim de Justitia Christiana disseruimus.

V.

Quomodo Temperantiam Scriptura docet?

AD vitandam intemperantiam hoc Scriptura nobis injungit, ne carnis curam in desiderijs faciamus, neve per gulam corda nostra in crapula & ebrietate aliquando gravemus. Cæterùm ad excitandam temperantiam hortatur, ubi vult nos esse so-

ſobrios & vigilare, hoc eſt, ſacris vigilijs & orationibus aptos eſſe, ut nullum Sathanæ locum demus. Monet igitur & Eccleſiaſticus: *Utere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, ut non cùm manducas multum, odio habearis.* Neque tacet idem de fugienda ebrietate: *Vinum quippe multum potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit.* Quin etiam ut idem ait: *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.* Igitur de potu vini temperatè ſumendo hoc etiam addit: *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus.* Quare alibi quoque ſcriptum legimus: *Beata terra, cujus principes comedunt in tempore ſuo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Qui autem abſtinens eſt, adjicit ad vitam.* Sed hæc temperantiæ virtus etiam latiùs, quàm ad moderatam cibi potûſque ſumptionem ſe porrigit. Joannes Baptiſta, ſi quis unquam alius, temperantiæ, abſtinentiæ, imò & continentiæ omnis exemplum ſe nobis abſolutum præbuit, cùm luxum omnem in victu habituque ſibi præcidit, & ſumma frugalitate contentus vitam in eremo traduxit.

VI.

De fortitudine quid Scriptura monet?

AD hanc colendam satis hortatur, cùm timorem improbum nobis adimit, & Christianæ mentis fiduciam, alacritatem, constantiam, atque magnanimitatem commendat: *Fugit impius nemine persequente,* inquit Salomon: *Justus autem quasi leo confidens absque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hostibus hoc admonet: *Timorem eorum ne timueritis, neque conturbemini. Quis est,* inquit, *qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter justitiam, beati.* Paulus verò, cùm esset ipse Christi miles invictus, ad veram & Christianam fortitudinem alios excitat sæpe: *Fratres*, inquit, *mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere Domini semper, scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino.* Ac rursum: *Fratres, confortamini in Domino & in potentia virtutis ejus: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversùs insidias diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.*

Fortis viri voces hæ sunt propriæ. *In Deo speravi, non timebo, quid faciat mihi caro. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepida-*

pidabo? Si consistant adversùm me castra, non timebit cor meum. Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quis nos separabit à charitate Christi? Omnia possum in eo, qui me confortat. Hoc est, quod Rex fortissimus David ad omnes Dei filios, suosque commilitones veluti classicum canens, dixit: *Viriliter agite & confortetur cor vestrũ, omnes qui speratis in Domino. In Deo faciemus virtutem & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*

Ea verò demum vita homine Christiano digna est, quà prudenter, justè, temperanter, fortiterque vivitur: hinc aurea mediocritas constat, ut ne quid nimis, & ne quid minus. Hoc est, quod Scriptura loquitur: *Ne declines ad dextram, neque ad sinistram.*

DE DONIS ET FRUCTIBUS SPIRITUS SANCTI.

I.

Quot sunt Dona Spiritûs sancti?

EA septem apud Esajam Prophetam, & Ecclesiæ Patres inveniuntur: Spiritus Sapientiæ, Intellectûs, Consilij, Fortitu-

 dinis,

dinis, Scientiæ, Pietatis ac demùm Spiritus timoris Domini.

Quæ quidem dona, vel Spiritus in Christo JEſu Domino noſtro perfectiùs, quàm in ullo alio, reperiuntur. Is enim plenus eſt gratiæ & veritatis: in illo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter. De plenitudine ejus nos omnes accipimus, qui de Spiritu ſancto ſuo dedit nobis. *Si quis autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus*, ſi Apoſtolo credimus.

II.

Quot ſunt fructus Spiritûs?

AB eodem Apoſtolo Paulo duodecim numerantur.

Primus eſt *CHARITAS*, fructus quidem generoſiſſimus, ac radix etiam bonorum omnium: ſine quâ non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ ipſa non poteſt haberi ſine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, ut inquit Auguſtinus.

Alter fructus eſt *GAUDIUM*, hoc præſtans, ut homo ſpiritualis alacriter, lætéque ſerviat Deo.

Tertius *PAX*, quæ eò ſpectat, ut in hujus mundi procellis animi ſervetur tranquillitas.

Quartus *PATIENTIA*, quæ in duris ferendis eſt ſita.

Quintus *LONGANIMITAS*, quæ magnitudinem animi, in futuris bonis exſpectandis declarat.

Sextus *BONITAS*, quæ nulli nocet, ſed benè vult omnibus.

Septimus *BENIGNITAS*, invitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata.

Octavus *MANSUETUDO*, quæ omnes iræ motus ſedat & mitigat.

Nonus *FIDES* in proximum, ut fideles, pactorumque ac promiſſorum obſervatores ſimus.

Decimus *MODESTIA*, quæ omnem faſtûs & arrogantiæ ſuſpicionem excludit.

Undecimus *CONTINENTIA*, quà non ſolùm ab eſcis, ſed etiam ab omni nequitiâ abſtinemus.

Duodecimus *CASTITAS*, quæ mentem caſtam in corpore caſto conſervat.

III.

Quomodo doctrinâ de donis & fructibus Spiritûs ritè utemur?

ITa videlicet, ſi gratis animis, unde illa nobis proveniant, agnoſcamus, ac eorun-

 dem

dem virtutem & uſum in nobis efficacem ſentiamus, exprimamus, atque conſervemus. Proveniunt certè ab omnis gratiæ fonte Patre illo luminum, qui nobis ſuam bonitatem & charitatem immenſam in his commendat, dum per Chriſtum in nos tam abundè Spiritum ſuum effundit. *Charitas* enim Dei, ut Apoſtolus teſtatur, *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, ſecundùm hanc gratiam ſcilicet ſeptiformem, Chriſto nobis ita promerente. *Qui credit in me*, inquit, ſicut dicit Scriptura, *flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*, ut ipſe explicat Evangeliſta. Alioquin abſque Chriſto, ſicut Hieronymus dixit, nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

Virtus autem & uſus horum donorum ſpiritualium eò ſpectat, ut virtutes Theologicæ ſimul & Cardinales, quas diximus, ſuam in nobis vim & operationem legitimam expediant, & expeditè perficiant. Efficiunt quoque, ut homines prorſus lubentes, & habiles ducem Spiritum ſanctum

ubi-

ubique ſequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via mandatorum Dei indefeſſè procurrant, vereque ſpirituales & Dei filij efficiantur. *Quicunque* enim *Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei* Apoſtolo teſte.

De his donis prolixum eſſet nunc agere ſingulatim: inde porrò ſuaviſſimi fructus Spiritûs conſequuntur, qui nos veluti frugiferas arbores in Eccleſiæ agro commendant, atque oſtendunt, ſecundùm illud: *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Qui fructus etiam illud commodi afferunt, ut homo Chriſtianus adverſùs carnis opera, velut ſpirituali quadam armatura ſit inſtructus & confirmatus. Nunquam enim fallet Canon Apoſtolicus, qui habet: *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.* Et alibi ſcriptum eſt: *Si ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*

IV.

Quæ ſunt carnis opera?

EA ſunt, de quibus Apoſtolus ita diſſerit: *Manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt, Fornicatio, Immunditia, Impudicitia, Luxuria,*

ria, Idolorum servitus, Veneficia, Inimicitiæ, Contentiones, Æmulationes, Iræ, Rixæ, Dissensiones, Sectæ, Invidiæ, Homicidia, Ebrietates, Comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Et subjungit: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Tum alibi: *Qui in carne sunt*, ut secundùm carnis videlicet desideria ambulent, *Deo placere non possunt.* Monet igitur idem Apostolus: *Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet: quoniam, qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.*

DE OCTO BEATITUDINIBUS.

I.

Quænam sunt Evangelicæ legis Beatitudines?

Illæ sanè sunt, quas & Dominicas Beatitudines, & Benedictiones Ambrosius vocat: quæ apud Matthæum Evangelistam octonario numero recensentur in hunc modum.

1. *Bea-*

1. *Beati pauperes Spiritu : quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.*
2. *Beati mites : quoniam ipſi poſſidebunt terram.*
3. *Beati, qui lugent : quoniam ipſi conſolabuntur.*
4. *Beati, qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam : quoniam ipſi ſaturabuntur.*
5. *Beati miſericordes : quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*
6. *Beati mundo corde : quoniam ipſi Deum videbunt.*
7. *Beati pacifici : quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam : quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.*

II.

Quare hæc de Beatitudinibus doctrina eſt obſervanda ?

QUoniam prima & maxima pars eſt legis Evangelicæ, quam Chriſtus Legifer noſter in monte tradidit ore ſuo ſacroſancto, ut conſiderarent omnes, quid Chriſtiana Juſtitia ultra fidem complectatur & poſtulet: deinde ſcirent, quomodo juſtis corona Juſtitiæ, ut Paulus vocat, vel merces

ces plena, æternaque non sine labore obveniat. Nam hinc etiam Jacobus affirmat: *Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

III.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

PRimùm quidem observari debet, gradus inter eas distinctos esse, ut ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur. Deinde quolibet in gradu conjunctim duo proponuntur, quorum alterum ipse sit actus virtutis; seu meritum & Beatitudo (ut nuncupant) hujus vitæ, alterum verò æternæ vitæ præmium suo merito congruens, quam beatitudinem patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborem & difficultatem offert credentibus: ita posterior, quæ statim singulis gradibus adjicitur, magnitudine propositi præmij consolationem admiscet, lenitque labores, sudores & agones in Christiana militia omnibus perferendos: *Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certaverit*: *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem. Quæ seminaverit homo, hæc & metet*, ut constanter Gentium Doctor asseverat. Quamobrem Domi-

Dominus priusquam tremendum se judicem orbis sistat, ad exspectationem adventûs sui non omnes his verbis excitat: *Ecce venio citò*, inquit, *& merces mea mecum est, reddere unicuique secundùm opera sua. Qui vicerit, dabo ei sedere in throno meo.* Quæ demùm summa, æterna & absoluta est Beatitudo. At vana est prorsus mundi de beatitudine sententia, quæ permultos interim fallit ac perdit. Nam beati ferè vulgò putantur divites, præpotentes, gloriâ & authoritate clari, bonis fortunæ affluentes, voluptatibus indulgentes. Verùm Christus væ væ istis opponit, & liberè sic Esajas acclamat: *Populе meus, qui te beatùm dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Beatus populus, cujus Dominus Deus usus*, nimirum ut authorem suum bene beatèque vivendo semper prædicet.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Evangelica consilia?

EA videlicet, quæ cùm ab salutem consequendam simpliciter necessaria non sunt,

ſunt, tamen ut parandæ ſalutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Chriſto proponuntur, atque conſuluntur.

Unde diſcrimen, quod Scriptura inter præcepta & conſilia ſtatuit, eſt ſedulò retinendum, ut illa quidem, tanquam obſervatu neceſſaria, præſcribi: hæc verò, ut perfectam præceptorum obſervationem promoventia ſuaderi, ac ſponte ſuſcipi intelligamus. Hinc Apoſtolus, cùm de obſervando cœlibatu docere vellet, ita pronunciat: *De virginibus præceptum Domini non habeo: Conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Deo, ut ſim fidelis.* Quò ſpectat, quod Auguſtinus perſpicuè dixit: aliud eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur, ut virginitas conſervetur, ut à vino & à carnibus abſtineatur, ut vendantur omnia, & pauperibus erogentur: Præceptum verò datur, ut juſtitia cuſtodiatur, ut omnis homo divertat à malo, & faciat bonum. Et rurſum: Conſilium qui libenter audierit, & fecerit, majorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleverit, niſi pœnitentia ſubvenerit, evadere pœnam non poterit. Auguſtino conſonat Ambroſius, cùm ita ſcribit: Non præcipitur,

tur, quod ſupra legem eſt, ſed magis dato ſuadetur conſilio, & quod tutius eſt, demonſtratur. Item: Conſilium invitat voluntarios: præceptum etiam adſtringit invitos: Neque aliter ſenſit Hieronymus, ut hæc ejus verba declarant. Ubi conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: ubi præceptum, neceſſitas eſt ſervientis. Sed majoris eſt mercedis, inquit, quod non cogitur, & offertur.

II.

Quot ſunt Evangelica conſilia?

OMnia enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria ſunt, de Paupertate, Caſtitate & Obedientia complectendâ, ſicut è ſacris litteris Patres intellexerunt. Paupertas ad eos pertinet, qui ſemel omnia relinquunt, ut Chriſtum exemplo Petri Apoſtoli perfectè ſequantur. Caſtitas eorum eſt, qui ſeipſos caſtraverunt propter Regnum cælorum: & uti Tertullianus dixit, ſe voluntarios probant ſpadones. Obedientiam verò præſtant, qui, ut ſeipſos plenè abnegent, non ſolùm à cupiditatibus, verùm etiam voluntate ſua, quod Scriptura admonet, prorſus avertuntur, dum ejus, quem ſibi ſuperiorem Chri-

ſti

ſti loco elegerunt, voluntati ſeſe totos ſubjiciunt.

Hujuſmodi conſilia Chriſtus perfectionis Evangelicæ abſolutum exemplar, non verbo tantùm docuit, uti mox oſtendemus, ſed etiam exemplo vitæ ſuæ ſanctiſſimæ nobis confirmavit, qui, cùm dives eſſet, propter nos pauper factus eſt, non habens ubi caput reclinaret: qui Virgo etiam ex virgine natus, & ſanctarum virginum ſponſus, & amator idem caſtiſſimus uſque perſeverat: qui tam ſedulus demùm in præſtanda obedientia fuit, ut matri virgini, adeoque fabro ſubditus, & ad mortem uſque crucis obediens factus, de ſeipſo teſtetur: *Deſcendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me.*

III.

Ubi conſilium paupertatis Evangelicæ à Chriſto docetur?

APud Matthæum eo in loco oſtenditur, qui ſequitur divinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis unicuique citra exceptionem dictum eſt: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Ac deinde Conſilium de voluntaria paupertate ſectanda proponitur, addita verborum formula

mula ſingulari, quæ illud capeſſentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me.* Ubi non ſolùm ita conſulit Dominus, verùm etiam quaſi calcar addit, & ut homines ad conſilium hoc amplectendum lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat, atque conſoletur. Sic enim fore promittit, ut qui omnibus propter Chriſtum relictis pauper eſt, is habeat theſaurum in cælo, accipiat centuplum, & poſſideat vitam æternam, quæ divitibus alioquin aditu eſt perdifficilis.

Hujuſmodi paupertatis cultores ac profeſſores erant Apoſtoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Chriſtum: *Ecce, nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* His accedunt naſcentis Eccleſiæ Chriſtiani, qui, uti Lucas teſtatur, vendebant poſſeſſiones, & pecuniam ex his conflatam in communem uſum conferebant, ita ut nemo ſuum eſſe diceret aliquid, quoniam indiſcreta & communia apud ipſos manebant omnia.

Quæ paupertas id demùm requirit, ut voluntaria, plenaque ſit abdicatio facultatum,

tum, quarum nulla proprietas retineatur. Atque hìc locum habet celebris & antiquis probata ſententia: Bonum eſt, facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare: melius eſt pro intentione ſequendi Dominum inſimul donare, & abſolutum à ſollicitudine, cum Chriſto egere.

IV.

Ubi Caſtitatis conſilium commendatur?

TUm in Evàngelicis, tum in Apoſtolicis literis. Laudat ergo Chriſtus illud genus Evnuchorum, qui propter regnum cælorum ſeipſos caſtraverunt. Et ne præceptum hoc eſſe magis, quàm conſilium putaremus, mox ſubjicit: *Qui poteſt capere, capiat.* Quæ vox quaſi hortantis eſt Domini, ut rectè Hieronymus interpretatur, & milites ſuos ad pudicitiæ præmium concitantis, perinde ac dicat: Qui poteſt pugnare, pugnet, ſuperet ac triumphet. Id ille poteſt, cui datum eſt, datur autem omnibus, qui, ut Hieronymus idem teſtatur, petierint, qui voluerint, qui ut accipiant, laboraverint. Omni enim petenti dabitur, & quærens inveniet, & pulſanti aperietur.

Cui quidem caſtitati præmium Divina Scriptura decernit, ſingulare autem virgi-

num

num caſtitati. Etenim, qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, ſed virgines permanſerunt, ſine macula ante thronum Dei aſſiſtunt, cantantque novum canticum coram Deo & agno, ac ſequuntur agnum, quocunque ierit.

Apoſtolus verò planiſſimè dixit: *Bonum eſt homini, mulierem non tangere.* Ac rurſum: *De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Deo, ut ſim fidelis. Exiſtimo enim, hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem: quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.* Atque iterum de vidua ſcribens: *Cui vult,* inquit, *nubat; tantùm in Domino: Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: Puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam.* Apoſtolo pulchrè ſuffragatur Ambroſius, ubi in hæc verba ſcribit: Jure laudatur bona uxor, ſed meliùs pia virgo præfertur, dicente Apoſtolo: *Qui jungit virginem ſuam, benè facit, & qui non jungit, meliùs facit.* Hæc enim cogitat, quæ Dei ſunt, illa quæ mundi: illa conjugalibus vinculis colligata eſt, hæc libera vinculorum: illa ſub lege: iſta ſub gratia. Bonum conjugium, per quod eſt inventa poſte-

posteritas successionis humanæ, sed melior virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per Virginem salus evenit. Ita Ambr.

Requirit autem isthæc Castitas, ut quis consilio deliberato, atque constanti, ab omni carnis sorde, seu Venerea voluptate, incorruptus vivere studeat, atque vitam cœlibem agat continenter: ut sit sanctus & corpore & Spiritu propter Christum. Eóque spectans Apostolus dixit: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, benefacit.*

V.

Quomodo consilium Evangelicum de obedientia nobis proponitur?

CHristus Dominus primùm exemplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminimus, deinde verbo suo hujus obedientiæ rationem perfectam nobis proposuit, atque commendavit. Venit enim non suam facere voluntatem, sed Patris, & eorum, quibus fuisse subditus legitur: venit idem ministrare, & non ministrari, adeò ut humiliárit

liârit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis. Tum ad ſui imitationem nos verbo excitans, dixit: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Quæ verba, ut generatim ad omnes dicta, rectè quidem poſſunt accipi, ſed peculiariter tamen, atque perfectiùs ad eos pertinent, qui pro ſuo modulo ſe Chriſto ita conformant, ut nulla in re ſui eſſe juris velint, & alieno potiùs, quàm ſuo arbitratu vivere ſatagunt, dum alterius, quem Chriſti loco ſibi propoſuerunt, voluntatem & imperium ultrò ſequuntur. Horum præfectus, uti Baſilius docet, Chriſti perſonam obtinet, ac veluti mediator Dei & hominum factus, ſalutem obedientium, Deo ſacrificat. Unde quemadmodùm oves paſtori obediunt, eâ pergentes viâ, quâ paſtor ipſas duxerit, ita convenit hujuſmodi pietatis exercitatores ſuis obedire præfectis, non curioſè inveſtigando præcepta, ubi à peccato aliena fuerint: ſed cum omni alacritate & ſtudio explendo ea, quæ demandantur. De quo præfecto ſic etiam poſt Baſilium Bernardus affirmat: Ipſum, quem pro Deo habemus, tanquàm Deum

in his, quæ non ſunt apertè contra Deum, audire debemus.

Hujuſmodi autem fideles & excellentes Chriſti imitatores, qui dictis conſilijs obſervandis ſeriò vacarent, uti veteres oſtendunt annales, Eccleſia ſemper habuit, & in his delectos, probatosque cœtus piorum ac religioſorum hominum, qui ſupra vulgi morem ac exemplum, abdicatis ſemel bonis omnibus & relictis carnis illecebris, ex profeſſo ſtuderent ſanctæ obedientiæ; eò videlicet ſpectantes, ut ad Chriſti obedientis exemplar & ad Evangelicæ normæ perfectionem ſeſe totos componerent, nullumque propriæ voluntati locum relinquerent. Cujus rei teſtes perquàm idoneos habemus Baſilium, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum, Gregorium, Caſſianum, Bernardum, aliosque innumeros Evangelicæ perfectionis profeſſores & monaſtici inſtituti tum defenſores, tùm obſervatores integerrimos.

VI.

Quid ſummatim de conſilijs Evangelicis eſt ſentiendum?

HOc nimirum, quòd ſint incitamenta, & ſubſidia quædam commoda admodùm, quæ

quæ infirmis adversùs mundi, carnisque illecebras arma præbent: quæ bonorum conatus in cursu veræ pietatis ad meliora provehant: quæ spiritum ad præstanda Religionis, Divinique cultûs officia expeditiorem reddant, & quæ insuper, ut ostendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo pleniorem consequendam conferant.

Ac summa quidem Evangelicæ perfectionis in eo versatur, ut quàm maximè possis, ad charitatem contendas, Christumque imiteris. Imitaris autem, si Christo & pauperi, & virgini, & alijs subdito, & ad mortem usque Crucis obedienti, pro tuis viribus te studeas conformare: si cum Apostolo itidem Paulo, neglectis ijs, quæ retrò sunt, indefesso labore ad anteriora contendas, & ad supernæ vocationis bravium te extendas in dies, voluntate interim propria in totum, quoad ejus fieri potest, abdicatâ, ac homini propter Deum subjectâ, ut æmuleris usque meliora Charismata, partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem usque conserves.

DE QUATUOR HOMINIS NOVISSIMIS.

I.

Quæ dicuntur quatuor hominis novissima?

HÆc videlicet: Mors, Judicium, Infernus & Regnum cælorum: dicta quidem novissima, quòd inter cætera omnia, quæ homini accidere possunt, extremum planè locum sibi vindicent. Mors enim, ut dici solet, est ultima rerum linea. Mortem sequitur Judicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostendit: *Statutum est omnibus hominibus semel mori: post hoc autem Judicium*, tum singulare scilicet, quod unusquisque moriens excipit, tum illud extremum & universale, quod omnes ad mundi finem exspectant, ut suprà indicavimus.

Judicantur autem alij, quos in mortali peccato mors opprimit, ut pœnis apud inferos perpetuis addicantur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat nuptialis illa vestis Charitas, ut vita in cælesti regno perbeatâ fruantur. Hoc est, quod Evangelica veritas asserit: *Procedent, qui bona fecerunt, in vitam æternam: qui verò mala, in supplicium æternum. Filius enim hominis*

ven-

venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis : & tunc reddet unicuique secundùm opera ejus.

II.

Quomodo Scriptura nos de morte docet?

S*Icut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertransiit*, ut Paulus affirmat. Igitur etsi horâ mortis nihil sit nobis incertius. *Nescit enim homo finem suum:* morte tamen ipsâ certius nihil esse potest. Unde scriptum est, & res ipsa quotidie docet. *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur.* Idque confirmans Ecclesiasticus: *Et Rex hodie est*, inquit, *& cras morietur. Cùm morietur autem homo, hæreditabit serpentes & bestias & vermes.*

Cùm verò plurimùm referat, quomodo & quàm parati moriamur, toties in Evangelio nobis repetitur illud: *VIGILATE.* Item: *Estote parati: quia quâ horâ non putatis, Filius hominis veniet:* Parati verò & vigilantes mortem excipiemus, si seriò & in omni vita pro se quisque meditetur, quod scriptum est: *Ante obitum operare justitiam, quoniam non est, apud inferos invenire*

venire cibum: ſicut & Chriſtus dixit: *Venit nox, quando nemo poteſt operari. Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant.*

Pulchrè autem Propheta inter juſtorum, malorumque mortem diſcernit. Nam de his quidem dicit: *Mors peccatorum peſſima*, illorum ſcilicet, qui velut pervicaces Judæi, in peccato ſine pœnitentia moriuntur, ac proinde ſic pereunt, ut ſemper apud inferos cum epulone divite ſint excruciandi. De illis verò teſtatur: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.* Talibus quippe mors iſta corporis nihil eſt aliud quàm terrenæ hujus peregrinationis & ærumnarum mortalis vitæ terminus, ſomnus quietus, & ſecura obdormitio, veræ vitæ principium, & optabilis tranſitus ad beatam immortalitatem; Cujus deſiderio Apoſtolus flagrans, & hujus vitæ pertæſus: *Cupio*, inquit, *diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Beati ſervi illi, quos cùm venerit Dominus, invenerit vigilantes.* Et: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur: Juſtus autem, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

III.

III.

Quomodo Scriptura de Judicio admonet?

HOrrendum eſt incidere in manus Dei viventis, Chriſtique judicis, ante cujus tribunal nos omnes oportet manifeſtari, & unumquemque rationem pro ſe ipſo reddere: *Cuncta* enim, *quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, ſive bonum, ſive malum ſit.* Quare non modò peccatoribus, ſed etiam ſæpe ſanctis judicij hujus terribilis eſt exſpectatio. Timuit hinc David, ut ſolicitè roget: *Ne intres in judicium cum ſervo tuo Domine.* Timuit & Job quantumvis innocens, ſuumque timorem his verbis oſtendit: *Quid faciam, cùm ſurrexerit ad judicandum Deus? & cùm quæſierit, quid reſpondebo illi? Semper quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui Deum, & pondus ejus ferre non potui. Verebar omnia opera mea, ſciens, quòd non parceres delinquenti.*

Ac verò metuendus eſt Judex ille, cujus non licet poteſtatem effugere, ſapientiam fallere, æquitatem flectere, judicium retractare. De quo ita ſcriptum extat: *Zelus & furor viri* (Chriſti judicis ſcilicet) *non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cujuſquam*

jusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Qui de seipso etiam suoque judicio (ne quis sit inscius) hoc omnibus pronunciavit. *Cùm accepero tempus, ego justitias judicabo. Ego Dominus scrutans cor & probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum: Ego opera eorum & cogitationes eorum venio, ut congregem, cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.*

Cæterùm de Judicij extremi die, qui & dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in Scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum: *Adveniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore solventur: terra autem & omnia, quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus, expectantes & properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent.*

Ut verò tunc clementem judicem Christum, ac diem illum, quo cælum & terra transibunt, nobis lætum habeamus, præclarum

clarum eſt hoc conſilium Sapientis. *Ante languorem adhibe medicinam, & ante judicium interroga te ipſum, & in conſpectu Dei invenies propitiationem. Si enim noſmetipſos dijudicaremus; non utique judicaremur: Timenti Deum bene erit in extremis, & in die functionis ſuæ benedicetur.*

IV.

Quid verò de inferno, ejusq; pœnis?

UT morte quidem nihil miſerabilius, ut judicio etiam nihil eſt terribilius, præſertim filijs ſæculi obſtinatè peccantibus: ſic Inferno, ejusque pœnâ nihil intolerabilius, ac infelicius poteſt excogitari. Ibi enim (teſte Scriptura divina) fletus eſt & ſtridor dentium: Ibi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur: Ibi terra tenebroſa & operta mortis caligine: ibi umbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Ibi pars illorum in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda: ibi cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum. Ibi demùm verum eſſe comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis juſtus judex his verbis prædixit. *Ecce ſervi mei comedent, & vos eſurietis: Ecce ſervi mei bibent, &*

& vos sitietis: Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritûs ululabitis.

Itaque Propheta Regius Reges & Principes omnes compellat atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac gravi admonitione: *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram.* (*Fortioribus* enim *fortior instat cruciatio, & judicium durissimum in his, qui præsunt, fiet.*) *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa, cùm exarserit in brevi ira ejus.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus voluit. *Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete.* Ut enim est momentaneum, quod in hac vita delectat, ita sempiternum est, quod in gehenna excruciat.

V.

De regno cælorum quid ex Scriptura discimus?

PAravit hoc regnum Deus electis ab origine mundi, regnum cæleste, regnum æternum, regnum beatissimum, de quo Paulus

Paulus apertè fatetur: *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam. Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ paravit Deus his, qui diligunt illum.* O *Sanctam civitatem Hieruſalem, novam deſcendentem de cælo à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* De qua Joannes divinorum optimè conſcius, hæc cælitùs audivit & ſcripſit: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus: & habitabit cum eis, & ipſi populus ejus erunt: & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus; & abſterget omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt:* Illic auditur vox tubæ magnæ, & ſicut vox aquarum multarum, & ſicut vox tonitruum magnorum dicentium. *Alleluja: quoniam regnavit Dominus Deus noſter omnipotens. Gaudeamus & exultemus & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni.*

Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt: beatiores verò, qui ad eam cœnam vocati, ſubmotis impedimentis omnibus accedunt, veſtemque nuptialem adferunt, ut in Regno Dei cum Abraham, Iſaac & Jacob recumbant. Nec opus eſt

rogare:

rogare: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Expedita est responsio: *qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam.* Aut si verbo Christi magis delectaris: *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Sancta hæc est civitas, & sanctos etiam cives requirit. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum.*

VI.

Quis est usus & fructus doctrinæ totius de quatuor novissimis?

PRimùm hæc ipsa cognoscere ac seriò meditari eò confert, ut à cura, studio & amore illarum rerum, quæ caducæ, fluxæ & vanæ sunt in hoc mundo, faciliùs avocemur: *Vanitas enim vanitatum*, dixit Ecclesiasticus: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas: Vides, quæ fiunt cuncta sub sole; & ecce universa vanitas & afflictio spiritûs.*

Deinde non solùm à cogitationibus vanis curisque terrenis hæc animadversa hominem revocant: verùm etiam ab omni peccandi licentia, consuetudine & proclivitate deterrent: Hinc aurea illa sententia: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.*

Præ-

Prætereà monet ſapientem, ut cunctis in rebus nihil temerè faciat, ſed extrema primùm omnium ſibi proponat, fineque profecto, via regia progrediatur, ut neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram à recto deflectat.

Præcipuè verò hujuſmodi rerum memoria & contemplatio id efficit, ut divinus timor, qui veræ ſapientiæ fons, totius virtutis cuſtos ac in omni hominis vita neceſſarius eſt Pædagogus in æqui boniqué ſtudio nos confirmet, ac provehat. Nam *Timor Domini expellit peccatum: & qui ſine timore eſt, non poterit juſtificari. Qui timent Dominum, inquirent, quæ beneplacita ſunt ei præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas.* Demùm *qui timent Dominum, cuſtodient mandata illius, & patientiam habebunt uſque ad inſpectionem illius dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.*

Cæterùm filij ſæculi hujus, qui vanitatem diligunt & quærunt mendacium: qui lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis, ante quorum oculos non eſt Timor Dei, nihil minus illi, quàm his de rebus cogitationem ſuſcipiunt. *Gens*

absque consilio est & sine prudentia: utinam saperent & intelligerent, atque novissima providerent. His videmus, quod Job sanctus ajebat, quotidie usuvenire. *Tenent tympanum, & gaudent ad sonitum organi: Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt. Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

VII.

Quæ est summa eorum, quæ in hoc libro continentur?

SUmma totius operis duabus rebus continetur, *SAPIENTIA ET JUSTITIA CHRISTIANA.* Ad sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & Decalogo referuntur. Nam *FIDES, SPES, CHARITAS*, illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, ut Augustinus annotavit, Divina Scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis & præceptis Ecclesiæ rectè observatis subsistere non possunt, ita eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur & perficiuntur.

Itaque in ijs, quæ ad sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

Posterior, quæ circa Justitiam versatur, duas ejus partes tum ad mala fugienda, tum ad bona consequenda spectantes, breviter enucleat. Etenim abstinere à malis Chrysostomo teste, non satis nobis est ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Utrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum, bonorumque discrimen observandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem justitiæ vim & amplitudinem Tobias vir æquè sapiens ac justus, succinctè comprehendit, ubi suum filium, adeoque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.* Ita demùm discimus Christiani hominis integrum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam, & Justitiam Christianam instituta sit, omnino requirat. *Sapiens autem cor, & intelligibile*, uti Scriptura testatur, *abs-*

tinebit se à peccatis, & in operibus justitia successus habebit.

Verùm enim verò ne institutæ brevitatis terminos prætereamus, doctrinæ hujus ad Christianos, eosque inprimis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus & finis esto. Quæ omnia uno Ecclesiastis verbo, tanquam totius hominis illustri sigillo, consignabimus, ita concludentes: *DEUM TIME, MANDATA EJUS OBSERVA, HOC EST ENIM OMNIS HOMO.*

INDEX TOTIUS LIBELLI ORDINEM ET SUMMAM COMPLECTENS.

2. Opera

2. Opera miſericordiæ.
3. Virtutes Cardinales.
4. Dona & fructus Spiritûs ſancti.
5. Octo beatitudines.
6. Conſilia Evangelica.
7. Quatuor hominis noviſſima.

Ad Chriſtianæ doctrinæ totius ſummam, unico ceu verbo comprehendendam, Eccleſiaſtici ſententia notatu digna eſt, qui ait:

FILI, concupiſcens Sapientiam, conſerva Juſtitiam, & Deus præbebit illam tibi.

FINIS.

CB